

Веселин МАТОВИЋ
КОВАЧИ ЛАЖНОГ ЈЕЗИКА

Савремена српска књижевност у Црној Гори

Библиотека: ДОКУМЕНТИ

ВЕСЕЛИН МАТОВИЋ
Ковачи лажног језика

Издавач:

Књижевна Задруга
Српског народног вијећа

За издавача:

Др Момчило Вуксановић

Корице:

Новица Ђурић

Компјутерска обрада:

Милојко Пушица

Штампа:

„Графокартон“, Пријепоље

Тираж:

300

E-mail: snvcg@t-com.me

Веселин МАТОВИЋ

КОВАЧИ ЛАЖНОГ ЈЕЗИКА

Подгорица, 2008.

Максиму, Милице, Нађи и Анђели

Сви текстови из ове књиге објављени су по разним листовима и часописима. Овдје се публикују са извјесним стилско-језичким корекцијама, као свједочанство о насиљу над именом српског језика а тиме и над културним и духовним бићем Црне Горе, али и отпору који је тој скудоумној појави пружила група срдњошколских професора из Никшића и Херцег Новог, од момента преименовања наставног предмета Српски језик и књижевност у црногорским школама, у љето 2004. до комичног оснивања катедре за тзв. црногорски језик на Филозофском факултету у Никшићу и још комичнијег покушаја његове кодификације, у љето 2008.

Аутор

1. А бијаше на цијелој земљи
један језик и једнаке ријечи.

2. А кад отидоше од истока,
нађоше равницу у земљи Синарској,
и населише се ондје.

3. Па рекоше међу собом:
хајде да правимо плоче и да их у ватри печемо.
И бјеху им опеке мјесто камена
и смола земљана мјесто креча.

4. Послије рекоше: хајде да сазидамо град и кулу,
којој ће врх бити до неба,
да стечемо себи име,
да се не бисмо расијали по земљи.

5. А Господ сиђе да види град и кулу,
што зидаху синови човјечији.

6. И рече Господ: гле, народ један,
и један језик у свијех, и то почеше радити,
и неће им сметати ништа да не ураде што су
наумили.

7. Хајде да сиђемо, да им пометемо језик
да не разумију један другога што говоре.

8. Тако их Господ расу оданде по свој земљи,
Те не сазидаше града.

9. Зато се прозва Вавилон,
јер ондје помете Господ језик цијеле земље,
и оданде их расу Господ по свој земљи.
(1. Мој. 11)

УМЈЕСТО ПРЕДГОВОРА

УЧИОНИОЦА НИЈЕ МЈЕСТО ЗА НАЦИОНАЛНО ПРЕБРОЈАВАЊЕ УЧЕНИКА

– или зашто сам одложила дневник

Од оног дана (14. септембра 2004) када сам, заједно са групом колега, без и најмање двоумљења, одложила дневник и придружила се протесту професора српског језика, многи ме питају зашто баш ја, када се питање језика и његовог имена непосредно не тиче нити моје струке нити мог професионалног образовања? Да ли сам ја као инжењер електротехнике морала баш тако учинити, када, ето, то не чине ни многи професори српског језика, а они су на то неупоредиво обавезнији и позванији?

Слажем се, професори српског језика јесу најобавезнији да устану у одбрану имена језика и своје професије, али су довољно обавезни и сви остали (и не само професори), а што се мене тиче, имала сам најмање три довољна разлога да то учиним.

Први разлог: јер сам родитељ. Замислила сам сасвим реалну ситуацију, да се сјутра, у истој школи, у истом одјељењу, нађу моје дијете и дијете мога брата или сестре. А, пошто, како неко духовито рече, данас „мајке у Црној Гори рађају дјецу различитих националности“, неће ли се догодити да на крају школске године, у складу са министровом реформом, у њихова свједочанства буде уписано да је једно учило српски, а друго тзв. црногорски језик, што би значило да припадају, ако не обавезно различитим нацијама, а

оно свакако међусобно различитим и међусобно супротстављеним свјетовима. При чему би припадност једноме или другоме неизоставно подразумијевала извјесну подозривост (па и ниподаштавање) у очима супротне стране, посебно у нашем друштву, гдје се свако мишљење другачије од нашег сматра као врста увреде, тј. гдје важи правило „ко није са мном, против мене је“. И што је најгоре, о свему томе дјецу нико не би ништа питао, што би код њих изазавало још већу збуњеност и осјећај преварености. Како бих им онда објаснила да су они и даље брат и сестра и на који начин бих могла спријечити да се они не почну удаљавати једно од другог, отуђивати се, и груписати према тој новој, наметнутој припадности, што подразумијева и сталну могућност сукоба и конфротација, прво у школи, а онда у породици, касније – свуда и у свему? А када одрасту, страни и далеки једно другоме, и када сазнају шта се све дешавало у овом злом времену, ко их је, како и зашто раздвојио, неће ли ме питати: „Гдје си ти тада била, зашто се и ти нијеси супротставила, а ипак, било их је који јесу?“ Шта да им тада одговорим?

И, збиља, ја се стално питам, шта ли ће кроз пет, десет, двадесет година, казати својој дјеци они који данас ћуте и који се претварају да не виде како клија сјеме раздора у готово свакој породици у Црној Гори. Отровно, зло сјеме, које се сије тамо гдје се никада није сијало – у школским учионицама.

Други разлог: јер сам слободан грађанин, боље рећи, јер нећу да будем роб! А роб је, не онај који је свезан ланцима, који је у тамници, него онај коме је мисао ропска, коме је дух ропски, онај који пристаје на све, који се попут данашње црногорске просвјете савија и прије додире, који нема кичму, који лаж признаје за истину, а истину доживљава као лаж, који

нема става и који никада и ничему не каже НЕ. На жалост, данас је у Црној Гори то постало правило живљења, – у Црној Гори која више и не живи, него преживљава. А ја, као човјек, као слободан грађанин, то правило не могу да прихватим, нити са таквим мишљењем да се сложим, а поготову не могу да се помирим и предам, и зато сам се одлучила на **грађанску непослушност!**

И најзад, разлог трећи: јер сам просвјетни радник. Тридесет година сам провела у учионици; шеснаест као ђак и студент, дакле слушалац, и четрнаест као професор, и за све то вријеме сам се безброј пута увјерила у неповредивост два основна педагошка правила:

1. Да се дјеца ни у чему и **никада** не смију лагати. Ко ово правило не признаје, он и не треба да иде у учионицу – тамо ће увијек улазити силом и никада неће бити добродошао. Управо су зато Савјет за опште образовање и министар просвјете, преименовањем предмета српски језик у матерњи језик и њиховим циничним оправдањима тога чина, забранили улазак у учионицу сваком просвјетном раднику у Црној Гори. Јер, може ли бити веће преваре и дрскије лажи од тих оправдања? Па како онда носити дневник и потписати свједочанство у коме се та лаж озваничава и признаје за истину! Колико човјек мора себе да понизи да би на то пристао?!

2. Да је школа храм науке и да је научна истина светиња за сваког просвјетног радника! Јер, свака је политика од данас до сјутра, свака је идеологија од данас до сјутра, све то буде па прође, само наука и научна сазнања не пролазе. Зато, уколико се било који предмет у школи (а камоли најважнији) заснива на нечему што нема научног утемељења и што је у супротности са научним принципима, онда се то

односи и на све остале и школа се неминовно претвара у нешто што она не смије бити – у систем за испирање мозга, у организовани злочин. Свјedoци смо да нема ниједног лингвисте од Новог Сада до Подгорице, од Никшића до Бања Луке који преименовање српског језика у нашим школама није, не само научно оспорио него једноставно означио елементарном глупошћу, „аветлуком“, како рече један од најпознатијих. Па који то просвјетни радник онда може и смије пристати на такво нешто и својим ћутањем, макар и невољним, дати право министру просвјете да, зарад својих дневно - политичких и ускострана-чких интереса, претвара нашу школу у нешто што она није, да злоупотребом демократије и људских права, разара њену суштину и њене темеље? Наука је изнад свих права и свих норми које људи успостављају, и непоштовање њених принципа подразумијева гоњење свега онога што је човјек у својој историји створио.

Сви остали разлози, а има их низ (и осјећање повријеђености националног поноса, и дуг према духовном и културном наслеђу, и обавеза поштовања Устава и закона и колегијална солидарност) за мене су били од мањег значаја, премда бих вјероватно и због сваког од њих, појединачно, поступила на исти начин.

Ипак, надам се да су просвјетни радници у Црној Гори, у највећем броју, часни и одговорни људи (нажалост, безброј пута преварени и издани за све и од свакога), али који, шта год било, неће дозволити да их савлада чума из Дукљанске академије. Неће дозволити да им исфрустрирани шовинисти, неостварени писци и скрибомани, недоказани научници, мизантропи, анатемњаџи, богохулници и сатанисти, обијачи цркава, сврзимантије и расколници, провинцијски

мегаломани, и манипуланти, интелектуални маргиналци и морални кепеци, политички гмизавци, људи празних душа а срца пуних злобе – одређују памет и трују будућност њихове дјеце.

Са том надом и вјером у Господа и његову досежну правду, ја вас срдечно поздрављам.

*Радмила Митрић-Матовић,
професор електротехнике,
(Трибина у Бијелом Пољу,
децембра 2004. године)*

МИ ПРЕДАЈЕМО ЕТИКУ И ЕСТЕТИКУ (Колегама, наставницима, студентима, ђацима, грађанима Црне Горе)

Познато вам је како је прије два мјесеца, у вријеме школског распуста, Савјет за опште образовање, пиратски, из засједе, газећи Устав и законе, газећи научне и педагошке принципе, газећи правила демократије и светињу дате ријечи¹, преименовао наставни предмет *Српски језик и књижевност* у научну и лингвистичку наказу *Матерњи језик (српски, црногорски, бошњачки и хрватски)* и тиме извршио кукавички атентат на духовно биће преко 60% грађана Црне Горе који су се, на недавном попису становништва, недвосмислено изјаснили како се зове први и главни пред-мет у нашим школама.

Њихова аргументација којом покушавају оправдати овај скандалозни чин да је тиме наводно испоштована воља грађана исказана на попису становништва те да није промијењено име језика већ само назив наставног предмета, те да је то и даље исти језик само са различитим именима и на крају – да им је све то наложено од европских демократских институција, незапамћен је примјер интелектуалне мизерије

---

¹ Мисли се на потписани договор министра просвјете Слободана Бацковића са студентима Одсјека за српски језик и књижевност из априла 2004, да се назив наставног предмета *Српски језик и књижевност* неће мијењати док се питање имена језика уставно не ријеши.

и моралне мимикрије које дубоко вријеђају здрав разум сваког мислећег грађанина Црне Горе.

Ризикујући да се нађем у улози онога који доказује очигледне истине, морам се и овом приликом још једном² позабавити суштином и технологијом те аргументације.

1. Не постоји држава на свијету у којој се резултати пописа становништва буквално претачу у име службеног језика тј. у име било ког наставног предмета у школама, напросто зато што је то нелогично и немогуће. Када би се то радило, рецимо у Америци, онда би њихов службени језик морао имати најмање 800 имена и морао би се мијењати сваке десете године. Питање службеног језика може се ријешити само на два начина: по принципу мајоритета што значи да се као службени језик усвоји онај којим говори већина становништва у једној држави, или по принципу паритета а то значи да се усвајају два или више службених језика (то је вишејезичје или мултилингвизам), и тако задовоље национална права свих грађана у тој држави. Који ће од ова два принципа бити примијењен у некој држави зависи од воље њених грађана и њиховог друштвеног договора. Ми, професори српског језика, немамо ништа против да се, уколико за то постоји друштвено оправдање, и у Црној Гори уведе вишејезичје, али само под једним условом: да то буде резултат друштвеног договора

---

² Излагање о покушају преименовања језика у марту 2004, имао сам и на трибини у Дому Св. Василија Острошког, када је здушно прихваћен мој позив професорима српског језика да се обавежу заклетвом да никада у своје дневнике неће уписати никакво друго име за предмет који предају до српски језик.

грађана Црне Горе који ће се утврдити и у Уставу, а не воља појединих друштвених група или центара политичке моћи. Дакле, гнусна је лаж да ми било коме оспоравамо право на језик или било које грађанско право. То управо чине они који нас за то најгласније оптужују.

2. Колико пута, тим тврдим ушима, треба поновити просту чињеницу да се у школама не изучава матерњи језик, он се учи, односно усваја у мајчином крилу, тј. у најужем друштвеном окружењу, зато се и зове матерњи, а у школама се учи службени језик, зацртан у Уставу и који је увијек стандардизован, нормиран, за разлику од матерњег који то није. То је јасно сваком ученику првог разреда средње школе али, на жалост, није члановима Савјета за опште образовање, а посебно министру Бацковићу који недавно изјави да је: „матерњи језик један од јужнословенскох језика који се у Црној Гори појављује под три или четири имена“. Овом реченицом тај учени господин је казао све о себи као научнику, професору, интелектуалцу, а посебно министру просвјете и језичком реформатору.
3. Колико пута, тим тврдим ушима, треба поновити да између имена службеног језика записаног у Уставу и имена језика који се као једини обавезан предмет учи у свим разредима основних и средњих школа не може бити разлике. Службени језик је уставна категорија и из тога, наиме, произлазе три права и три обавезе према њему за сваког грађанина у одређеној држави: право и обавеза његове употребе у јавном комуницирању, право и обавеза употребе његовог имена и право и обавеза његовог учења. Према томе, увођење предмета *Матерњи језик (српски, црногорски, бошњачки,*

хрватски) јесте кршење Устава Републике Црне Горе (члан 9) у коме је јасно записано да је службени језик у Републици Црној Гори српски језик ијекавског изговора.

4. Колико пута, тим тврдим ушима, треба поновити да свако име подразумијева и одређену суштину и да промјена имена увијек подразумијева и промјену садржине онога што то име означава. Дакле, имена *српски језик* и *матерњи језик* (*српски, црногорски, бошњачки, хрватски*) не могу подразумијевати исти садржај, исто као што имена Ана и Ана Марија не подразумијевају иста лица. Према томе увођење назива *матерњи језик* (*српски, црногорски, бошњачки, хрватски*) неспорно је укидање имена *српског језика* у нашим школама. То је непобитна логика па нека се сад добро запитају агилни чувари националних и људских права у Црној Гори чија су то права погажена. Да је ово тачно најбоље нам потврђује реченица једног од чланова тог фамозног Савјета, извјесне професорице биологије Станке Вучинић, изречена поводом расправе о програму за *матерњи језик*: „Ми сада имамо матерњи језик и не можемо више говорити о српском“!

5. Тврдња да су они све ово урадили да би изишли у сусрет захтјевима Европске заједнице такође је лажна и нелогична, јер ако би Европска заједница од нас тражила овакво нешто, онда би то тражила и од Хрватске, Словеније, Албаније и других земаља у окружењу. Међутим, сви знамо да о томе нема ни говора у тим државама.

Овакву одлуку Савјета за опште образовање и овакву њихову аргументацију ми, професори српског језика, доживљавамо као израз безобзирног насиља над нашим људским и професионалним достојан-

ством а тиме и гажење наших основних људских, грађанских и националних права. Зато смо ради ефикаснијег и организованог отпора том насиљу формирали невладино удружење *Актив професора и наставника српског језика* у Никшићу³ чији је основни циљ поништење спорне одлуке. Против те одлуке и за њено темељно разобличавање пред грађанима Црне Горе, ученицима и родитељима, њену правну и моралну дискредитацију, Актив ће се борити свим Уставом дозвољеним средствима.

Један од видова те борбе јесте и наша одлука да не изводимо наставу у својим школама све док се овај спор не ријеша на научној основи. Тиме заправо прилажемо своју судбину и егзистенције својих породица на олтар српског језика и истине. Бићемо избрисани са платних спискова црногорских властодржаца али можда уписани у некакве много важније и трајније именике. Када је коначно дошло до тога да се бира између хљеба и језика ми смо се определијели за језик. Не осуђујемо оне који су изабрали оно прво и који данас ћуте јер и то је људски, нити завидимо онима који ће смоћи снаге да сјутра узму наше дневнике и, на крају – да парафразирам славног професора Милоша Ђурића: ми предајемо етику и естетику!

Зато, Господе, ако си нас изабрао да будемо жртве којима ће се пробудити успавана савјест Црне Горе, нека буде воља Твоја!

(Изречено на трибини „Трећи час српског језика“ 2. септембра 2004. године у Никшићу.)

---

³ Актив је формиран 23. августа 2004. године. Акт о његовом оснивању потписао је преко двадесет професора српског језика из Никшића. Ускоро је пола њих одустало.

ТИ ПОВЕДИ КОГА ХОЋЕШ СВОГА

(Министру Слободану Бацковићу)

Као невладино удружење чији је основни циљ „брига о чувању имена српског језика, како у наставним плановима и програмима основних и средњих школа, тако и у јавној комуникацији“ (члан 4 нашег Статута), и чијих је девет чланова већ остало без посла, часно се супротстављајући гажењу Устава РЦГ као и научних и педагошких принципа у нашим школама, нудимо Вам конкретан предлог за разрјешење проблема око Вашег преименовања наставног предмета *Српски језик и књижевност* у новим наставним плановима и програмима, а који, ево више од мјесец дана, потреса Црну Гору, пријетећи да прерасте у грађански конфликт са несагледивим посљедицама.

Наиме, пошто ми сматрамо да је ово превасходно стручно, тј. лингвистичко и социолингвистичко, а не политичко питање, а хоћемо да вјерујемо да му и Ви приступате на сличан начин, будући да у свим Вашим јавним иступањима упорно наглашавате како желите у РЦГ „школу без политике и конфликта“, зар онда није логично да питање имена овог наставног предмета превасходно рјешавају лингвистички стручњаци?

Дакле, предложите 8-10 признатих лингвиста (ниво – професори универзитета и академици), а ми ћемо исто толико и на истом нивоу. Нека се ти људи састану, нека расправе ово питање, па ако резултат те расправе оправда Ваше рјешење, онда ћемо се ми повући, признати нашу заблуду и мирно прихватити

казне које сте нам одредили. У супротном, дакле, ако расправа покаже неоправданост Вашег рјешења, онда сте Ви дужни:

- да одлуку⁴ о преименовању наставног предмета *Српски језик и књижевност* одмах суспендујете;
- да поништите све отказе професорима из никшићких средњих школа и надокнадите им ускраћене плате и
- да, као одговоран човјек, поднесете оставку.

Након ове расправе, без обзира на њен исход, потребно је покренути акцију за постизање општедруштвеног консензуса⁵ по питању имена службеног језика у РЦГ што ће, као у свим уређеним државама, резултирати и одговарајућим уставним рјешењем. До тада, привремено суспендујте све активности око имплементације спорне одлуке у нашим школама и тиме

---

⁴ Током суђења отпуштеним професорима, испоставило се да те одлуке није ни било у писаној форми. О њој су директори школа обавијештени телефоном. То је било довољно да се она одмах и примијени, чак и без икаквих наставних планова и програма. Уставни суд је, касније, констатовао да је тиме прекршен закон, али је, наравно, нашао начина и да заштити прекршиоце: наиме, Скупштина Црне Горе је, шест мјесеци касније, на предлог ресорног министарства, усвојила измјену Општег закона о образовању, из кога је избацила клаузулу да се наставни програми обавезно доносе најмање годину дана прије њихове примјене. Тако је по мишљењу овога славног Суда, прекршај, због кога је скоро тридесет професора остало без посла, накнадно учињен уставним.

⁵ Средином 2008. Скупштина Црне Горе је усвојила нови Устав, прегласавањем, без консензуса, чему су претходиле прљаве нагодбе између политичких странака, а највише око имена службеног језика у Црној Гори. Остаје историјска чињеница да је то питање ријешено супротно ставу лингвистичке науке.

демонстрирајте Вашу толерантност и определијеленост за научно и бесконфликтно рјешавање свих друштвених проблема, о чему често говорите.

Молимо Вас да чим прије одговорите прихватите ли или не овај наш предлог. Мислимо да су за то довољна три дана.

Уколико га прихватите, сматрамо да би оптимални рок за одржавање предложеног симпозијума био двадесет дана,⁶ трошкове би сносило Ваше Министарство, будући да се ради о проблему од општег друштвеног интереса и који сте Ви сами иницирали, а ми бисмо истог дана обуставили све наше протесте.

Уколико не прихватите овај наш предлог, онда, наравно, нећете моћи скинути са себе одговорност за директно увођење политике у школе, штавише, уградњу страначких ставова и опредјељења у наставне планове и програме, тј. најгори облик злоупотребе школе и дјеце зарад дневнополитичких интереса!

Напомињемо да смо ми о свим дешавањима око преименовања језика упознали домаћу и свјетску стручну и најширу јавност, па ћемо тако учинити и са овим предлогом.

Октобар, 2004.

---

⁶ Наравно, на ово писмо није било одговора а симпозијум о језику, под називом *Језичка ситуација у Црној Гори – норма и стандардизација*, одржан је тек у мају 2007. године у организацији Црногорске академије наука и норвешког Института за источноевропске студије. Од близу четрдесет учесника, познатих лингвиста са скоро свих славистичких катедри у Европи, само су се двоје изјаснили да је оправдано мијењати име службеног језика у Црној Гори.

ОД НЕМИЛА ДО НЕДРАГА⁷

Желимо да Вас исцрпно упознамо са актуелним проблемом око преименовања наставног предмета *Српски језик и књижевност* у новим наставним плановима и програмима, који се, од ове школске године, примјењују у нашим основним и средњим школама. Проблем је за нас од огромне, такорећи, егзистенцијалне важности, јер га ми, професори српског језика и књижевности, као и преко 60% грађана Републике Црне Горе, који су се на посљедњем попису становништва (2003. године) изјаснили да говоре српским језиком, доживљавамо као грубу повреду Устава РЦГ (члан 9), али и повреду наших професионалних, грађанских и људских права. Тим прије што, ни поред упорног инсистирања, не наилазимо на разумијевање код надлежног Министарства просвјете и науке у Влади Републике Црне Горе. Управо зато, у посљедње вријеме, проблем је попримио драматичне размјере – професори у никшићким средњим школама, који не прихватају ново рјешење, тј. да се наведени предмет зове *Матерњи (српски, црногорски, бошњачки и хрватски) језик и књижевност*, добијају отказе са посла, ученици, у знак протеста и подршке, не похађају наставу, а родитељи и огроман број незадовољних грађана широм Републике Црне Горе

---

⁷ Циркулар упућен: Предсједнику Савјета министара СЦГ Светозару Маровићу, Предсједнику РЦГ Филипу Вујановићу, Премијеру РЦГ Милу Ђукановићу, Предсједнику Црногорске академије наука и умјетности, лидерима политичких странака и многим институцијама које се баве угрожавањем људских права. Нико нам није одговорио.)

скоро свакодневно одржавају мирне протестне скупове. Све то лако може да поприми и димензије веома озбиљних грађанских сукоба. То и јесте основни разлог овог нашег обраћања са најљубазнијом молбом да овај проблем, чим прије, размотрите како бисте нам, у складу са Вашим надлежностима, пружили помоћ око његовог разрешења.

Ради се о сљедећем:

Уочи почетка нове школске године Савјет за опште образовање је предложио министру просвјете и науке Слободану Бацковићу, а он то и прихватио, да се у новим наставним плановима и програмима наставни предмет *Српски језик и књижевност* више не зове тако него *Матерњи језик (српски, црногорски, бошњачки, хрватски)*, с тим што би наставници у школске дневнике уписивали само термин **матерњи језик**, а ученици, односно њихови родитељи, бирали би који ће се од четири понуђена термина уписивати у њихова школска свједочанстава и другу документацију.

Ово је Савјет образложио резултатима пописа становништва, тврдећи да је демократско право сваког грађанина Републике Црне Горе да службени језик, који је у Републици Црној Гори утврђен Уставом (члан 9) и зове се српски језик, именује према својој националној припадности.

Такође, Савјет и надлежни министар тврде да се и даље ради о истом језику, али са новим именима и да им је овакво рјешење сугерисано од надлежних институција Савјета Европе.

Међутим, ми тврдимо:

1. Да се оваквим рјешењем грубо повређује Устав Републике Црне Горе (члан 9) у коме се јасно каже да је службени језик у Републици Црној Гори **српски језик ијекавског изговора**. Из те чиње-

нице, naravno, kao i u svim uređenim i demokrat-
skim zemljama, proizlaze tri prava i tri obaveze
za svakog građanina Republike Crne Gore: pravo i
obaveza učenja toga jezika, pravo i obaveza služe-
nja tim jezikom u javnom komuniciranju i pravo i
obaveza upotrebe njegovog imena u službenoj do-
kumentaciji. Zato se on, sa nepromiješenim ime-
nom mora i učiti kao obavezni predmet u našim
školaма. Dakle, uvođenjem termina **materњи je-
zik** izvršeno je **preimenovanje službenog jezika**
u našim školaма, a time i kršenje Ustava Re-
publike Crne Gore (član 9).

2. Termin **materњи jezik**, kao naziv nastavnog pred-
meta neodrživ je i sa lingvističke tачke gledi-
šta, budući da je **materњи jezik** jezik koji se
usvaja u najužem društvenom okruženju, u poro-
dici, u „majčinom krilu“ zato se i zove „mater-
њи“. On nikada nije normiran, standardizovan je-
zik, za razliku od službenog, koji to jeste i koji
se, kao takav, uči u školaма.
3. Oдрedнице: „srpski“, „crnogorski“, „bošnjački“,
„hrvatski“ ne mogu se izvesti iz nekada zajedni-
čkog imena srpskohrvatski odnosno hrvatskosrp-
ski jezik, koji je bio službeni jezik u СФРЈ, до
њеног распада 1992. године, од када се у Републи-
ци Хрватској тај jezik зове **хрватски**, а у Федера-
цији БиХ **босански**, али и један и други са новом
и нама, професорима српског језика, сада непозна-
том стандардизацијом, док је појам **црногорски
jezik** сасвим нов, досад непознат лингвистичкој
науци и језичкој пракси, без норме и стандарда,
идеолошки наметнут од стране неких политичких
партија и центара моћи у Републици Црној Гори.
Према томе, и када бисмо хтјели, ми, професори
српског језика, не бисмо могли предавати на-

ставне садржаје, које подразумијевају ове одреднице. Управо такав став има и Вијеће Одсјека за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Никшићу, на коме смо, већина нас, стекла своје дипломе. Зар је онда потребно наглашавати да је оваквим рјешењем Министарство просвјете и науке прекршило наша професионална, а тиме и људска права? Нико не може тражити од нас да предајемо оно за шта нијесмо квалификовани!!!

4. Сасвим је неоправдано чак бесмислено, буквално претакати резултате пописа становништва у назив службеног језика, тј. било ког наставног предмета. Какав би тек хаос настао када би се то примјењивало, рецимо, у великим и уређеним друштвима Европе и свијета као што је Њемачка, Француска, Велика Британија, САД итд.? Са друге стране, резултати пописа становништва, нијесу и непосредно исказана воља грађана, то су само статистички подаци, на основу којих се не може мијењати Уставом утврђено име службеног језика!
5. Захтјев да се ученици, тј. њихови родитељи, јавно изјашњавају којим националним именом ће се звати наставни предмет у њиховим свједочанствима, а што ће стајати и као директан национални предзнак у школским именицима, такође је кршење Устава Републике Црне Горе, тј. грађанских и људских права, али, то је и својеврсна **национална стигматизација** са веома опасним посљедицама, тј. директно инсталирање конфликтних и стресних ситуација у нашим учионицама!
6. Ако се даје право ученицима, тј. њиховим родитељима, да бирају име наставног предмета, тј. службеног језика са националним предзнаком, зашто би се то исто право ускраћивало нама, њиховим професорима?

7. Колико је неискрено образложење Савјета за опште образовање да су са ове четири одреднице уз термин **матерњи језик** жељели да испоштују право свих грађана Републике Црне Горе на име језика, најбоље нам потврђује њихова недоследност у томе, јер су испустили оне грађане који су се на попису становништва изјаснили да говоре **српскохрватски, муслимански и ромски језик**.
8. Апсолутно не оспоравамо ничије право на језик, нити име језика, што нам се неоправдано приписује од стране наших опонената, јер нам је веома добро познато да су то основна људска права, само тражимо да се то питање у Републици Црној Гори ријеша на научној и демократској основи, а онда и у уставној процедури, што у овом случају није учињено! Право на сопствени језик и његово име, **не значи и право на преименовање било ког или било чијег језика**, по сопственом нахођењу или вољом одређених политичких странака. **Такво право се не може извести ни из једног међународног правног документа! Доказ за ово су истраживања њемачког лингвисте Грешела, који је ово питање дефинитивно разјаснио управо за потребе Хашког трибунала.** Рецимо, ко би и на основу каквог међународног правног документа могао преименовати енглески или њемачки језик у било којој држави на свијету?! Супротстављајући се оваквом ненаучном и, по нашој оцјени, неуставном рјешењу Министарства просвјете, није право да ми професори, који бранимо научне принципе и уставни поредак, трпимо посљедице и бивамо отпуштени са посла! Напомињемо да је до сада 10 професора српског језика и 18 других струка из никшићких средњих школа

остало без посла, као и један професор из Херцег Новог.

На све ове наше аргументе, на наше упорно тражење да се спорно питање ријеши на научној основи, без уношења политике у школе, министар просвјете г. Слободан Бацковић реаговао је потпуним игнорисањем и умјесто дијалога, према нама примијенио најстроже санкције, пријетње, застрашивања, чак и кривичне пријаве, једном ријечју – репресију, као у најцрњим стаљинистичким временима. По свему судећи, њега не занимају ни наука ни Устав, већ само његов страначки циљ и дневнополитички интерес.

Сматрамо да смо Вам довољно јасно предочили ситуацију око питања преименовања језика, као и ситуацију у којој смо се нашли ми, који смо се супротставили томе, по нашем мишљењу, насилном, ненаучном и неуставном чину, којим министар просвјете, злоупотребљавајући школу и реформу образовања, инсталира у школске планове и програме, умјесто науке, страначке ставове и опредјељења, а умјесто толеранције, дијалога и међуљудског разумијевања, идеолошке и националне подјеле, сукобе и раслојавања са несагледивим посљедицама.

Зато Вас, још једном, најљубазније молимо, да размотрите ове наше аргументе, а уколико постоји могућност, ми бисмо жељели да Вам све ово изложимо и у непосредном разговору. Вјерујте, ми се не бавимо политиком, ми само бранимо науку и Устав, а онда и своје људско и професионално достојанство. Због тога смо се на почетку XXI вијека, усљед цивилизоване и демократске Европе, нашли на распећу заједно са својим породицама, изложени анатема и прогону од стране оних који мисле да све могу и да им је све дозвољено.

Октобар, 2004.

КО ЋЕ, АКО НЕЋЕТЕ ВИ?

*(Научницима, књижевницима, умјетницима,
професорима, свима који стварају на српском језику
у Црној Гори и изван ње)*

Супротстављајући се насиљу над Уставом Републике Црне Горе, над научном истином, над педагошким принципима, начелима демократије и достојанством професије, нас 27 професора из Никшића одбили смо да изводимо наставу у својим школама све док министар просвјете не суспендује одлуку Савјета за опште образовање о преименовању наставног предмета *Српски језик и књижевност у матерњи (српски, црногорски, бошњачки, хрватски)* и затражили да се питање имена језика у нашим наставним плановима и програмима ријеша на научној основи. Био је то једини начин да се питање преименовања језика у нашим школама учини видљивим у свој његовој слојевитости и погубности. Али, као што вам је познато, умјесто дијалога и разумијевања од стране надлежног министарства, добили смо отказе, против нас је покренута медијска хајка, изложени смо којекавим пријетњама и притисцима.

Та наша жртва (уколико се тако може назвати извршавање професионалне и грађанске дужности), још увијек није у довољној мјери пробудила успавану савјест Црне Горе, нити изазвала адекватну реакцију оних од којих се то понајприје очекивало. Но, ми вјерујемо да хоће, јер у супротном – ако би овај наш чин остао без одзива преко 60% грађана Црне Горе, који су се на попису становништва (2003) изјаснили да го-

воре српским језиком, била би то незапамћена морална мимикрија, кукавички и суицидни пристанак на културни суноврат и разарање духовних ослонаца на којима стоји Црна Гора, што је неспојиво са њеним историјским бићем и духовним наслеђем.

Ипак, сматрамо да ову борбу, а то је борба за очување, прије свега, вјере и језика, за коју смо добили безрезервну подршку СПЦ, САНУ, Матице српске, Одбора за стандардизацију српског језика САНУ, Одсјека за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Никшићу, Филолошког факултета у Београду итд, као и огромног броја истакнутих стваралаца и грађана – може на прави начин носити и изнијети једино стваралачка интелигенција, окупљена око јасног и јединственог програма за очување историјског, вјерског, културног и језичког идентитета аутентичног народног бића у Црној Гори.

Зато апелујемо на све вас, који стварате на српском језику, у Црној Гори и изван ње, и који растакање и затирање српског језика, као и дукљански пројекат насилне промјене идентитета државотворног народа у Црној Гори, доживљавате као лични проблем, на све вас који сте спремни да се истински суочите са дубином и комплексношћу овог проблема, да се одазовете нашем позиву, цјеловито и са преданошћу, залажући своје име и свој стваралачки потенцијал, како бисмо се сабрано, промишљено, стваралачки, одлучно и достојанствено супротставили шовинистичком слепилу и разорној монтенегринској идеологији властодржаца у Црној Гори!

Сматрамо да нико од вас нема право да остане по страни и ћути.

Јер – ко ће, ако нећете ви!?

И – када, ако не сад!?

Такође, сматрамо да нас, 27 отпуштених професора (који смо се између ропског ћутања и слободне ријечи, определијелили за оно за шта су се увијек опредјељивали наши преци и наши учитељи, између слугањског животарења и достојанственог трпљења, за оно за шта се опредјељују подвижници), имамо морално право на овај позив. Сходно томе, ми бисмо преузели организацију првог сабора у Никшићу на коме би се усвојила заједничка декларација са јасним циљевима, правцима и методама дјеловања.

Вашом бројношћу на том скупу и ауторитетом ваших имена и нашег дјела, била би упућена снажна порука домаћој и свјетској јавности, што би за, ланцима страха и економске биједи увезану Црну Гору, био истински зрачак наде и охрабрења.

Новембар, 2004.

РИЈЕЧИ ОХРАБРЕЊА

Сабор *Одбрана имена српског језика*, који је одржан 4. и 5. децембра 2004. године у Никшићу, имао је за циљ дефинисање одговора на изазов програмираног затирања аутентичног духовног и културног бића Црне Горе, које се годинама спроводи од стране црногорског режима, а најдрастичније се испољило недавним преименовањем наставног предмета *Српски језик и књижевност* у овдашњим школама.

Тај одговор, нажалост, није пронађен током протекле деценије (није га нашла ни званична политичка опозиција, није га нашла ни интелектуална елита, напokon, нијесмо ни ми, професори никшићких средњих школа, који смо жртвовали своја радна мјеста у потрази за њим), што је имало за последицу потпуно подређивање свих институција културе, Универзитета и укупног образовног система, циљевима и интересима креатора тзв. „нове“, а у ствари лажне и непостојеће Црне Горе, њеног „преознаковљења“ и преумљења.

Ипак, увјерени да он постоји, али и свјесни да га ваљано може дефинисати и изнијети само стваралачка интелигенција, ми смо се, почетком октобра, обратили научницима, књижевницима, умјетницима, професорима, свима који стварају на српском језику, тражећи од њих конкретне и оствариве предлоге личног ангажовања у областима науке, образовања, културе, информисања, и свих других дјелатности с циљем активирања укупног стваралачког потенцијала емотивно везаног за Црну Гору, који би се истински и

одговорно суочио са све дубљом кризом њеног културног, историјског, вјерског и језичког идентитета.

На наш позив, окупило се, у Никшићу, преко стотину еминентних научника, књижевника и других стваралаца из Београда, Новог Сада, Бања Луке и свих градова Црне Горе, о свом трошку и уз огромне напоре, јер је тих дана дошло до прекида редовног саобраћаја на прузи Београд-Бар. Пожртвованост тих људи и њихова искрена љубав према свом језику и свом роду, јесте оно што је цијелом Сабору дало посебну љепоту и посебно обиљежје. Да истакнемо само примјере осамдесетогодишњег чувеног математичара професора Момчила Ушћумлића, али и нешто млађих, такође математичара професора Павла Миличића, лингвиста професора Драгољуба Петровића и професора Мата Пижурице и књижевника, начетог здравља, Жарка Команина, који су путовали преко петнаест сати, аутобусом по беспућу, преко Матешева, да би, казали своју мудру и охрабрујућу ријеч њиховој збуњеној, и, можда, први пут, уплашеној Црној Гори. Тешко ће се још једном нешто тако лијепо и велико догодити на овим просторима.

Посебно истичемо присуство и учешће у раду Сабора Његовог Високопреосвештенства митрополита Амфилохија као и Њихових преосвештенстава епископа Јоаникија и епископа Јована.

Декларација усвојена на Сабору, доноси не само прецизну дијагнозу црногорске духовне патологије, него и онај толико тражени одговор садржан у њеној основној идеји о стварању организоване опозиције у простору културе, тј. организовања „интелектуалаца из Црне Горе и са свих српских простора, као и свих стваралаца добре воље, како би се зауставио процес разарања и обесмишљавања духовних и културних вриједности ствараних на српском језику“.

Будући да су се сви њени потписници обавезали „да ће учинити максималан напор како би њен дух и њене поруке доспјели до свих грађана Црне Горе“, наш Актив је покренуо акцију њеног потписивања широм Републике, при чему настојимо да је у виду штампаног летка, у цјелини, доставимо свим новим потписницима, пошто то није било могуће учинити преко средстава јавног информисања. Такође, с циљем реализације њених ставова, покренули смо организовање бројних трибина у свим општинама у Црној Гори, преко којих настојимо активирати што већи број просвјетних радника, како би се повезали у јединствену организацију, која би се, као респектибилна снага, „плодотворно супротставила нецивизацијским, ненаучним и антиевропским идејама“ Министарства просвјете. Такве трибине, веома успјешне и охрабрујуће – управо због присуства великог броја просвјетних радника – одржане су у Беранама и Бијелом Пољу, а почетком другог школског полугодишта трибине ће се одржати и у Бару, Котору, Подгорици, Жабљаку, Херцег Новом, Пљевљима, Будви итд. Декларација је достављена бројним научним и културним институцијама у земљи и иностранству као и неким значајним међународним организацијама.

Штампање радова учесника Сабора (*Раснеће језика српскога*, бр. 2) и његов пласман широм Црне Горе, а посебно по школама и међу просвјетним радницима, такође је дио активности на реализацији ставова и предлога изложених у *Декларацији*.

Ваља истаћи, да је Сабор, и поред медијске блокаде (РТВ ЦГ није хтјела да нам објави ни плаћени оглас о његовом одржавању), имао изузетан одјек у јавности. Извјештаје су донијели „Дан“, „Вијести“, „Побједа“, Вечерње новости“, „Политика“, РТВ Срби-

је, РТВ Црне Горе, ТВ Ин, ТВ Републике Српске, Радио „Светигора“, „Свевиђе“ итд.

Захваљујући се свим учесницима и свима који су нам помогли око организације овог историјског скупа, користимо се и овом приликом да још једном позовемо све грађане Црне Горе, без обзира на вјерску, националну и политичку припадност, а у првом реду наше колеге – професоре, наставнике и учитеље – да нам се придруже! Јер, оним што раде *Министарство просвјете* и *Савјет за опште образовање*, преварени су не само они грађани који се изјашњавају да говоре *српским језиком*, него и сви остали, а посебно они, заведени од шачице лажних научника, писаца и националних вођа, окупљених у тзв. Дукљанској академији, који се залажу за непостојећи црногорски језик. Да је то тако, најбоље нас увјераву нови наставни програми, тзв. *каталози знања*, који се од почетка ове школске године већ примјењују у нашим школама. Њихова научна неутемељеност, дидактичко-методичка хаотичност и елементарна нестручност (видјети о томе прилог проф. др Драгољуба Петровића у: *Распеће језика српскога*, бр. 2), а посебно тенденција обемишљавања највиших духовних, естетских и моралних вриједности, увођењем у наставу безначајних књижевних дјела локалног карактера, афирмацијом исфрустрираних књижевних импровизатора и политичких подобника, наметањем псеудокултуре и псеудо-духовности, незапамћени је атак на науку, на школу и образовни систем, који пријети њиховој потпуној деградацији и урушавању. На то не смије пристати ниједан просвјетни радник, јер би тиме постао саучесником у духовном злочину према сопственом народу!

Не оклијевајте, јер до септембра ће се у све ваше дневнике улећи матерњи сипац!

ЊЕГОШ ПЈЕСНИК И ОНИ ПЈЕСНИЦИ (Осврт на Каталог знања из матерњег језика и књижевности за први разред средњих стручних школа)

Шта се стварно скрива иза преименовања наставног предмета *Српски језик и књижевност* у нашим школама, какве су праве намјере и крајњи циљеви аутора тога пројекта, можда нам најјасније освјетљава управо *Каталог знања* (програм) из матерњег језика за средње стручне школе, који је већ у примјени од ове школске године.

Наиме, оно што ћемо прво запазити (и при овлашном прелиставању), иако се ради о прилично опширном тексту у којем се, формално на нов начин, прописују наставни садржаји везани за обавезно учење службеног, тј. *српског језика*, у црногорским средњим школама, у њему, за дивно чудо, скоро да нема ниједног атрибута *српски*! Заправо, има само у једној реченици: „Наставу српског језика и књижевности у средњим стручним школама изводе професори српског језика“. Сад је тешко рећи да ли се ова реченица, у потпуној супротности са насловом текста и његовим садржајем, нашла овдје намјерно, као поруга, нама, професорима српског језика, којима је јасно речено да више у својим учионицама не можемо казати да предајемо српски језик⁸, или је, грешком

---

⁸ Казао Игор Лакић, члан Савјета за опште образовање, сада и Савјета за стандардизацију црногорског језика, у емисији ТВ Никшић посвећеној преименовању језика у школама, средином августа, 2004.

компјутера, остала као срамни траг фалсификатора, који су ранији, туђи текст, под називом *Програм за српски језик и књижевност*⁹, након преименовања овог наставног предмета, с мало труда и нимало стида, преиначили у *Каталог знања* из матерњег језика. Затим су, наслијепо, без читања, али цензорски ревносно, и у цијелом тексту замијенили сваки атрибут *српски* атрибутом *матерњи*. Тиме се једино могу објаснити бесмислене формулације „знања“ која се траже од ученика, на примјер: „Мјесто *матерњег језика* у породици језика“ или „Којој породици језика припада *матерњи језик*“. (У ранијем тексту: Којој породици језика припада *српски језик*“, односно, „Мјесто *српског језика* у породици језика“). Но, можда, за њихову удворичку памет, и овако нешто може у школске програме. Кад могу свакакве несувислости, почевши од назива предмета, онда може још и ово. Као што може и наставна јединица: „Вишејезичност и *више имена једног језика*“. Кома смета што такво нешто не познају нити лингвистичка наука, нити језичка пракса. Важно је да је то дио нечијег страначког програма и нечија политичка воља, а што се наставници приморавају (наставни програм је законска обавеза за наставника), да ученицима - супротно науци и њеним принципима, Уставу и законима – намећу тај програм и ту вољу, никоме ништа. Па чак ако и сам министар тврди да је та његова „вишеименост“ језика политичко, а не стручно и лингвистичко питање. Напросто, тако треба да буде у новој, реформисаној школи, у којој „неће бити политике и злоупотребе дјецe у политичке сврхе“.

---

⁹ Руководилац Комисије за израду овог Програма био је проф. др Миодраг Јовановић, који је због тога поднио оставку.

Не треба се онда чудити што је та удворичка памет прегла да и Светога Саву уклони из црногорских школа и из овог *Каталога*. Светога Саву, утемељивача наше духовности, школства, писмености, пица првог оригиналног дјела у нашој књижевности, кога ни комунисти никада нијесу заобишли у школским програмима, јер су знали да је то напросто бесмислено. Али, што нијесу могли комунисти, могу комунистички мутанти – министар Бацковић и његови налогодавци – па су, на мјесто оригиналног и несумњивог Светога Саве, устоличили неоригиналног и у свему сумњивог попа Дукљанина и његов „Љетопис“, дјело сачувано само у латинском преводу, без иједног доказа да је икада постојао његов словенски оригинал. Компилаторско штиво, које се, сачувано само у преводу на туђи језик, тешко може уопште сматрати дијелом наше културне баштине, а камоли почетком српске или (ако је некоме лакше) црногорске књижевности. На страну то што овај спис нема готово никакве умјетничке ни историјске вриједности („написан на рђавој латинштини, мисаоно и стилски крајње сиромашан...“ – Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд 1966, *Ћitava poglavlja (...)* имају тек по који податак, који наuci може бити од користи.“, др Јарослав Шidak, *Predgovor Letopisu popa Dukljanina*, МН, Zagreb 1950.), осим можда за дукљанске етногенетичаре, који се убише доказујући да Црногорци уопште нијесу, не само Срби, него ни Словени, па у овом штиву налазе тобожње доказе да су, ако не баш Готи, а оно посигурно Црвени Хрвати, тј. 100% Дукљани.

Вјероватно је то, поред помена (у називу) попа Дукљанина главни разлог његовог уношења у овај школски програм. Спис је у науци познат и као *Барски родослов*, али је питање да ли би он под тим име-

ном завриједио пажњу аутора *Каталога* (који га највјероватније нијесу никада до краја ни прочитали), рађеног за потребе и са благословом Дукљанске академије и групе фалсификатора имена српског језика окупљене у Савјету за опште образовање. За њихову поданичку памет, која не почива ни на чему изворном и оригинилном, ово и може бити и право штиво и почетак те њихове монтенегристике, али тамо гдје све треба да почива на науци и на ономе што су утемељене вриједности, а то је школа, свакако није, нити је било, нити може бити.

Али не само Светога Саву него је, та удворичка памет, и готово цјелокупну нашу народну поезију скрајнула из домашаја ученика. Нема у овом *Каталогу* ни косовског епа, ни хајдучког, ни устаничког, нема ни Милоша Обилића, ни Баја Пивљанина, ни Никца од Ровина, ни српских устаника. Нема поезије која је некада задивила највеће умове Европе и који су је равнали чак и са Хомеровим еповима. Нема поезије из које је израстао Његош и сва наша новија књижевност. А јасно је и зашто је нема: јер, ако уклоните епску народну поезију из школских програма, тиме на најбољи (најперфиднији) начин „припремите“ ученике да не разумију ни Његоша, да се њиховог бића не дотакне Његошев дух, Његошева етика, Његошева емоција, а то је, по свему судећи, и главни циљ Бацковићеве реформисане школе, моделарнице, у којој ће његови послушни моделари произвести тог „новог Црногорца“, биће без осјећаја за било какво историјско, духовно и културно наслеђе; тзв. „homodukljani-kusa“, чији ће сензибилитет, естетска и културна профилијација почивати на презиру (и подсмјеху) према највишим животним вриједностима: истинољубљу, правдољубљу, родољубљу, богољубљу, човјекољубљу, пријатељству, љубави, добротинству, жртвености,

па и самом животу, и који ће, сујетан и атеизиран до деструкције, у вулгарном хедонизму, дроги и разврату, налазити једини разлог, сврху и циљ свога живљења и дјеловања. Свакако, ту операцију треба извести полако и корјенито: прво учинити да нове генерације не разумију Његоша, да Његоша доживе „неутрално“ као страног писца и анахроног мислиоца, а послије га је лако прогласити „геноцидним“ (као и сву нашу народну поезију) и протјерати, не само из школских програма и „каталога знања“, него тиме, и из бића сопственог народа. Јер се очигледно показује да је управо Његош највећа сметња оваквом „културно-духовном“ пројекту (па и актуелном државном пројекту), зато га треба, као и Светога Саву, као и народну поезију, по сваку цијену уклонити из Црне Горе. (Неки изанђали професори књижевности, старе давуције, већ су на њ` дигли давије по скупштинама!). Црна Гора без Његоша – то је та „нова Црна Гора“ о којој бунца министар Бацковић, али то је Црна Гора без коријена, Црна Гора без себе, Црна Гора равнодушна, Црна Гора свашточинства и свашточина, у којој ће министар Бацковић и његови налогодавци бити, не само господари него и мјера свих ствари.

Наравно, умјесто Светога Саве, народне епике и Његоша, није тешко у школске програме угурати (као што је у овом *Каталогу* већ учињено) локалне књижевне импровизаторе и плагијаторе, политичке подобнике и лижисахане, назови пјеснике, чије дјелонити је валоризовала књижевна критика, нити књижевна историја, а још мање прихватила читалачка публика, чак ни у општинским оквирима. Но, они ће ускоро (у славу суверености и аутокефалности), постати узори и мјерила духовна, књижевна и морална, и сви ма ће онда лакнути, посебно ђацима и професорима, јер ће им са овим назови писцима, бити све доступно

и све разумљиво. Они их неће мучити националним драмама и људским трагедијама, неће им кварити сан питањима на која се вјековима траже одговори; они ће за њих све домислити и доживјети; њих уосталом неће морати ни читати – њих је довољно знати. Какво мишљење, какав доживљај, какво читање!? У новој, Бацковићевој школи, судећи према овом *Каталогу*, то неће бити потребно. То ће бити школа у којој ће се тражити „знање“ и само „знање“, а „знање“ је у „каталозима“ – лијепо сложено и разврстано, тачно прописано и прецизно дозирано. У њој ће, с правом, бити изједначени Његош и новокомпоновани, новоцрногорски пјесници, јер кад се од Његоша одузму (од ових других то није могуће) мисао, емоција и језик, остану они, и онда: Његош пјесник и они пјесници – „каталошки“ јасно и оправдано. Шта ту има још и да се мисли?

А да би све изгледало еуропски и демократски, узме се, још незарђали национални кључ – добро познат из осамдесетих година прошлог стољећа, на жалост, добро знамо шта се тим кључем касније откључало, па се још мало додвори мањинским народима (наравно, изазивајући подсмјех и презир у њиховим очима), и ето вам „каталог знања“ за новог човјека у Црној Гори, а la министар Бацковић.

Светигора, март, 2005.

НЕ У МОДЕЛАРНИЦЕ

(Захвалница поводом додјеле Вукове награде)

Због одбијања да уђемо у наше, насиљем и зломислијем, оскврњене учионице, ми смо, прије осам мјесеци, избрисани са платних спискова наших послодаваца, којима се, у њиховом злонравију, чинило да су и наши животодавци и наши именовани. Али, данас нас, ево, са истог разлога, неки друкчији људи уписују у много важније и трајније уписнице. Заиста, има ли, за нас, важнијег и часнијег именика, у који би нас људска рука могла уписати, од овога у који нас уписује Културнопросветна заједница Србије – именика у који се уписују имена добитника Вукове награде!

Тако, умјесто шегрти у Бацковићевим моделарницама, у којима се даноноћно моделују нови Црногорци, тзв. хомодукљаникуси, обезображена бића и дјеца „вјештачких рајева“, ми, нишчи, „одбачено камење“, постадосмо заточници, и заставници, имена српског језика и завјештања Вука Караџића!

Ово високо признање примамо с најтоплијом захвалношћу и највишим поштовањем, како према ономе у чије је име и славу оно установљено, тако и према онима, који управо нас изабраше да би нас њиме одликовали.

Примамо га као знак искрене подршке нашем отпору и неприхватању културно-политичког пројекта црногорске власти, којим она, супротно здравом разуму и елементарној људскости, жели спровести насилну промјену, не само језичког него укупног иден-

титета више од двије трећине становништва Црне Горе, а што, свакако, представља најтежу несрећу која један цивилизован народ може задесити.

Радујемо се, у данима Васкршње радости, што је тај наш мали отпор овако високо вреднован, премда ми нијесмо учинили ништа више, осим што смо извршили нашу професионалну и грађанску обавезу. То најбоље одсликава стање у каквом се налази ова земља, у којој се, ево, и за извршавање такве обавезе добијају највиша признања.

Но, примамо га и са стрепњом да ли ћемо, у предстојећим искушењима, остати достојни његовог сјаја и хоћемо ли потоњим дјелима својим потврдити његову величину. Јер знамо да ће тек сада зинути на нас – они, неизрециво они – „с вилицом једном у прашини, с другом у облаку“.

На крају, примамо га и свјесни да оно не пада само нама, него и свим оним, највећег поштовања достојним грађанима Никшића и других градова Црне Горе, који, од почетка јесени до данас, шетају с нама никшићким улицама, бранећи тако идентитет и интегритет свога народног бића, али, и свима, који, данас, у Црној Гори, приносе какву год своју жртву на олтар језика српског. Овдје морамо посебно истаћи имена четири ученика Гимназије „Стојан Церовић“: Николине, Владислава, Милоша и Симеона, и њихово анђеоско приношење.

Ово је признање нама још драже и значајније што нам га, ево, уручују књижевници из читанки и школских програма. Они, који ће се убрзо и сами наћи у искушењу у каквоме смо се нашли ми почетком септембра прошле године: или ће пристати на понижавање сопствених пјесничких дјела и светогрђе свога језика, или ће – како ми учioniце – напустити читанке писане на том подбаченом четвороструком језику.

Шта ће писци српског језика у таквим смрсијезичким читанкама, и шта ће у школским програмима из којих је протјеран Св. Сава? Како ће бити мјеста за њих, тамо гдје га нема за родоначелника њиховог? Зато, нека са ове свечаности, буде упућен наш заједнички позив свим писцима који стварају на српском језику, лингвистима, историчарима и теоретичарима књижевности, књижевним критичарима и методичарима, да, у име њихове вјере у светост језика на коме стварају, повуку своје текстове из тих програма и таквих читанки.

Нека им се придруже и сви насљедници ауторских права оних стваралаца који виши нијесу међу нама, живима. То је њихова обавеза према српскоме језику, Св. Сави и Вуку Караџићу. Нека се и по томе запамти језичка реформа министра Бацковића.

Хвала, још једном, онима, који су се сјетили да нас предложе за ову награду; хвала језику српском, који нас је, ко зна због чега, изабрао да се и ми нађемо међу заточницима његовог имена, а највише хвала и слава Господу Богу нашем, што нам је, у овом времену помутње и пометње, сачувао толико разума те памтимо ко смо, пред који олтар треба да станемо и којим језиком говоримо!

Молимо за благослов нашег преосвећеног владика Јоаникија да ово признање, умјесто што би стајало у неком од наших домова, нађе мјесто у Дому Св. Василија Острошког, дому онога чије име ових дана, и на овакав начин, прослављамо, и чијом би молитвом Господ, нас нејакe, укријепио и подржао у висинама до којих нас је Вук Караџић уздигао.

Распеће језика српскога, септембар, 2005.

СТРАХ ОД ЈЕЗИКА

Укључујући се у расправу на тему Власт и језик, ја бих се, овом приликом, осврнуо само на једно полазиште, став или, назови аргуменат, који је, правдајући насртај власти на име српског језика, изрекао потпредседник Скупштине Црне Горе Драган Кујовић на једној од недавних скупштинских расправа.

Не бих се освртао на оно што говори г. Кујовић, да се овдје на ради о ставу, који су и други највиши представници власти, поновили у више наврата (додуше у нешто пристојнијој форми) – мисле ваљда да је то лозинка којом се отварају врата Европске Уније.

Он гласи: „О језику и имену језика прво се морају питати политичари и политика, па тек онда лингвисти и лингвистика“.

Нема узалуднијег посла него се бавити туђим несувислостима, али ако се оне уздигну на ниво највиших државних циљева, онда, хтјели - не хтјели, морамо и то чинити, и то најозбиљније.

Овдје је најмање битна логичка и смисаона неодрживост потпредседникове тврдње (логика је одавно наша као изврнута чарапа) јер ако се прво питају први и прво пресуде први, шта ли ће се други у то мијешати? Битна је овдје основна порука, којом се наглашава, рекао бих – цинично наглашава, супротстављање науци – лингвистима и лингвистици, и у којој се, без имало зазора, признаје (због чега би се, иначе, овако категорично тражило првенство) да наука о спорном питању има, или може имати, другачији став, али политику и политичаре, тј. власт и властодржце

то не обавезује! Наравно, ако их не обавезује у овом случају, зашто би их у било ком другом обавезивало? И, то је оно што је алармантно, и што је застрашујуће! Требало би имати на уму да ово, данас, на почетку 21. вијека, тврди представник Скупштине једне демократске државе, и власти, која годинама прича о демократији, о људским правима, цивилизацијским достигнућима, испуњавању стандарда за улазак у Европу, и при том оптужује све друге, да су назадни, ретроградни, деструктивни, антиевропски настројени и сл., не схватајући, или не желећи да схвати, да се овакво драстично супротстављање науци није у Европи чуло још од 17. вијека. Занимљиво је да се овдје не каже да је питање имена језика искључиво политичко питање, нити је чак нападнута нека конкретна научна тврдња, него се тежиште исказа ставља на позицирање науке у друштвеном животу, тј. у односу на власт. Дакле: прво политика – па наука. Прво политичари – па научници, о свему и за све!

А пошто се у Црној Гори, свједоци смо, политика своди на страначке ставове, тј. страначки погледи и интереси, представљају као државни, односно општедруштвени интереси, а опет – страначки ставови – на вољу страначке елите, тј. њиховог вође, онда испада (а тако заиста и јесте) да се све, па, ево и наука, позицира у односу на вољу, интерес, мишљење, те апсолутизоване, обоготворене јединке – генералисимуса, цезара, понтифика, илити нашки – господара, који увијек и за све има непогрешиво рјешење. Елем, потпредседник Скупштине могао је слободно рећи: Прво се пита мој лидер, мој председник, моје божанство, па онда наука и научници, и то би било ближе истини и црногорској стварности.

Нажалост, и на срамоту оних који себе називају цивилизованим грађанима Црне Горе, ова је изјава

(иако неколико пута поновљена, и наглашена), остала прећутана, не само у Скупштини него и од цјелокупне културне и научне јавности. Остављајући на страну посланике и политичаре (њихова пажња је вјероватно заокупљена за њих важнијим темама), морамо се овдје озбиљно запитати зашто, пред оваквим изјавама највиших представника власти, ћуте научници и научне институције, прије свих ЦАНУ, Универзитет Црне Горе, Филозофски факултет и други. Зар је могуће да овакве појаве промичу њиховој пажњи и да је у тим институцијама завладала толика апатија и таква сенилност, да без икакве реакције слушају, и гледају, како се бескрупулозно ниподаштава оно што чини смисао њиховог постојања? Шта је научник који не вјерује у светост науке, и каква је његова наука, ако он није спреман да је и жртвено посвједочи?! Сигурно, гдје нема таквог порива, нема ни науке ни научника, али је код нас (част изузецима), изгледа, бављење науком схваћено, не као одрицање и служење, већ као гмизање по љествици друштвеног престижа и грабеж за привилегијама.

Рекло би се да је у Црној Гори успостављена нека врста прећутног, у неким случајевима сигурно, и уговореног, дила између власти и универзитетских наставника (још једном поштовање мањини) као логична посљедица наврат-нанос назиђиваног Универзитета Црне Горе, с циљем да он постане главни потпорни зид идеји о црногорској независности.

Наиме, поставља се питање да ли је 600 000 становника Црне Горе било у стању да за кратко вријеме (25-30 година), „изњедри“ толико квалитетног научног кадра, који би могао подмирити захтјеве, преко 20 новоотворених факултета, посебно с обзиром на стални одлив великог броја младих и можда најквалитетније образованих људи, и с обзиром на

сталну трибалистичку тенденцију затварања у републичке оквире и критеријуме политичке подобности, а што је посебно дошло до изражаја посљедњих година, када је безмало свим наставницима из других универзитетских средина (онима из Србије у потпуности) ускраћена могућност да изводе наставу на факултетима у Црној Гори. Колико год ми себе сматрали генијалном нацијом, и без обзира на све државне и политичке програме, знамо да то није било могуће и да се, са инфлацијом новопроизведеног наставничког кадра, морала и тиме наметнути осредњост, а са њом каријеризам, и, наравно, могућност специфичне корупције оних који су се нашли на мјестима, којима, и сами знају, нијесу дорасли, што подразумева и њихов стални страх да се она могу лако и изгубити. У таквој ситуацији никада се не зна када ће неке из власти пасти на памет да погледа („Озна све дозна“) са ког језика и из којих дебелих књига су преведене, тј. преписане странице и странице многих „успјешно“ одбрањених дисертација. Отуда њихово скривање, завлачење у љуштуру тзв. неекспонирања (које се покрива тобожњом посвећеношћу послу, и узвишеношћу позива). То чак постаје правило понашања, штавише – то се прокламује, и намеће, као највиша етичка норма и доказ практичне мудрости, хоћу рећи, да се обичан медиокритетски кукавичлук и ситна шићарцијска психологија, проглашавају највишим интелектуалним и моралним дометима.

Они са мало више, или највише, амбиција, или који су се напросто уживјели у своју научничку величину, упрегли су се у службу власти, па их сваке вечери видимо на свим ТВ каналима, како приљежно, уходаном и, за уморне и збуњене грађане, пријемчивом логичком апаратуром (полуистинама, замјенама теза и извртањем чињеница), доказују исправност

и непогрешивост мисли и чињења њиховог незамјењивог вође и учитеља, њиховог дучеа. Или, како, ето, замољени, „са највишег мјеста“ дио свог драгоценог научничког времена, великодушно и патриотски, жртвују (на штету науке, а за добро народно), да би „волонтерски“ обавили и понеку политичку функцију, рецимо – председника или потпредседника општине или члана неког управног одбора. Замислимо само колико су Тесла, Пупин, Цвијић, Ђурић, Бошковић, Стевановић и други, били егоисти и неродуљуби, да никада нешто слично нијесу учинили за свој народ. Примјер такве жртве, којој се збиља морамо дивити, имамо ових дана и у нашем Никшићу: декан факултета је пристао да буде председник Скупштине општине! Први човјек највише научне установе, „снисходи“ се, ето, до општинског чиновника. Па сад, не знамо које је његово одговарајуће мјесто: ово ново у Општини или претходно на Факултету? Но, нека је на славу Општини и Факултету.

С друге стране, оном малом проценту истинских стваралаца и талената затворена су сва медијска врата, а тиме и могућност значајнијег присуства у јавном животу. Њихови иступи у публикацијама изван Црне Горе, посебно онима у Србији, проглашавају се безмало непријатељским и недоступни су широком слоју грађана и читалаца. Њихове објављене књиге остају без медијске презентације, а научни пројекти не могу проћи на конкурсима, који расписују надлежна за то министарства. Отуда, дакле, то ћутање и препуштање сваке озбиљне приче о политици и политичарима, чак и ове најозбиљније – приче о језику.

Отуда се не би требало много чудити ставу потпредседника Кујовића (и других); све научне и културне институције црногорска власт је одавно, како би народ рекао „ставила подасе“, и све док на Универзи-

тету Црне Горе и ЦАНУ не превладају млади и талентовани научници и ствараоци, којима ће научна истинна бити важнија од универзитетске каријере, друштвеног престижа и политичке репутације, она ће за сваку своју лажну причу, имати подршку и оправдање тих институција. Према томе, неће имати разлога да презани пред најприземнијим, шибицерским обманама, не само домаће него и свјетске јавности, попут оне да је омогућила у свим школама извођење наставе на свим матерњим језицима, који се тобоже говоре у Црној Гори (српском, црногорском, хрватском, бошњачком, албанском и ромском) за шта је добила чак и похвалу од Унеска, иако је урадила управо супротно: наложила преименовање службеног српског језика и немилосрдан прогон оних који су се томе супротставили! Дакле, погрешна је теза да црногорску власт одржавају медији, ДБ и полиција – то су само оруђа која се држе час у десној, час у лијевој руци – власт у Црној Гори држе лажне научне институције и лажни научници, посебно они (јер их је највише), који се тобоже баве „науком а не политиком“, који се неекспонирају. А једино од кога се та власт још увијек плаши су Српска православна црква и српски језик, јер једино њих још није уплашила, поткупила и зауздала, и зато се на њих овако бескрупулозно окомила: Цркву и њене великодостојнике је изложила свеопштем блаћењу и пријетњама физичке ликвидације, а језик хоће да преименује, мислећи да ће му промјеном имена одузети божанску моћ да све зна, све види, све упамти и, на крају, свему одреди праву мјеру и праву цијену. Зна она добро шта је језик непоткупљиви, српски, учинио Јерини Проклетој.

Свевиће, мај, 2005.

ПИСМО БЕЗ ОДГОВОРА

(Писмо које сам као уредник Распећа језика српскога упутио лидерима четири опозиционе странке, средином јула 2005. године и на које никада није стигао ниједан одговор)

Поштовани г. предсједниче,

Средином септембра 2004. год. у тренутку када је наш протест због преименовања језика попримио озбиљне размјере, ширећи се и по другим градовима Црне Горе (Бар, Херцег Нови, Пљевља, Жабљак, итд.) и када је 27 професора, чланова нашег удружења, добило отказе, четири опозиционе странке (СНП, СНС, НС, ДСС) су, самоиницијативно, формирале републички Одбор за одбрану српског језика, са циљем да широм Црне Горе покрену заједничку акцију како би се наш протест оснажио и Министарство просвјете приморало да суспендује одлуку о преименовању језика. Странке су, том приликом, формирале и фонд за помоћ отпуштеним професорима (вијест су, на ударним мјестима, пренијела сва средства информисања!), на крају – и писмено се обавезале и прецизирале новчане износе које ће уплаћивати у тај фонд. Такође, лидери странака, господа: Булатовић, Мандић, Шоћ и Бојовић, 1. октобра 2004. године потписују у Никшићу и заједничку Декларацију за одбрану српског језика, чији први став гласи: „Највећи приоритет у Црној Гори за све потписнике је укидање Одлуке о преименовању наставног предмета *Српски језик...*“, итд., итд.

Међутим, чињеница је да (изузмемо ли митинг у Никшићу, почетком новембра и закашњелу скупштинску расправу о повјерењу министру Бацковићу), од свега овога није било готово ништа. Чак ни само-

наметнуту им обавезу око помоћи отпуштеним професорима није испоштовала ниједна од странака, осим НС, која је, у том погледу, била најкоректнија; остале су, колико ми је познато, уплатиле рату само за један једини мјесец.

Зато Вас најљубазније молимо да нам, за наредни број нашег листа *Распеће језика српскога* (треба да изиђе крајем августа), дате Ваше виђење односа опозиције према нашем протесту. Посебно бисмо жељели Ваше одговоре на питања: да ли је, у вези с тим, опозиција правовремено учинила све што је требало и што се могло учинити, а уколико сматрате да није, онда наведите шта није и зашто. Да ли је формирање републичког Одбора за одбрану језика и, у медијима посебно фокусираног Фонда, био само маркетиншки страначки потез, тј. зашто те институције нијесу заживјеле и сл. Такође, да ли, по Вашем мишљењу, опозиција сноси дио кривице због, за сада, недовољно подржаних наших протеста у Никшићу и нашег жртвовања за одбрану Устава, професије и имена српског језика у Црној Гори?

Срдачан поздрав.

Достављено: Предрагу Булатовићу, Андрији Мандићу, Предрагу Поповићу и др Божидару Бојовићу.

ПРОВИНЦИЈСКА ЧАУРА КУКАВИЧЛУКА

Нема сумње да је страх, који се, у околностима тоталитарног режима, посебно увећава у малим и интелектуално осиромашеним, провинцијским срединама, каква је, данас, Црна Гора, основни разлог због чега је протест никшићких професора против преименовања српског језика у матерњи, у црногорским школама, иако поткријепљен личном жртвом (губитак посла), остао без шире и радикалније подршке, али не и једини. У то ћемо се лако увјерити ако се макар и летимично осврнемо на однос према тој појави (испољен јавно или сугерисан пасивношћу), тзв. Интелектуалног, тј. средњег, грађанског слоја, као главног арбитра, носиоца и усмјеривача сваке друштвене иницијативе у цивилизованим срединама.

Наиме, осим оних који су непоправљиво убијени да је тај професорски „устанак“ дјело опасне српске завјере, у најбољем случају – дневнополитичка ујдурма СПЦ и опозиције, а то су углавном припадници владајућих странака, као и највећи број просвјетних радника, дакле – људи шематизованог ума и упрошћеног поимања друштвене стварности, прецизније – плаћени промотери државног пројекта о независности Црне Горе и медијски зависници, професоре су, исто толико погрешно и недобронамјерно разумјели и тзв. независни интелектуалци (част изузецима), па чак и добар дио оних који су опозиционо оријентисани.

Иако то, углавном, јавно не саопштавају, они сматрају да је сва та „ларма“ око преименовања језика

била непромишљена, инфантилна, донкихотовска, претенциозна, романтичарска, сувишна и суицидна, чак. Има их, немали број, који то виде и као ексцес групе неодговорних, свим и свачим исфрустрираних средњошколских професора, дакле – полуинтелигената, склоних егзибиционизму и екстремизму, који су искористили прилику за излазак на јавну сцену, као вид лијечења комплекса властите инфериорности и какву такву компензацију за непромјенљиви статус провинцијских маргиналаца.

Не треба много умовати да би се схватило како се иза оваквих ставова – бусија, скрива заправо провинцијски, малограђански дух, чија су основна обиљежја интелектуални кукавичлук, лицемјерје и скучени видици, а главно исходиште окоштала племенска свијест која је у Црној Гори још увијек снажно присутна код свих друштвених слојева. Чињеница да професори универзитета још увијек масовно пишу глорификаторске братственичке родослове, често као своја кључна научна штива, најбоље нам то потврђује. Наравно, свако нарушавање њених правила понашања њеног аксиолошког система, сваки искорак ка индивидуализму, оригиналности и слободи личности, племенска свијест неопростиво санкционише по принципу: „ко штрчи треба га срубити за главу“.

Несигурна и стваралачки пралаизована интелигенција, лишена идеолошке заштите из времена самоуправљања, не жели да се изложи таквом ризику и радије бира малограђанско пристајање на све, тј. провинцијску чауру сигурности, тзв. неекспонирање. А уколико се некада и помоли из те своје учаурености, чини то, опет, пригрнута скутовима политичких партија или државних институција. Но, то је већ корупција и надничење, колаборација са носиоцима друштвене моћи (ма коме она припадала), данас, нажа-

лост, општеприхваћен начин учешћа интелектуалаца у јавном животу на овим просторима.

Дода ли се томе вулгаризован протестантски ум, тзв. утилитарни хуманизам, поодавно уграђен у мозгове овдашње „напредне“ интелигенције, ум, коме су ћар и профит једина мјера људске егзистенције, и који све што не успијева подвести под ту мјеру, извргава циничном подсмјеху и презиру, онда нам постаје сасвим јасно зашто никшићке професоре није подржала таква интелигенција. Није дакле, био у питању само њен стах од репресије, нити, пак, увјерење у некакву другачију истину од оне коју они заступају, већ је напросто у питању њен менталитет, који бисмо досљедно етимолошки (онај који гледа само свој посао) могли назвати идиотским. Она, не да није хтјела, она напросто није могла да их подржи. Јер, како да они, који „ни потковицу коњску не би дали за царство небеско“ (Гојко Ђого), разумију и подрже оне који су дали све овоземаљско за име језика?! Како да они, који су све, а понајприје своју слободу, дали за оно што имају, размију оне, који, све што имају, дају за краји-чак истине?

*Политика - Културни додатак, Нова Зора,
јануар, 2006.*

ХОЋЕ МРТВО УМЈЕСТО ЖИВОГА

Случај професора из Никшића, који су се на специфичан начин (личном жртвом) супротставили пројекту црногорског режима, којим се, зарад тренутних политичких и личних интереса, настоји, по сваку цијену, промијенити прошлост, вјера и језик цијелог једног народа (дакле, насилно извршити његова трансмутација), увјерио нас је да у Црној Гори, данас, на жалост, нема ни довољно воље, ни довољно снаге за темељно одупирање томе пројекту. (Све се, изгледа, потрошило за одбрану имена и дјела пречасног опорбеника Миодрага.¹⁰) И, још горе – да нема ни довољно свијести о погубности његовој, па чак, ни код великог броја оних који му се декларативно, често и веома гласно, супротстављају. Показало се да опозициона свијест у Црној Гори још увијек функционише у калупима парцијалних интереса и дневнополитичких комбинација, и, као таква, она није у стању да благовремено препозна природу и значај изазова које јој намеће тешко предвидљива друштвена стварност, нити да на њих адекватно одговори. Стално у спору сама са собом и, што би се рекло – с једним опанком у

---

¹⁰ Неколико мјесеци прије ових дешавања опозиција је организовала вишедневне протесте у Подгорици због суђења посланику Либералног савеза Миодрагу Живковићу, кога је теретио премијер Мило Ђукановић за клевету. Ти протести, немотивисани и безразложни, завршили су се неславно. Међутим, у вези са преименовањем језика у школама, опозиција то није учинила. Правдала се управо неуспјешношћу тих протеста.

руци а с другим до пола назувеним – она је увијек у закашњењу, увијек у ситуацији ловца коме је, када је зец истрчао, пушка била о рамену.

Оклијевање и подозрење, праћено ситноинтересним прерачунавањима, од стране оних који су први морали да разумију смисао једног таквог прегнућа, какво је била професорска „побуна“ због преименовања српског језика у црногорским школама, учинили су да она буде врло брзо локализована и сведена на неколико средњошколских професора, према којима је онда лако било примијенити сваку врсту репресије, умјесто да то прегнуће, ничим ненатруњено – ни страначким, ни властољубивим, ни каријеристичким поривима – буде снажан мотивациони фактор за враћање вјере у смисао отпора сатрапском режиму, у апатиčnoј и у провинцијску чаму потонулој Црној Гори. То оклијевање било је, дакле, поражавајуће лоша порука, не само режиму – да је његова репресија успјешна и оправдана – него и незадовољним, али свим и свачим уплашеним грађанима, а посебно просвјетним радницима, који су били спремни да се придруже својим колегама. Али када су се увјерили да у Црној Гори не постоји никаква организована и обједињена снага, спремна да учини оно што се мора чинити у тренуцима када се одлучује будућност народа, они су се, сасвим разумљиво (што не значи и оправдано), повукли пристајући да буду главни реализатори (трансмисија) свеобухватног пројекта о релативизацији (до обесмишљавања) темељних, духовних, културних и моралних вриједности Црне Горе, и стварању тзв. „новог човјека“, а који се најцјеловитије спроводи кроз систем образовања заснован, како су то и прокламовали његови креатори, на макевијалистичком принципу: „Нас у образовању занима само крајњи резултат. Поставили смо јасне циљеве, исписали каталоге

знања, и тражимо резултат“. Они су дакле, поставили циљеве! Које и какве, знамо – резултат ћемо убрзо видјети. Остваривању тих „циљева“, наравно, све је подређено почевши од новог законодавства, нових наставних планова и програма, забране вјеронауке у школама, избора директора, организовање тзв. омладинских парламената, школских свечаности и забава, ђачких екскурзија и такмичења, до дјеловања синдикалних повјереника и педагошких служби, декорација школског простора, скривене и отворене агитације владајућих политичких странака, разних иностраних организација, донатора и едукатора.

И мегаломанско надзиђивање Универзитета и отварање његових подручних одјељења готово у свим црногорском варошима, такође је у складу са тим „циљевима“. У крајњој линији, то је програмирано учување, затварање у монтенегрински котац, даровите омладине, како не би видјела, чула и сазнала нешто изван онога што јој се нуди у њиховим учионицама и са њихових ТВ екрана. Они, наравно, своју дјецу школују по европским и америчким универзитетима, а за сиротињу је добро и Бијело Поље. И да им је за то још и захвална. Баш ће се лијепо уклопити у „процесе евро-атлантских интеграција“ (зацртано као образовни циљ у новом Закону о општем образовању), они чији се сви животни путеви завршавају на релацијама Пљевља – Никшић – Беране – Подгорица – Дебели Бријег – Враћановићи.

А да је 1. септембар 2004. године био преломни тренутак, увјерава нас проста чињеница да црногорском режиму није било до некаквог матерњег језика, још мање до некаквог „лингвистичког плурализма“, они и сами знају да је то, у нашим околностима обична будалаштина, уосталом – сви посланици владајућих странака у Скупштини Црне Горе су јасно ка-

зали да ће се, ако се они буду питали, службени језик у Црној Гори звати црногорски. Наказно преименовање наставног предмета био је само пробни балон да се испита, да се види, докле се у том тренутку може, и колики је у народу стварни отпор сепаратистичким плановима премијера Ђукановића. Име језика било је веома подесно за такво испитивање, будући да се преко 63% грађана изјаснило да говори српским језиком. Требало је, дакле, тестирати њихову заинтересованост за очување његовог имена, а тиме и за одбрану СПЦ као вјековног и истинског чувара културних и духовних вриједности створених на српском језику.

И шта се показало?

Након прве панике, изазване неочекиваним отпором никшићких професора (мислили су: или су лудаци или плаћеници, или нешто теже од обоје), уз нешто пријетњи, прегршт летака просутих из авиона и неколико кривичних пријава, сав се непосредни отпор, готово за једну ноћ, свео на њих 27 и, можда, још хиљаду до двије Никшићана, већином пензионера, неколико професора са Универзитета и исто толико студената.

Од тог момента, режим, свјестан да му је све дозвољено и све могуће, креће отворено и готово свим средствима на посљедњу препреку, СПЦ и њене великодостојнике, а професоре препушта медијском заборава и судском докрајчивању.

За црногорске медије и највише представнике власти СПЦ ће постати „терористичка организација“, „фашистичка институција“, „окупаторска и геноцидна црква“; у њиховим најгледанијим емисијама чућемо да су „све цркве курве, па и СПЦ, само што је она штетнија за свој народ од осталих“ итд. Једном рјечју – богохуљење се издиже на ниво највишег државног интереса, а министар просвјете ултимативно

поручује да СПЦ нема шта да тражи у образовном систему Ц. Горе док се не одрекне својих ставова о црногорској нацији, цркви и језику. И, што је врхунац цинизма, они који су до јуче рушили цркве и манастире, а посебно њихови синови и кћери, у име некакве њихове прозелитске, скоројевићевске културе и тобожње бриге о културној баштини – оне који, вољом и трудом народа, подижу и освећују срушено, оскврњено и заборављено – проглашавају рушитељима, пријете растурањем обновљеног и тамничењем обновитеља; они који пљују по иконама уче епископе како се чувају иконе; хоће мртво умјесто живога, гробове умјесто крстионица, борделе умјесто свештених олтара. Парама из државне касе приређују сатанистичке сеансе око новоподигнутих храмова, бајају и мађијају с распетим кокошкама по планинским врховима и то зову културом и цивилизацијским достигнућима. Страст са којом то раде запањујућа је, такво се нешто може срести само код ђавоиманих и опсједнутих.

У тој демонолатрији, у којој се, у ревности, надмећу професори универзитета са лажним поповима, књижевници са министрима, глумци са судијама, новинари са народним посланицима, истиче се као крајњи циљ, као највиши идеал: бити било ко и било шта само не оно што јеси, промијенити своју прошлост, вјеру, име и језик, своју крв и своју кожу, избрисати памћење... Личи то на некакав пандемонијумски лазарет у коме заражени вриште од нестрпљења док чекају да им промијене пол, мислећи да ће их то спасити. Не би нас зачудило да се и то једнога дана усвоји у Скупштини ове невјероватне земље, као обавеза за све њене грађане, или се, макар, појави као питање на неком њиховом будућем референдуму.

То је данашња владајућа Црна Гора.

Држава, која је стварањем лажне цркве, постала зборница лажи; држава, чији су властодршци, стварањем лажних свештеника, постали свештеници лажи; држава, у којој су, увођењем лажног језика у школе, учионице њене претворене у вјежбаонице лажи; држава, у којој је производња страха постала најпродуктивнија грана њене привреде, и у којој је губитак посла, најмања цијена слободе, а губитак памћења – највиши духовни узлет!

А народ, ко народ – само ћути, гледа и – слуша. Ко, вели: „Полако, није ничија до зоре горела“. Да, али јес` многа, прије него се угасила, кућу запалила.

Свевиђе, март, 2006.

ОПАДНИК И ОПАДНУТИ

Тужбу (или ти давију) министра Бацковића против члана нашег удружења проф. Ћираковића, због наводне клевете, произишле из тобожње Ћираковићеве изјаве да је мини(стар), уочи почетка прошле школске године, одржао некакав тајни састанак са директорима школа, доживљавамо не само као, добро нам познати, вид застрашивања неистомишљеника и још један драстичан примјер како се, злоупотребом власти и политичке моћи, појединцима у Црној Гори, ускраћује основно људско право на слободу говора, већ – у првом реду – као израз моралне посувраћености нашега времена, а коју, прије свега, одликују неконтролисано осветољубље, неутољива похлепа и садистичко иживљавање над противником чије су руке свезане.

Мало је министру Бацковићу што је професора Ћираковића, на правди Бога, оставио без посла, а његову породицу без парчета хљеба, него, да би се, у својој силобатности надостио, хоће и кров изнад главе да им на добош изнесе! Јер, чиме ће, тобожни хулител Ћираковић, ако му се буде судило по „правди“ које су се, у нашем случају, држале судије (част изузетцима) Основног суда у Никшићу и Уставног суда Црне Горе (а тешко је повјеровати да неће), платити намир који му тражи опаднути министар, осим да као Радисав из *Главе шећера*, прода, посљедње што му је остало – сопствено огњиште?!

Тако ће давуција министар Бацковић бити упамћен не само као језички реформатор, него, ево, и као један од главних ликова неке нове *Приче о кмету*

Симану. К`о вели: „кад не могу сам да створим новог човјека у Црној Гори, чак ни каквог новог књижевног јунака, бар да коме послужим као прототип и за једно и за друго, јер је и то какав-такав улазак у литературу“. Не сумњамо (још ако му се, као медаље, карактеризације ради, залијепе на образ лажне дојаве против деветорице професора Никшићке гимназије, проф. др Јована Чађеновића, књижевника Тодора Живаљевића и Будимира Дубака, новинарке Марине Јочић и студента Бојана Струњаша), да ће то бити један од егземплара на коме ће се генерације учити шта су то позитивни а шта негативни ликови, типови и прототипови, у литератури.

Из тог разлога (д а к л е – к њ и ж е в н о с т и ради), очекујемо да ће се, 3. марта 2006. године, у 11 часова, у судници Основног суда у Подгорици, заједно са нама, изопштеним професорима, наћи и бројни грађани Црне Горе, којима је стало до разлике између лијепог и ружног, часног и нечасног, правде и неправде, поготово прокламовани заштитници људских права и слобода (Хелсиншки комитет и други), да видимо блажено лице тужакала Бацковића у тренутку суочења са грешним професором Ћираковићем.

Претпостављамо да ће, уколико су министрови сусрети са директорима школа увијек били јавни, и ово суочење бити такво.

Предлажемо свима који буду присуствовали томе катарзичном чину, да, након суђења, испред улаза у Министарство просвјете, оставе макар по 10 центи, као помоћ угроженом министру Бацковићу, да му се нађе, док не наплати одштетне захтјеве од наречених опадника проф. Ћираковића, Живаљевића и осталих.

Распеће језика српскога, април, 2006.

ШЕСТОЈЕЗИЧНО ЗАЛУЋИВАЊЕ НАРОДА

(О неким натукницама из Лексикона педагошко-психолошких појмова, Радована Дамјановића, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица 2005)

Већ скоро двије године помоћник министра просвјете Радован Дамјановић, потпомогнут цјелокупним државним апаратом, соли памет (не)дужном народу, доказујући да преименовањем наставног предмета *Српски језик и књижевност*, нијесу повријеђени ни Устав РЦГ ни Општи закон о образовању, те да добронамјерним и демократским (евро-атлантским) преименовањем наставног предмета, са тим урокљивим, недемократским, ретроградним, феудално-бизантинским и клерикално-догматским именом српски језик, није дошло и до преименовања службеног (само да му се име не помиње) језика у црногорским школама, да тако нешто (не дао Бог) ни он ни његов министар никада нијесу ни помислили, на концу – да се у вези са језиком и његовим именом није ништа ни догодило, јер се настава у црногорским школама и даље изводи (додуше отежано) на том службеном, што би (за оне који смију признати) требало да значи српском језику, па му је све то, на крају, и сам Уставни суд притврдио, издајући му неоповргљиву признаницу, којом му завазда јамчи да није било оно што је било, те да он, помоћник, ама ни његов министар, нијесу прекршили Устав и законе.

Међутим, у свом недавно објављеном *Лексикону педагошко-психолошких појмова*, г. Дамјановић признаје да, ипак, јесу и да се, данас, настава у црногорским школама изводи на неким другим језицима

(онима чија су имена садржана у имену новог наставног предмета, коме је он, по свему судећи, свесрдно кумовао, можда био и његов обретник), а не на оном који је записан у Уставу РЦГ и у Општем закону о образовању. Наравно, ово признање нити је израз изненадне гриже савјести нити новопробуђеног истинољубља г. помоћника, већ напротив – то је још једна замка за збуњене и неупућене (нарочито уплашене и равнодушне), позната као „признање фактичког стања“ пошто се оно претходно смишљено, шибичерски произведе. Као један од његових креатора г. Дамјановић хоће сада да, у виду „кратких и сажетих“ дефиниција, као „израза суштине“ појмова на које се оне односе, како је то уобичајено код објашњења лексикографских одредница, обзнани своја ауторска права над цијелим пројектом школске „ренесансе“ у Ц. Гори, посебно над педагошким изумом стољећа који „једном броју грађана оставља право личног избора и слободу да (наставне предмете у школама и школској документацији) називају ко како хоће“ (Р. Дамјановић, *Дан*, 30, август 2004), што упућује на помисао да је и цијела „језичка реформа“ у ЦГ погрешно приписана само министру С. Бацковићу.

Наиме, у поменутом ЛЕКСИКОНУ, на стр. 165, уз одредницу *Настава на два језика*, помоћник Дамјановић, без имало зазора, али свакако охрабрен признаницом Уставног суда о сопственој непогрешивости, и насупрот свему што је тврдио док те признанице није било, наукује; „У Црној Гори настава се изводи на два матерња језика: (1) српском, црногорском, бошњачком (босанском) и хрватском и (2) албанском језику“.

Баш брига г. Дамјановића (када му је признаница у џепу) шта је раније доказивао и што у Закону пише да се настава изводи на (неком – непоменом)

службеном језику. Он очигледно о појмовима матерњи, стандардни, књижевни и службени језик и разликама међу њима, зна само оно што је казао уз одредницу *Матерњи језик* – „језик који се учи од мајке“, а, „као наставни предмет је дидактички прерађена наука о језику и књижевности“. Или, можда, неће да зна.

С друге стране, како год читали цитирану натукницу (да ли бројеве у заградама прихватили као основне или као редне), испада да г. Дамјановић под два подразумејева шест, што значи да се настава у црногорским школама изводи на шест језика, а што не само да нема никакве везе ни са стварношћу, ни са Уставом и законима, ни са педагошко-психолошким појмовима, него, искрено речено – нема ни са здравим разумом. Заправо, тежа будалаштина, очигледнија неистина и опакија подвала тешко да се могла изрећи у краћој реченици.

Оно што је г. Дамјановић навео уз, комплементарну овој, натукницу *Двојезична настава* (стр. 52) више личи на чуда из новинарских рубрика типа вјеровали или не, па га је и непотребно коментарисати. Међутим, пошто постоји могућност да то „чудо“, управо преко Дамјановићеве реформе образовања, ускоро постане наша реалност, с обзиром на чињеницу да у Ц. Гори више не постоји ниједна породица, а камоли учионица, у којој нема ученика двије или више националности и пошто национална различитост у Ц. Гори и код помоћника Дамјановића, подразумејева и обавезну језичку различитост, ево, како се тај проблем, по г. Дамјановићу, бесконфликтно рјешава у настави: „*Двојезична настава* – вид наставе за ученике двије националности који живе у истој средини. Организациони облици могу бити различити: (1) исти наставни садржај се излаже на истом часу прво на једном, затим на другом језику; (2) наставно гради-

во се на једном часу излаже на једном језику, а на слjedeћем часу на другом језику; (3) наставно градиво се на једном часу излаже на једном, а на слjedeћем часу та иста грађа се понавља на другом језику: (4) један дио наставних предмета се у цјелини изводи на једном, а други дио на другом језику.“

Штета што г. Дамјановић није навео и гдје се то изводи оваква настава. Колико нам је познато у његовом Каменску не, премда и тамо однедавно живе ученици двије националности.

На крају, не би требало заборавити да се ради о књизи која је, у позамашном броју примјерака, дистрибуирана свим школским библиотекама у Ц. Гори, као обавезујућа литература за наставнике и да, с обзиром на службени положај њеног аутора, за многе од њих има снагу објаве и декрета. Додуше, с обзиром на цијену (10 €) можда и Св. Писма.

Но, нека – увијек је било: који су учили народ чинили су то бесплатно, који су га залуђивали то су двоструко (на)платили.

Распеће језика српскога, јун, 2006.

БЕЗИМЕНА ПРОФЕСИЈА (1)

1.

У вријеме радничког самоуправљања постојала је тзв. уравниловка не само за мишљење, говорење и плате, него и за номенклатуру занимања, по којој смо сви били радници: друштвено-политички радници, медицински радници, просвјетни радници, шумски радници, пољопривредни радници, транспортни радници, административни радници. Војска се због нечега није могла угурати у ове рамове па су се њени припадници називали војна лица. Дакле, једино се онима који су се међусобно разликовали само по броју звјездица на нараменицама и којима се, испод натучених сјактећих калпака, нијесу ни могла видјети лица, признавало да су лица. Такође, и они који су се скривали – криминалци, шпијуни, иследници, били су лица: *непознато лице, службено лице...* Незапослени су постајали лица тек ако некога убију, или опљачкају: *Н.Н. незапослено лице...*, иначе су се и они звали радницима, незапосленим – наравно.

Распадом социјалистичког система, и то је нестало, тако да се данас номинација *радник* задржала само у поприлично архаичној сложеници *земљорадник* (замијенио ју је пољопривредник, а у вокабулару актуелног министра пољопривреде американизам – фармер, то му дође као допринос модернизацији, наше земљорадње и сточарства у процесу евроатлантских интеграција), и синтагми *просвјетни радник*. У првом случају – због њене тачности, у другом – због низа (раније различито рангираних) стручних

квалификација у оквиру те професије: учитељ, наставник, васпитач, професор. Ови су називи у том погледу данас изједначени, осим у случају професора универзитета, тако да су опет постали синоними и обезбјеђују исти друштвени статус њиховим носиоцима.

Међутим, питање је да ли, након свега што се са овом професијом дешавало током цијеле друге половине 20. вијека, а посебно посљедњих деценија, иједно од ових звања (и титула) с правом припада онима који данас држе часове у школама и за то примају плату. Можда *наставник* (онај који држи наставу) – ријеч је макар вриједносно неутрална, за разлику од осталих, рецимо *професор* (у изворном значењу ове ријечи крије се не само стручно обављање неког посла, досљедност у примјени и преношењу знања, него и оданост, завјетност, па и вјера: *профес-л.* завјетовање, *профет* – г. вјероучитељ код јеврејског народа), или *васпитач* (*вас* – сав и *питање*, тј. *храњење* (и чување!), дакле – *свехранитељ* и *свеза-штитник* (личности!). Што се тиче ријечи *учитељ*, довољно је да се присјетимо досјетке из времена милионске инфлације, да је само учитељ девалвирао колико и динар. Наравно, споран је и овај, уопштени (самоуправљачки) и општеприхваћени назив – *просвјетни радник*, као што је уопште спорно и само име ове професије, будући да је она одавно у раскораку с његовим основним значењем: *просвећивање* (освећивање), *просвјетљавање* човјека Духом Светијем. Нажалост, у раскораку је и са оним што је, као своје полазиште, прокламовало европско Просвјетитељство, а на чије се очинство самохвалисаво позива наша данашња просвјета: „Усуди се да знаш“, тј. „Имај храбрости да употребиш свој разум“. Није потребно, доказивати како је она, у пракси, одавно већ одбацила и једно и друго: и Дух Свети и Слободу Разума, и

прихватила „самонаметнула“ себи, принцип беспоговорне послушности, пристала на Туторство Политике и Идеологије, и самим тим изгубила право да себе зове својим именом.

Отуда је разумљиво што данас све чешће за људе који тамо раде (који то раде), умјесто просветитељи, или чак просвјетни радници, кажемо прикраћено (језик тако хоће) и, мора се признати, помало пежоративно - *просвјетари* (аналогија са мешетари), хоће се рећи: они не просвећују, они просвјетаре; њихов посао је игра, заваравање, симулација, нешто узгредно и овлаш, то су, дакле, лажни просветитељи.

2.

Наравно, као што ни сви зимски дани нијесу ледни и сњеговити, него има и сунчаних, тако и у овој професији, изгубљеног имена, има и оних који чезну за њим, који би хтјели да га поново васпоставе. Кажем: чезну и хтјели би, али то није ствар жеља и напора појединаца. У питању је цјелина, у питању је један специфичан, кастински, менталитет који се формирао током шездесетогодишње идеолошке тортуре над овим занимањем, и ту ни појединачни напори ни смјене генерација, ништа не могу промијенити. Напротив, нове генерације, које су и саме обликоване по истој матрици, не само што га не мијењају него га упорно ревитализују, деривирају и учвршћују. „Какав наук, такво и читање“.

И још горе.

Раније су људи, који су се припремали за овај позив, студирали у великим универзитетским центрима: Београду, Н. Саду, Загребу, Сарајеву, гдје су, најчешће у условима сурове борбе за преживљавање, стицали не само поуздано стручно образовање него и

богато животно искуство. Тамо су се ширили њихови духовни видици, изграђивао осјећај интелектуалне одговорности, оплемењивао њихов патријархалнорурални етос, па се све то касније у знатној мјери преносило и на њихове ученике. Данас, није тако – њихови животни путеви су битно друкчији, а то свакако није без утицаја на њихову интелектуалну профилацију. С друге стране, раније се (чак и у комунистичком времену) просвјета темељила на некаквом (макар и наопако окренутом) систему вриједности и каквој-таквој вјери (макар и у могућност једнакости и људске правде на земљи) што јој је, ипак, давало одређени смисао, а њене носиоце мотивисало на завидне интелектуалне напоре.

Данас се, на жалост, темељи на страначким програмима.

Секуларизована и релативизована до вулгарности, она је постала простор за бескрупулозне манипулације властодржаца и идеолога, који јој одређују циљеве и задатке према својим дневнополитичким потребама, а њени резигнирани носиоци, просвјетни радници-просвјетари – умјесто труда на свом естетско-етичком, духовном и стручном усавршавању, и умјесто интелектуалног, стваралачког, синдикалног и сваког другог отпора и непристајања на такву идеолошку стерилизацију и деградацију властитог позива, а тиме и свог грађанског достојанства, навикнути на вишедеценијску неприкосновеност власти и, наводну (никада лично испробану) узалудност борбе против њеног ауторитета – окрећу главе и препуштају се најбаналнијем хедонизму или апатији, а la јунаци, у том свијету веома омиљених и узоритих, латиноамеричких серијала. „Приуштити себи што више задовољстава“ – постаје смисао њиховог живота, али пошто им, по правилу, незавидан економски положај, ни у

том правцу богзна шта не омогућује, исфрустрирани, лако постају негатори и презиратељи истинских животнох вриједности (нихилисти), који траже олакшање (и оправдање) у алкохолу, вулгарним и таштим забавама, тзв. диско и фолк музици, шунд литератури, а све њихове духовне и интелектуалне потребе задовољавају дневне новине и ТВ екрани. Њих нећете срести ни у библиотекама, ни у музејима, ни у црквама, нити у било каквој сличној институцији. Кафана, бувље пијаци и спортске кладонице су амбијенти у којима се ти људи много боље осјећају.

У таквим околностима њихово често солидно стручно образовање, пошто не може да се ваљано уновчи, брзо губи цијену (не само на друштвеној сцени него и у њиховом осјећању), и бива пресовано у беживотне лекције које се деценијама мантрају по учионицама (тзв, "отаљавање часова"), што неминовно води у мрзовољу, у аверзију и нетрпељивост према послу, који би управо морао да се темељи на родитељској љубави, жртвености, вјери и давању.

3.

Губећи с временом и етичку и естетску оријентацију, своју економску, а тиме и укупну друштвену маргинализацију, просвјетари све израженије компензују сервилношћу према носиоцима друштвене моћи. Бити виђен у друштву локалног моћника, без обзира да ли то био општински функционер владајуће партије или власник мало веће бакалнице и без обзира да ли се ради (а богме, често и ради) о апсолутној интелектуалној и моралној мизерији – за њих је највише признање, често и једина мјера животног успјеха... И сви други облици корупције (и колаборације) са властима и моћницима нијесу им страни. Треба

доћи на њихове школске свечаности па видјети како сиједи "етичари" и углађени "естетичари" непогрешиво одмјере степен своје љубазности према количини власти или дебљини ланца на врату уваженог госта (општинског функционера или спонзора, други се ту и не позивају), и како се тискају један испред другога да би се пољубили (није се довољно руковати, није довољно уочљиво) са неким од тих паланачких апаша који им се благонаклоно осмјехују, знајући да сваки тај пољубац има своју цијену, али и да у временима и на просторима гдје није проблем "умножавање грешника, него нестанак гријеха", ништа није исплативо као трговина људским душама.

Па, ипак, горди због статуса признатих власника знања, и још више – оних који се (и законски) морају слушати, просвјетари су жестоки атеисти, премда сујевјерни колико било која варошка проводацика. „Гледање“ у шољу, у карте, „проучавање“ хороскопа, фетишизација иконе и крста и сл., све је то за њих нормалан и грађански прихватљив однос према „оностраном“, али је помолити се Богу, исповиједити се, цјеливати икону, постити, и сл., најпросто стидно и недопустиво. Сагнуће се пред сваким шалтером, али не и пред иконостасом, скинути капу пред вратима сваке општинске канцеларије, али не и пред ћивотом. А гдје је гордост, ту је и сујета, с њом – завист, пакост и потреба да се све туђе оспори и сведе на мјеру сопственог ја, по могућности – и за два прста прикрати.

У таквом окружењу, даровити и одговорни су као пчеле у растопљеној смоли: што се више отимају и покушавају да узлете, све дубље тону. Самим тим што су то што јесу, они су у сталном сукобу и са дјецом (којој, навиклој на формализам, површност и неозбиљност, изгледају строги, непопустљиви и превише захтјевни), и са родитељима (који не могу да их

корумпирају), и са колегама (самим тим што су друкчији), и са школским властима (јер се како-тако опиру), али највише са својом савјешћу, јер увиђају како, хтјели не хтјели, бивају саучесницима и тону у катран јевтине трговине – не само са оним што чини светост њиховог позива, него, истовремено, и са свим што чини светост људског достојанства.

Уцјена (као и корупција) у Црној Гори је системска, колективна, свеопшта; она је правило понашања, друштвена норма, заснована на моралној инверзији, по којој се за оне који истрајавају у поштовању професионалних и моралних начела, подразумева статус ретардираних (ретроградних) и друштвено неприлагођених особа – идиота (понекад – опасних авантуриста и преступника), и, наравно – свеопшта бламажа, презир и шикана. Уцјена вас чека на вратима сваке црногорске институције, исписана са унутрашње стране – видите је тек пошто уђете, и пошто се врата за вама затворе.

Зато је питање, – због чега је црногорска просвјета готово без поговора пристала на промјену имена језика на коме је настала – поприлично наивно и сувишно питање.

Много прије тога она се, нажалост, одрекла и свога имена!

Слово, децембар, 2006.

БЕЗИМЕНА ПРОФЕСИЈА (2)

Испричаћу вам анегдоту коју сам чуо ових дана.

Група полазника курса за наставнике који се подучавају за тзв. „Школу по мјери дјетета”, нашла се на заједничкој вечери. Пошто је поруџбина била према мјери њихових џепова а не по мјери њихових стомака преостао им је само један ђевапчић-стидак, који – иако су се међусобно нудили неколико пута – нико није хтио да узме. Али када је у ресторану за тренутак нестало свјетла, истог момента се десетак рука обрело у здјели у којој се стидак налазио.

Наравно, у питању је безазлена шала која је могла настати било кад и везати се за било кога. У природи анегдота је да се стално, али сваки пут на нов начин, везују за нове личности, средине и времена. Тако оне трају и одржавају своју виталност. Међутим, та њихова пресељења, ипак, никада нијесу без разлога и наслијепо. Нови јунаци морају да их „заслуже”, чак и онда када им се оне „додјељују” са одређеним намјерама које нијесу увијек и безазлене. Друкчије се, наравно, не би могле примити. Зато су анегдоте у том погледу непогрешиве, непоткупљиве, а посебно не трпе насиље. Друга је ствар што се понашају као паразити, па се, кад нађу одговарајућу „подлогу”, на њој скупљају, роје и умножавају, већ према количини хране коју из ње добијају. Све док дах (дух) непознатог стваралачког генија њихове сјеменке не пренесе на неко ново подесно и припремљено тло.

Тако је, сигурно, било и у овом случају.

Раскорак између жељене (више политички прокламоване) школе у којој би се коначно успоставили природни, непатворени, односи између ђака и наставника, и дволичности као доминантне црте у менталитету просвјете као професије, био је више него довољан разлог да оваква анегдота успјешно заживи у томе процијепу.

При томе се, наравно, и смисао њене поруке промијенио и он више није само у томе да нам комичним затицањем на дјелу „пријави – денунцира” носиоце одређене моралне девијације (што би причу svelo на ниво безазлене шале), већ, прије свега, да се искаже невјеровање у могућност остварења те, у медијима нападно пропагиране, идеје о „Школи по мјери дјетета”, која се зато, гротескним указивањем на дволичност (и грамзивост) оних који треба да буду њени реализатори, у ствари, ефектно карикира.

Бројне књишке, копиране и нашој стварности непримјерене школске реформе, биле су само политикантскошићарцијски и идеолошки експерименти који су толико деградирани темељна начела школе: етичност, слободу и духовност, да је скоро обесмишљено и само њено постојање, па је скепса са којом се дочекује и ова најновија, под називом „Школа по мјери дјетета”, сасвим разумљива.

Наиме, нико разуман не спори прокламоване циљеве те реформе – сублимиране у идеалу слободне личности као крајњег резултата цијелог васпитно-образовног процеса (уосталом, ту и нема ничега новог, то пише у сваком уџбенику педагогије) – али исто тако – свако разуман зна да слободну личност може створити (одњеговати, васпитати) само слободна личност, па се, с правом, и прије свега, поставља питање могу ли се наши данашњи васпитачи-просвјетни рад-

ници, уз нешто додатне едукације на тим викенд-курsevима, одједном трансформисати у такве личности? Постоји ли формула помоћу које се то може остварити, посебно у околностима у којима ти људи живе и раде, али и с обзиром на све оно шта је ова професија претрпјела посљедњих деценија? И даље – шта ти нови школски реформатори предузимају како би се те околности, макар у неком догледном времену, промијениле? Шта предузимају да би се просвјета коначно почела ослобађати кора страха које су се по њој деценијама нахватале? Шта предузимају да би просвјета опет прихватила етичност као правило понашања, и шта предузимају да се просвјети врати њена духовна енергија?

Прича о реформи образовања, која не полази од ових начела, не спада у приче које уливају повјерење, него је, или комична амбиција књишких педагога-чиновника (који мисле да ће се увођењем неколико нових наставних метода преписаних, “скинутих”, са случајно пронађених веб сајтова, дописивањем неколико, на брзину сročених (страначких) васпитно-образовних циљева и промјеном неколико наставних предмета, одједном, преко ноћи, очврснути и исправити исцрвоточени темељи наше просвјете, или, напосто – идеолошки пројекат чији је циљ трајна етичка и духовна стерилизација просвјете како би она постала инструментаријум за роботизацију будућих нараштаја, а школе моделарнице (без духа, без љубави, без вјере, без самопоштовања) у које би се на једна врата убацао сиров шестогодишњи материјал а на друга излазили модели различити међусобно само по степену употребљивости. Зар на то не упућује проглас, диктат нових реформатора: „Поставили смо циљеве – сад нас интересују само резултати”?

Зар то не наговјештавају и бројне камере које се у посљедње вријеме инсталирају по зидовима црногорских школа, па ове све више личе на добро чуване затворе, тачније – на куће „Великог брата”, него на јавне васпитно-образовне установе. Сврха тих камера, ма чиме их правдали, није афирмација слободе, него контролисање слободе. Оне су ту да снимају – ђаке и наставнике – једнако и повоздан, а то што снимају неко прати, и то некоме треба. Проста им памет по мјери дјетета, али, ко ради под надзором, ради што мора а не што хоће! А шта тек с неповјерењем које се, постављањем тих свевидећих очи, исказује према просвјетним радницима и као личностима и као васпитачима? Замислите онога ко је тридесет година, савјесно, колико је могао и умио, обављао свој посао, а сада се одједном ставља под такву врсту надзора! Одузима му се чак и право на одговорност као морални избор, потиरे сваки вид вољног одлучивања, стављен је под сумњу, окривљен!

Тешко је знати шта све могу да сниме и виде те камере, коме све то треба и чему му служи, само – рекло би се да не виде (неће или не смију да виде – можда су тако кодиране), како се, у тим тако високо технолошки опремљеним школама, чим за тренутак „нестане свјетла”, (ни камере можда не функционишу у мраку) лако посегне за оним ђевапчићем - стидком, који зна да поприми свакакве облике, понекад да буде и цијели „бизнис”. Као што је, рецимо, поодавно устаљена пракса не само да професори спремају своје ученике, него, вјеровали или не, да им, за 20 - 30 евра, раде дипломске радове, које им сами задају. И онда на испиту, све у складу са законским прописима и педагошким нормама (и високософистицирано), професор, мртав-ладан, сам себе оцјењује. И сви то знају – ђаци и чланови испитних комисија, али свак ћути, из свог

разлога. Знају то и родитељи и директори школа, и у Министарству просвјете то знају, али у том ланцу све-знања – нико да попусти, нико не смије да попусти!

Ма, „Какав Кафка и његове дјетињарије” – што рекао пјесник, – „Орвел је творац најљепших бајки”.

Рекосмо ли на почетку: анегдоте су непогрешиве и непоткупљиве, и не можете их силом за неког привезати.

А овамо – школа по мјери дјетета, школа по мјери дјетета!

Ма, коме ти то причаш, човјече?!

Слово, фебруар 2007.

ЈЕЗИК МОЖЕ ШТО НЕ МОГУ ПОЛИТИЧАРИ

Недавно разбројавање, неки рекоше разбрати-мљење, црногорско, било је, то се несумњиво показало, добро припремљена замка, за оне грађане Црне Горе (звали се они Срби или Црногорци) који себе именују православнима, јер само су се они, иако двотрећинска већина у својој држави, и не својом вољом, нашли у искушењу да се опредјељују око свог идентитета. Наиме, опредјељујући се, наводно, између самосталне или заједничке државе, они су се, преваходно, опредјељивали између: српског или тзв. црногорског језика, СПЦ или тзв. ЦПЦ, српско-словенског или тзв. дукљанског поријекла, српског културног наслеђа или тзв. монтенегринства, (милитантно демонстрираног мусолинијевским окупаторским поздравом „E viva vero Montenegro“), при чему, свакако, огроман број њих и није био довољно свјестан посљедица таквог опредјељивања, што значи да је био бескрупулозно обманут. Десетогодишњом добро организованом пропагандом, сепаратистичка власт је наметнула (а опозиција – свјесно или не прихватила) питање државног суверенитета као кључно, животно питање, Црне Горе, иако свако нормалан зна да то питање није и не може бити приоритетно питање у животу и трајању једнога народа, посебно данас, у европским просторима, када се велике и моћне државе тога истог суверенитета, у циљу обезбјеђивања квалитетнијег живота својим грађанима, добровољно одричу. Тога суверенитета ће се одрећи и Црна Гора, ако икада буде примљена у државну колонију звану Ев-

ропска Унија и имаће га неупоредиво мање него што га је имала у државној заједници са Србијом. Дакле, суштински то и није могао бити крајњи циљ овога референдума, који на почетку назвасмо разбројавање, јер нам се чини да се у томе и крије његова тајна – управо у томе разбројавању, у врсте: први, други, први, други, да се види гдје је ко и колико кога има. То је важило само за оне којих је највише, да их више, ако се добро разброје и разлуче, не буде највише. Наравно, мањине су подржале (оне се нијесу разбројавале, од њих то није тражено, оне знају ко су и одакле су) ону мањину која се одронила од већине да би ову, здружене, направиле мањином и њима се ту ништа не може приговорити – мањина природно тежи да окрњи већину. Зар је ко могао у црногорском случају очекивати друкчије понашање? И ко је баш био толико наиван па да не види просту чињеницу да мањине неће пропустити своју шансу да постану већина?

Но, ако није оно што су његови заговорници рекли да јесте, онда је циљ црногорског референдума могао бити све: и начин да се очува власт, и одбрана сумњиво стеченог богатства, и стварање „приватне државе“ и којешта још, али се, због његовог карактера (проценти неумољиво свједоче да се радило о завјери мањина против већине), показало да је, прије свега, у питању разарање идентитета већинског становништва Црне Горе, које себе дефинише као православно, с намјером стварања некакве нове, културолошки друкчије, релативистичке, утилитаристичко-хедонистичке Црне Горе, која се неће темељити на јудеохришћанском духовном, културном и етичком наслеђу, нити на његошевској српскословенској емоцији; Црне Горе која ће рећи: „Нема Бога, све је релативно, све је дозвољено!“

Међутим, иако је суверенистичко-референдумска завјера успјела (Црна Гора је, како - тако, постала суверена држава), културолошка, боље рећи језичка, битка у Црној Гори није завршена. Напротив, она ће тек сада добити на свом замаху и значају. На једној страни ће се наћи српски језик са најмање половином укупног становништва (70% од православних), на другој – сви остали, постојећи и измишљени језици. Драматичност те битке већ је наговијестио декан (деканница) Филозофског факултета у Никшићу, залажући се за хитно преименовање студијске групе *Српски језик и јужнословенске књижевности* на том факултету, у *Црногорски језик и јужнословенске књижевности*, захтијевајући исту такву промјену и у новом уставу црногорском: умјесто српског као службеног, тзв. црногорски језик! Сличне промјене су, као што је познато, без много проблема, већ спроведене у основним и средњим школама.

Но, иако у немилости политичких моћника, државних, образовних и научних институција, са неисцрпним стваралачким потенцијалом са свог вишемилонског говорног подручја и вишевијековним културним наслеђем, а наспрам нечега што је у бити провинцијско, малограђанско, снобовско и помодарско, супкултурално, српски језик има реалну шансу да, макар немао статус службеног језика, у Црној Гори буде оно што је данас у евро-америчкој цивилизацији енглески језик, или што је некада у Европи био француски. Језик може што не могу политичари. Ипак, битку, не за превласт, него ни за опстанак, у свом завичају, српски језик не може добити без одговарајућих образовних, културних и научних институција и зато је њихово формирање у Црној Гори приоритетан задатак свих оних који мисле о будућности српског народа у тој држави, посебно оних који су узели, или

ће узети, на себе претешко бreme да га предводе и заступају. Иста одговорност стоји и на сваком српском писцу, научнику и ствараоцу. Они морају знати да им је свагда прешније наћи се у гласилу које излази на српском језику у Црној Гори, него у Њујорк Тајмсу, или пред публиком која чува српски идентитет у било којој црногорској вароши, него у Миланској Скали, макар то некад било и на штету њихове каријере. Када је француска Скупштина могла донијети закон којим обавезује своје писце и научнике да њихове радове прво објаве у Француској и на француском језику, зашто се и ми не бисмо на нешто слично обавезали?

У противном, без поменутих институција и без несебичног ангажовања српске стваралачке интелигенције, како оне у Црној Гори, тако и оне са читавог српског говорног подручја, српске духовности, српског народа и српског језика у тој некада изворно српској држави ускоро неће бити. Требало би схватити да српском народу у Црној Гори више није приоритетно политичко, посебно не страначко, надметање. Он се само својим језиком може одбрани, својим језиком посвједочити присуство на том простору, и своје постојање. А његове вође нека призову за учитеље Ђурђа Црнојевића и Деспота Стефана Лазаревића, па ће се назвати побједницима.

Политика- Културни додатак, јун, 2006.

ЦРНОГОРСКА СМЕРДЈАКОВШТИНА

Према јунацима Фјодора Достојевског настала је и једна врста, општеприхваћених, ознака (симбола), за низ морално проблематичних и социјално-психолошки несвакидашњих (изопачених) друштвених појава. Тако имамо: према Карамазов(и) – *карамазовитина*, према Шигаљов – *шигаљовитина*, према Смердјаков – *смердјаковитина*.

Колико те, асоцијативно неисцрпне, ознаке, чију семантику, наравно, условљава различита рецепција назначених књижевних јунака, ипак, могу бити прецизне, (и незамјењиве), за илустрацију (и разумјевање) сличних појава, у свим временима и на свим просторима, па и нашем, можемо се увјерити ако, на примјер, у овој посљедњој, огледнемо ново (побједничко) лице Црне Горе, тзв. *новоцрногорство*, односно – како неки кажу – *монтенегринство*, илити, пак, *дукљанство*, како се оно данас понајчешће и назива.

То је најлакше учинити ако ставимо једно наспрам другога: огледало и лик. Прво ћемо наводити основне карактеристике Достојевсковљевог јунака (углавном, према: *Милош Вукићевић – Идентитет слуге Смердјакова у роману Браћа Карамазови, Слово бр. 7-8, август, 2006.*), из којих је изведен појам *с м е р д ј а к о в ш т и н а* (први га је, колико нам је познато, употребио Н. Берђајев у контексту тврдње да је свака револуција у основи својој оцеубиство), а затим – битне карактеристике *новоцрногорства*, огољене, тј, у њиховом примарном облику.

Дакле, прво: *понижавајуће име/ презиме, односно син Смрадне.*

Новоцрногорци никада јавно и експлицитно не кажу да су за њих имена Црне Горе и Црногораца понижавајућа, али чињеница да своју државу све чешће називају *Монтенегро*, (слједствено томе, они су, као држављани или етници – *Монтенегрини*), о новим именима (и предијевању имена) њихових фирми и институција са предметком *монте*, да и не говоримо, управо на то упућује. Због чега би друго неко себе звао другим, туђинским, именом (и форсирао то друго име), ако му одговара, оно које већ има?

Друго: *нејасно очинство и (жестоки) комплекс копилета.*

Већ најмање десет година (појединци то раде и много дуже) цјелокупан државни апарат, све научне, културне и образовне институције у Црној Гори стављене су у „погон“ да би се доказало некакво друго, ново (дукљанско, латино-ромејско или ко зна какво), етничко поријекло Црногораца (новоцрногораца), при чему се, са нескривеном мржњом, негира и исмијава оно које је, у народу и у цјелокупној његовој досадашњој историји, било несумњиво – *српскословенско*. Шта је то друго до сумња у властити идентитет и комплекс нејасног очинства?

Треће: *слуга код моћног оца (злог, изопаченог, опаког, апсолутно аморалног човјека)*

Сва суверенистичка пропаганда заснована је на тези да су Црногорци, још од времена Св. Симеона и Св. Саве, окупирани и потчињени (духовно, културно, економски и на сваки други начин), дакле, да су робови, рајетини (ах, то рајетинство!), слуге, Срба, као оличења свих зала овога свијета. Уосталом, и референдумску побједу прогласили су коначним ослобођењем Црне Горе од Србије. (Да ли су онда робови постали ослободиоци или су ослободиоци били робови, нијесу нам при том објаснили.)

Четврто: *мрзилац свих и све Русије; којој претпоставља „паметну нацију“ – Француску, уз жељу да се и сам преобрази у Француза.*

На једној страни – презир и мржња према свему што је аутентично духовно, културно и етичко наслеђе Црногораца (Срба), а на другој – фасцинација Европом (Француска је у вријеме Достојевског била оличење Европе), и њеним вриједностима, избија из сваке реченице и сваке помисли новоцрногораца. То је њихов велтаншаунг.

Пето: *„кицошки обучен“*, са *„лакованим ципелама“*, *„брижљиво зачешљан“*, *„напомађен“*.

Могли би се цијели романи написати о новоцрногорском снобизму и потреби за пресвлачењем – травестијом и трансмутацијом, о кицошењу и помађењу, о краватизацији (кроатизацији) и еуризацији, о њиховој версађизацији и картијеризацији, о фармама пужева и нојева новоцрногорских, о њиховим обријаним главама.

Шесто: *досљедно усвајање (подметнутог) начела: „Бога нема, све је дозвољено“*.

То је већ одавно постало правило понашања новоцрногорског естаблишмента. Концепција владајуће секуларистичко-релативистичке идеологије у Црној Гори управо се заснива на тежњи ка безграничној слободи без одговорности. Пренесена из евро-америчких (протестантско-либералних) интелектуалних бунџишта, она је, баш овдје, на црногорском комунистичком јаловишту, нашла себи храну да би се, обилно заливана провинцијском грабежљивошћу и паланачком злобом, као коров, као датула, истићила и избурила најотровније плодове.

Седмо: *спремност на пљачку и убиство (оцеубиство) да би се дошло до новца као јединог средства за рјешавање свих животних питања.*

Навођење конкретних не(дјела) ове врсте, за сваки случај, препуштам онима са посланичким шти-тницима, јер, како да знам када ће код комшије ново-црногорца наступити епилептични напад?

Осмо: о *сплеткарељу*, о *штијунирању*, о *двој-ништву с ђаволом* – било би досадно, и одвећ познато, чини ми се. (Довољно је ако се присјетимо да им је главно сабориште обајао анатемисани, или по наро-дној – *анатемњак*, па се данас тамо, умјесто закона за добро народа, приправљају завјере и подвале народу; опјевано црногорско *гумно*, претворило се у *мједено гумно*.)

И тако даље, и тако даље: до Везировог моста, до Титове пећине...

Свуда: *смердјаковићина*, *црногорска смердја-ковићина*, на коју год се страну окренули.

Слово, август, 2007.

НОВОЦРНОГОРСКИ ЛИНГВОЦИД

Иако се ради о појави која је присутна на цијелом српском језичком простору – са истим узроцима, циљевима и посљедицама – процес потискивања (затирања) ћирилице, као једног од најбитнијих елемената духовног и културног идентитета српског народа, по много чему је друкчији у Црној Гори него у Србији. У Србији се, прије свега, ради о небризи (и неразумијевању) надлежних научних, културних, образовних и државних институција, и тамо се, будући да није непосредно генерисан из званичних центара моћи, како-тако може зауставити. Међутим, овдје, у Црној Гори, то је дио свеобухватног државног пројекта о разарању идентитета већинског (православног) становништва, са циљем његове асимилације, тј. Обезимењавања и потапања у дукљанско-монтенегрински етно-културни бестијанлук, и зато се, овдје, у том погледу, тешко може очекивати неки бољитак – бар у скорије вријеме. Напротив, представници актуелне власти већ увелико обзнањују да ће се у новом црногорском уставу промијенити и име службеног језика (умјесто српског, тзв. црногорски), а то наговјештава брисање и сваког другог српског знамена у Црној Гори, па и ћириличног писма, које је већ одавно, овдје, скоро у потпуности истиснуто из јавне употребе. Мада је у постојећем Уставу равноправно са латиницом, нема га ни у једном државном медију, нема ни у једном званичном натпису, нити у било ком државном документу, иако све аутентично што је написано (мишљено, осјећано и сазнано), у посљедњих десет вјеко-

ва од Пречисте Крајинске до Св. Тројице у Пљевљима и од Савине до Ђурђевих Ступова у Беранама, написано је српским језиком и ћирилицом. Каквог ли фарисејства и каквог ли цинизма, дичити се првом штампаном књигом на Балкану, ћириличним „Октоихом“, а овамо, ћирилицу и српски језик проглашавати симболима примитивног национализма, ретроградности и културне инфериорности, тј. препреком тобожњим евро-атлантским интеграцијама! Очигледно, у питању је нескривани лингвоцид (облик геноцида – када се умјесто физичког уништења народа, уништава његов културни темељ: језик и писмо), издигнут на ниво прворазредног државног интереса, а први пут јавно испољен прије двије године у виду проскрибовања српског језика у овдашњим школама.

Међутим, да невоља буде већа, политичке странке које заступају интерес Срба (и Црногораца, који чувају свој српски културни и језички идентитет) у Црној Гори, коначно су показале да напосто нијесу дорасле за ову причу и да је упорно своде на ниво својих страначких интереса. Зато је неопходно, чим прије, установити једну озбиљну надстраначку, високо софистицирану и техничко-технолошки добро организовану адресу, која би се, сабирањем свих стварлачких капацитета српског народа, како из Црне Горе, тако и из Србије, Републике Српске и дијаспоре, на прави начин супротставила култургеноцидним плановима новоцрногорских латинаша. То супротстављање би се морало одвијати синхронизовано најмање у два правца: ка уставно-правном регулисању положаја српског језика и ћириличног писма (равноправност у васпитно-образовном систему, у средствима јавног информисања, у писању државних аката, у истицању имена улица, градова, области, фирми и сл.), и, ка покретању електронских и писаних медија (дневних

листова, недјељника и часописа), односно – издавачке дјелатности.

Требало би се присјетити да су подгоричке „Вијести“, за двије године, у црногорске домове убациле преко два милиона књига штампаних латиницом. На шестсто хиљада становника то је огроман број. Колико ли данас дјеце у Црној Гори одраста међу тим књигама мислећи да је латиница њихово изворно писмо, чак и не знајући за ћирилицу, будући да су се те књиге нашле углавном у домовима гдје других књига раније и није било. Из тога треба извући неку поуку.

Наравно, поправљање стања у овој области (и не само у овој) у Србији, много би помогло и нама у Црној Гори. Јер, како неком овдје објаснити потребу за чувањем ћириличног писма, ако је оно и у Србији готово у истој мјери угрожено?

Анкета “Политике”, август, 2007.

КОВАЧИ ЛАЖНИХ ЈЕЗИКА

(Поводом расправе о новом уставу)

Пошто на референдуму о државно-правном статусу прљави посао, један од најпрљавијих у историји европске цивилизације, око отвореног лингвоцида (глотофагије) над именом српског језика (и народа) у Црној Гори није докрајчен, ковачи лажних језика, култура и цркава (а богами и новца) спремили су нови – за п(р)отурање новог устава, у коме се тзв. црногорски језик промовише као службени у неовисној, самобитној и само(до)вољној Црној Гори. Ту прљавштину, изгледа није могуће покрити (ни опрати) чак ни дво-трећинском већином у Скупштини, па је потребно инсценирати нову машкараду, сада и без европских цензуса и надзора, у којој ћемо се, хтјели- не хтјели, сви још једном измазати по образу, али након чега више нико неће имати право приговора. Забога, није ли референдум врхунац демократије и поштовања воље народа – vox populi, vox Dei!

Затим ће, побједничка већина: вјерници ДПС-а, СДП-а, Албанци, Бошњаци, Роми и Хрвати, плус 13% (од 63, колико их се у Црној Гори изјаснило да говоре српским језиком), уплашених, обманутих, уцијењених и купљених, свима – почевши од грешног Дијака Григорија, штампара Макарија и Божидача Подгоричанина; Петровића, Љубише и војводе Марка; свима који су прије њих и послије – током 10 вјекова, – мислили, писали и књиге штампали на српском језику, великодушно *опростити* што нијесу знали да то, ипак, није био српски него црногорски. Индулгенције ће им, у виду нових наставних програма за све

нивое образовања, потписати лично богомдани министар Језикословља Глотофаг Други Милосрдни – Анђео и тиме заувјек окончати десетовјековну заблуду да је у држави Монтенегрини, ико икада словио икојим друго језиком осим новонареченим црногорским.

А шта ће се потом дешавати са њиховим књигом, како ће се оне ознаковљавати и пресловљавати, најрјечитије нам говори примјер културтрегерске едиције *Црногорски роман*, коју однедавно издају подгоричке *Вијести*, а у којој се, између осталих, нашао и роман Миодрага Булатовића (по њима, ваљда, написан тзв. црногорским језиком)! Као, не знају синови и ћаци “горњококотских и доњококотских књижевника”, “највиших неталената свих народа, нација, и националних мањина” (изрази Миодрага Булатовића), шта су некада њихови очеви и учитељи радили том великом писцу српскога језика, председнику (можда најагилнијем) Удружења књижевника Србије, како су га опањкавали и денунцирали, па га они сад својатају и трпају у своје дневнополитичке плетиваче. Штапају му романе, а да је жив, не би му дали ни гласачки листић.

Како би Андрић рекао: “Зато што могу, и што се усуђују да о свачему свашта кажу, они мисле да све знају и да им је све дозвољено”.

Недавно смо чули и предлог, као некакав компромис (али са киме и зашто?), још једног именодавца – председника црногорског Парламента, – да се службени језик у новом уставу назове јужнословенски. Значи – метни како му драго, само да није српски.

Очито, ту више нема спорења – то је комплекс конвертита, психопатолошки проблем и литерарни мотив.

Слово, јун, 2006.

ИСПОД ЈЕЗИКА

(Поводом расправе о новом уставу)

Умјесто „руке помирења” коју је „сликала” на својим предизборним плакатима, црногорска власт је, залагањем да се у нови устав, умјесто имена *српски језик* као јединог имена постојећег **службеног језика**, упише ново, *тзв. црногорски језик*, још једном, на себи својствен, сатрапски, начин, своме народу овјерила програм за будућност, заснован на трајним подјелама, вјерским сукобима и националној нетрпељивости, а себи осигурала несметану вишедеценијску владавину.

Зачудо (а, можда, и није), овај пут је за тај посао нашла саучесника у ПзП-у, чији је предлог о два алтернативна (ни тамо ни овамо) имена језика, образложен бригом о помирењу, ништа мање свађалачки (јер је недефинисан, нелогичан – изједначава језичку реалност и политикантску измишљотину – нетачан и калкулантски) и као такав, само је провидно страначко тезгарење, којим је та странка на најгори начин дезавуисала своје предизборно залагање да се питање имена језика у новом уставу ријеша на научној основи. (Тачно је да понеко у Црној Гори, из ових или оних разлога, српски језик и назива црногорским, али то се може разумјети само као некакав његов локални надимак, а не никако као име језика, па се не може узимати као алтернатива његовом правом имену нити стављати у сложену с њим.) Уосталом, у питању је познати хрватски модел којим би се, у веома кратком року, у пракси (захваљујући злоупотреби школског система, медија и цијелог државног апарата), угушила

алтернатива **српски**, па је зато и лицемјеран. С друге стране, уколико је ова партија заиста имала добре намјере, могла је, макар (пошто се већ на страначкој тезги нашло оно што није смјело – име језика, старије од сваке власти, странке и државе), а знајући да ће се, како год то питање сада буде “ријешено”, најмање половина Црне Горе осјећати најдубље и најгрубље повријеђеном и да ту повреду другој страни никада неће опростити ни заборавити, у циљу помирења, и сходно националној разноликости њеног гласачког тијела, понудити тзв. двојезичје: *српски* и *црногорски* као **службене језике!** Међутим, очигледно свјесна да не постоји језичка супстанца која би се могла назвати *црногорски језик* (нема језика, а има имена!), а зарад тренутних страначких интереса, прибјегла је политикантском “рјешењу” и тако се нашла на истој позицији са скудо-умним шовинистичким снагама у оквиру владајуће коалиције.

Нажалост, оне опозиционе странке, које заступају једино логично, научно утемељено и реалношћу потврђено становиште да се у новом уставу задржи име *српски језик*, својим учешћем у писању тога документа прије рјешења питања имена језика, нашле су се у готово безизгледном положају.

А најмање су три разлога због којих то оне нијесу смјеле дозволити.

1. Тим поступком оне су загризле удицу и пристале на то да се о **имену** службеног језика (а не о **језику**), као једном од чланова будућег устава гласа (прегласава) у Скупштини, па су самим тим прихватиле и становиште владајућих странака да је име језика превасходно политичко питање, о коме се може гласати као о било чему другом. Међутим, могуће је гласати о језику, тј. о томе који ће се језик узети као службени у некој држави: *српски*, *енглески*, *језик пле-*

мена Зулу..., могуће је направити и неки вјештачки систем знакова и правила за њихову употребу па гласати о томе како ће се он звати (то може бити предмет политичког одлучивања), али није могуће гласати о имену (преименовању) било ког језика, чак ни у Скупштини Црне Горе! У питању је, напросто, замјена теза, јер власт није на(под)метнула дилему који ће се, *српски* или тзв, *црногорски језик*, прихватити као службени, него хоће ли се и како преименовати постојећи службени језик који се зове **српски**. И то је простор за затурање приче и манипулације којима је опозиција очито насјела.

2. Постојећи однос снага у Скупштини не одражава и однос грађана Црне Горе према имену језика (63% се изјаснило да се језик којим говоре зове *српски*, а само 20% *црногорски*) док је проценат посланика у Скупштини који се залажу за једно или друго име у обрнутој сразмјери. Према томе, уколико су ти посланици истински заступници својих гласача, они о овом питању не би могли гласати без поновне провјере њиховог мишљења.

3. Условљавањем свог учешћа у писању новог устава, претходним договором око имена језика, оне би том питању дале онај значај који оно реално има у политичком животу Црне Горе (сигурно је важније од било ког другог које се третира у уставу), и не би се свело на неколико процената уставне материје. То би, евентуално, резултирало споровођењем референдума о њему, што би, с обзиром на резултате пописа становништва, била реална шанса да име *српски језик* остане као име службеног језика у Црној Гори. У сваком случају, референдум није што и прегласавање у Скупштини, нити је референдум о имену језика што и референдум о цјелокупном уставу.

Овако, сва њихова прича и аргументација у Скупштини, гдје се једино уважава број мандатних гласова, и гдје никада нико никоме ништа није доказао, од мале су користи и не могу спријечити намјеру власти да преименује *српски језик* како је наумила. Демократија, на жалост, има и оно лице на које је Балзак мислио када је рекао да не прихвата систем у коме девет идиота могу надгласати осам генија. (Видјели смо, рецимо, с каквом искључивошћу а са колико незнања, поједини посланици расправљају о језику и његовом имену, али њихово је демократско право да о томе и одлучују, ма колико то дјеловало парадоксално.)

Наравно, уколико се *српски језик* заиста **преименује** (без обзира на то да ли прошао **сатрапски** предлог владајуће коалиције, која – како се и очекивало – ових дана и сама најављује тобожњи компромис, или **лицемјерни** ПзП-а), трајна и непомирљива подјела **једнокрвног, једнојезичног и једноконфесионалног** народа који је створио државу Црну Гору је неминовна. Штавише, онај његов дио који се неће никада одрећи свог српског националног, културног и језичког идентитета, интимно, више не би могао бити лојалан таквој држави, и шта год ко причао, он се у њој не би осјећао као у својој кући. Очигледно, оваквим намјерама, црногорска власт, новој држави, умјесто сигурног ослонца, подмеће столицу са двије ноге, да би је онда на себе ослонила.

Слово, фебруар, 2007.

ИЛИ, ИЛИ...!

(Поводом расправе о новом уставу)

Судећи по медијским извјештајима, посао на писању новог црногорског устава протиче у атмосфери потпуног међусобног разумијевања и сарадње свих учесника, укључујући и оне политичке странке које још увијек нијесу признале резултат прошлогодишњег референдума о државно-правном статусу Црне Горе. (Додуше, пошто се ниједна од тих странака није потрудила да нам објасни како је могуће учествовати у писању устава, а оспоравати правни статус државе, јасно је да та прича о непризнавању и није, у ствари, била озбиљан политички став већ само губитничка каприциозност.

Међутим, не зна се да ли је пред почетак рада на новом уставу постигнут икакав договор у вези са кључним (и једино суштински спорним) питањем – именом језика на коме се пише тај докуменат, иако је логично да се, када започињу неки заједнички посао, људи прво договоре око онога што је основно, у супротном – или од посла неће бити ништа или ће неко бити преварен. Тешко ли је погодити ко ће то бити у конкретном случају.

Посебно након што су своје језичко „еурека“, да су за службени језик у Црној Гори, тобоже, реалност два алтернативна (равноправна) двонационално утемељена имена, и да то треба и уставом притврдити, разгласила два нова црногорска лингвистичка архимеда: прво, опробани еквилибриста, играч на концу, мајстор предизборних слогана и замки за птице, **Свето-**

зар Маровић, а затим, истог дана, само мало касније, и лидер ПЗП-а **Небојша Медојевић**, који се до сада, од свих наука, изгледа једино лингвистиком није бавио, али се најгласније позивао на науку и њено поштовање у пословима око уређења нове црногорске државе. (Но, ко ли оно рече, зашто би се држали науке као пијан плота?!) Додуше, поменута господа нијесу при том, попут славног Сиракужанина, трчали наги подгоричким улицама, али јесу, напоскон (намјерно или не), разголители зихерашки план о преименовању српског језика, годинама умотаван у воштане приче о демократији и људским правима. Очигледно, предлог у тзв. експертској верзији устава, по коме би се службени језик звао црногорски, само је трик (тзв. максималистички захтјев) да би се друга страна, када све друго буде ријешено, приморала на компромис по принципу: ево, ми одустајемо од пола лажи, а ви морате од цијеле истине. Ко не послуша, ко не пристане, биће квариигра, реметилачки фактор, сметња на путу у Јевропу, и онда ће опет дотрчати неки златоусти Лајчак да га пошаље у aut. Тако ће политикантска измишљотина звана *црногорски језик* и званично постати, прво алтернатива научној истини и животној стварности, оличенима у имену *српског језика*, и у њему сачуваном народном памћењу, а затим, за коју годину, када се по школама још мало подгоји заборав, по испробаном хрватском моделу – једини избор.

Па, када се једнога дана све сабере, испашће да су управо изабраници српскога народа, учешћем у писању новог црногорског устава, подигли вјешала српскоме језику у Црној Гори. А тиме и Србима.

Слово, април, 2007.

УМЈЕСТО РУКЕ ПОМИРЕЊА – - ШАКОМ У НОС

*(Поводом најновијег предлога власти за име
службеног језика у Црној Гори)*

Најновији, и коначни, предлог владајуће коалиције да се службени језик у Грној Гори зове *црногорски*, а да су *још у службеној употреби и српски, бошњачки, хрватски и албански језик*, свакако је најнејасније и најапсурдније од свих досад предлаганих рјешења овог питања, и очигледно је смишљен само за манипулацију грађанима око п(р)отурања новог устава.

Прије свега, шта заправо значи то „*да су још у службеној употреби српски, бошњачки, хрватски и албански језик*“? У досадашњем уставу слична формулација се односила на језике националних мањина (првенствено албански), али уз додатну формулацију: „*у оним срединама гдје оне чине већинско или знатан дио становништва*“, што је било сасвим у реду и омогућавало Албанцима (и другима ако су хтјели и ако их је било) да се школују на свом језику, да имају своја средства информисања и сл. Да ли је такво нешто примјењиво у случају Срба, тј. говорника српског (којих је 63,9%), бошњачког и хрватског језика у Црној Гори? Да ли то подразумијева да ће Срби, Бошњаци и Хрвати имати на свом језику школе, судство, позоришта, комуникацију у државној управи итд.? И, посебно, на којим просторима би они то имали? Односно, ако је један службени, а остали у службеној употреби, када би се који од њих употребљавао?

Друго, на основу чега владајућа коалиција даје себи за право да говорнике српског језика (има их скоро исти број који се национално изјашњавају као Срби и као Црногорци) своди на статус националне мањине у Црној Гори, када су они, де факто и де јуре (а и да нијесу) већина?

Треће, на основу којих критеријума (лингвистичких и социolingвистичких) је владајућа коалиција установила да се досадашњи јединствени књижевни језик (генетски, структурно и нормативно), раздијелио у четири посебна језика у Црној Гори, чије постојање она, ето, широкогрудо, и уставно евидентира? (Да ли је до њиховог мозга допрло ишта од онога о чему је говорило више од тридесет најпозванијих домаћих и страних лингвиста на скорашњем симпозијуму о језику одржаном у Црногорској академији наука и умјетности?)

Четврто, на основу ког права владајућа коалиција уводи у устав тзв. језик, дакле „језик“ који нема ни своје, посебне, језичке супстанце нити језичке норме, а да не говоримо о писаном, тј. културном наслеђу? Значи ли то (а како би друго и могло бити?) увођење нове језичке материје, досад непознате у овдашњој језичкој стварности, и њене кодификације, као обавезујуће, за све грађане Црне Горе, тј. морају ли сви они, у складу са овим предлогом, поново почети од буквара? (О превођењу свјетске културне баштине, и о томе да ће дјеца у школама учити један, а на другом језику читати лектуру, да и не говоримо)?

Но, ако је црногорској власти збиља толико стало да докаже како је у Црној Гори скоро свака мајка која је родила два сина, једног родила као мањину а другог као већину, да један говори језиком првог а други језиком другог реда, и ако јој је једини циљ да

Србе сведе на статус мањине (а то очигледно подразумева ова њена домишљотина), нека бар покаже елементарно поштење па се одрекне онога што је њихово (српско), тј. цијелокупног културног и духовног наслеђа које је створено на српском језику у Црној Гори, и нека га више не присваја, не фалсификује и не преознаковљава!

Дакле, ако су већ предложили овакво рјешење за име службеног језика, предлагачи су били дужни да предложе и уставну гаранцију да ће спровести оно што логично из њега произлази, тј. да ће обавезати све грађане Црне Горе да, као што рекох, поново узму буквар у руке (уколико не мисле да им је *црногорски језик* само таксена марка којом овјеравају успјешност своје политике), отворити школе на свим нивоима и у свим мјестима Црне Горе на српском језику (и другим наведеним језицима), основати средства информисања на том језику и сл. (све то наравно о државном трошку), и, на крају – да ће се одрећи културног наслеђа створеног на српском језику (ако им је прихватљивије – и на српскохрватском) у Црној Гори!

Дан, април, 2007.

НАУКУ ПОД НОГЕ ИЛИ — НАПОСЉЕТКУ ДОЛАЗЕ ВАРВАРИ

У организацији Црногорске академије наука и умјетности (ЦАНУ), тачније њеног Института за језик и књижевност „Петар II Петровић Његош“, и норвешког Института за оријенталне и источноевропске студије Универзитета у Ослу, 24. и 25. маја 2007. године, у Подгорици је одржан Међународни симпозијум на тему *Језичка ситуација у Црној Гори — норма и стандардизација*, на коме је учествовало више познатих домаћих и иностраних лингвиста. Симпозијум је, судећи по ономе што је презентовано у званичној јавности, протекао у прилично напетој, на моменте и експресној атмосфери, коју су инсценирале, у публици присутне (вјероватно са тим задатком од стране власти и послате, уосталом — то се није много ни скривало) присталице тзв. црногорског језика.

Истовремено, свјесна да га не може контролисати, још мање - аргументовано се супротставити научним ставовима, које су заступали скоро сви присутни научници, а који су у потпуности негирали наум о установљењу тзв. црногорског језика као службеног у новом црногорском уставу, власт је, уз помоћ својих електронских и других медија, унапријед припремила гебелсовски сценарио за компромитацију не само овога, дуго очекиваног скупа и његових учесника него и самог домаћина — ЦАНУ, као и њеног предсједника академика **Момира Буровића**, не устручавајући се да их прогласи ни мање ни више него непријатељима и издајницима Црне Горе! Врхунац кампање

била је вијест да је председник Скупштине ЦГ одбио да прими председника ЦАНУ, коју су црногорске режимске телевизије - емитујући је више пута као прву и најважнију у својим информативним емисијама - претвориле у бизарно, скудоумно ликованье. Дакле, онај коме је, тобоже, толико стало до идентитета црногорског народа, до његовог духовног и културног наслеђа (а јавно признаје како не зна ни у који се дан слави Свети Петар Цетињски) - одбија да прими председника Црногорске академије наука и умјетности!

Средином осамдесетих, прошлог вијека, новине су објавиле вијест да је председник Савеза синдиката Југославије примио председника САНУ Павла Савића, и то се дуго препричавало као виц, служило за смијех и спрдњу, као примјер неукуса, медијског полтронства и саможивости тадашње власти. Па, лијепо смо напредовали: ови, данашњи — чак **ни да приме** председника највише научне институције у својој држави, и то се још у јавности поздравља као цивилизацијски чин и национална побједа. Давно је речено: напосљетку долазе варвари!

Кампања је трајала више од мјесец дана а „тријумфално“ окончана анкетом дежурне *НВО за спречавање ширења истине*, која је тобоже показала да се однедавно више грађана Црне Горе опредјељује за „црногорски“ него за српски језик.

Занимљиво је да је суорганизатор и финансијер Симпозијума био наведени норвешки институт, чији се представник први дан наметљиво залагао за двочлани назив (српски и црногорски), а други - само за црногорски језик, изјавивши на крају да ће због неприхватања његовог мишљења (диктата), прекинути све даље контакте са ЦАНУ!

Тек толико, да се зна: ко пије а ко плаћа!

Слово, јун, 2007.

ЧЕМУ ПИСЦИ У ЦРНОЈ ГОРИ?

Најгоре што се једној књизи може догодити је да буде прећутана, а на то су осуђене, ни криве ни дужне, многе књиге које се данас пишу и објављују у Црној Гори, пошто овдје једноставно не постоји књижевна критика. Радови неколицине универзитетских професора баве се, мањевише, дјелима из ранијих периода, више су књижевноисторијског и теоријског карактера и, углавном, ту су да својим ауторима, с времена на вријеме, притврде академска звања, а узгредни, панегирички прикази пријатеља, кумова, партијских и политичких истомишљеника по дневним листовима, не могу се сматрати књижевном критиком.

Црна Гора је по броју научних и образовних установа у односу на број становника, можда, међу првим државама у Европи – има чак и двије академије наука (једна је, додуше, такозвана, али по активностима и научничком капацитету се не разликује од оне званичне), међутим, нема ниједног књижевног критичара. Један био па одселио некуд.

Не мислим да су књижевни критичари нужан елеменат државности, нити, пак, постојања једне књижевности, али знам да гдје год постоји озбиљно књижевно стваралаштво, постоје и књижевни критичари. Такође, не може се рећи да у Црној Гори нема озбиљних књижевних стваралаца, али ствар је у томе што је власт, преко својих култур-трегерских акција у медијима, преузела и посао књижевне критике. Власт најбоље зна шта је добро за њене поданике (да не зна не би је они деценијама себи такву бирали), па када зна многе важније, државне, ствари, онда, ваљда, зна

и које су књиге за њих најбоље и ко треба да их напише. Тако да, умјесто тога превазиђеног, непрагматичног, нефункционалног (шта ће то гласачима?), посредовања између књига и читалаца, које се зове књижевна критика, имамо организовану афирмацију (трговачко-идеолошку пропаганду) у специјалним тв. емисијама (на тзв. *јавном сервису* има их неколико врста и са свакодневним пријеподневним и послијеподневним репризама) па до наврат-нанос уписивања у школске програме, подобних књига (први услов подобности је да су написане на тзв, црногорском језику, други - да су штампане латиницом), и, исто тако организовано, прећуткивање оних које то нијесу. Тако да правило по коме би требало да је прећутана, нечитана, књига лоша књига оvdје не важи. Штавише, скоро би се могло казати да је у Црној Гори обратно – да су само прећутане књиге (оне које немају приступа државним институцијама и медијима, које се од њих не награђују и не протежирају), добре књиге. Нијесу оне добре што су прећутане, него су прећутане зато што су добре. Наравно, нијесу ни све прећутане добре, али је међу њима макар онолико добрих колико је међу оглашенима лоших. А мислим да би свакој било боље да буде прећутана, боље да буде и ненаписана или спаљена, него употријебљена као летак у тим пропагандним спотовима црногорских телевизија, који слове као емисије за културу, а којима, у ствари, и није до књига – могу се комотно, што се аутора тих емисија тиче, и те цијеле агитпроповске машинерије, штампати само корице са насловима (уосталом, након што буду тако употријебљене, након што им те политичке пијавице исисају књижевну суштину и замијене је идеолошком или националистичком поруком, од њих и не остане ништа до празнина међу корицама) – него су у питању аутори, њихова политичко-идеоло-

шка и национална одређеност. И у питању је симулација, кич-парада: савремена црногорска књижевна сцена - како то гордо звучи!

Недавно је у Никшићу, вјеровали или не, поводом неког партијског славља, објављен акцијашки зборник под називом *100 никшићких пјесника*. Ни мање ни више него баш стотину! Као у народној причи о лажову и 100 вукова. Али, и то је за државну и све друге режимске телевизије и дневне листове био културни догађај; хвале и фасцинације пјесничком надареношћу монтењегринске наднације данима није фалило. Наравно, међу тих стотину (а руку на срце – „шуснуло је нешто“) није било мјеста за неке истинске пјеснике чије су књиге високо вредноване од стране најпознатијих књижевних и критичарских имена у данашњој српској књижевности. Тешко ли је погодити зашто.

С друге стране, опозиција за 15 година није успјела да покрене, што се каже, ни зидне новине, а камоли да оснује озбиљну медијску кућу или неку другу институцију културе, али јесте, и те како, да, у свом опсегу, успостави монопол на памет, лимитирајући је бројем сигурних посланичких мандата које су јој својим гласовима обезбјеђивали они што су све те године носили муку и наду Црне Горе. Наравно, испод тога плафона се нијесу могли усправити аутентични ствараоци. Њихове књиге у којима се дубље промишља, корјенитије и одговорније сагледава и прецизније формулише културна, историјска и укупна друштвена стварност Црне Горе, остале су у позадини стерилне страначке произвољности и фразеологије која је заузела медијски простор и свеколику јавну сцену на којој се води црногорска полемика.

Ни старо правило да заједничка невоља уједињује људе, овдје се не може примити. Просто што

свак мисли да само он зна рјешење, али не просто што ће се свакако више заложити да осујети туђу него да оствари своју замисао. Више ће се потрудити да успори онога који трчи поред њега него да сам потрчи. А чим се тројица договоре, двојица од њих смишљају како да изиграју трећег.

Тако су писци који чувају српски национални, језички и културни идентитет у Црној Гори, и сами опхрвани сујетом, разједињени страначки, угрожени економски, истиснути из културних институција и одстрањени са јавне сцене, остали без читалаца, маргинализовани од стране опозиционих руководства, посебно ако су се одупрли страначким разврставањима и сачували своју независност, данас без икаквог друштвеног утицаја.

Чак ни у расправама око језика и његовог имена њих скоро нико не пита и не помиње. Упорно се намеће спор за примат око језичких питања између лингвиста и политичара, а писци као да не постоје. Као кад би се између љекара и матичара водио спор за примат око рођења дјетета, а на родитеље заборавило. Овим не мислим да свађам писце и лингвисте, то не бих могао и да хоћу (а са политичарима су, ваљда, и једни и други довољно посвађани), већ само да нагласим колико су писци у Црној Гори маргинализовани, наравно – не кривицом лингвиста. То свакако више говори о Црној Гори и како су у њој ствари наопако постављене, него о самим писцима, мада се ни они не би могли амнестирати дијела кривице. Блокада рада Удружења књижевника и његово вишегодишње ћутање – част изузецима, наравно - у вријеме када је власт завршавала посао око преименовања српског језика у школама и разбијању заједничке државе, о томе нам довољно говори.

Нажалост, писци и други ствараоци, не само што се нијесу одупрли насиљу власти, као обједињена интелектуална снага, него ни маргинализацији и гушењу од стране званичне опозиције која никада није разумјела да се битка за очување идентитета једног народа води, прије свега, у простору културе и аутентичним стваралаштвом. Заправо, опозиција то није ни хтјела да разумије јер би тиме, напосто, себе ставила у други план, будући да сва страначка руководства и највећи број истакнутих страначких активиста сами нијесу ствараоци. Отуда њихова небрига за културу у ствари и није небрига него чување властитих позиција. У таквој ситуацији, они су себи дали за право не само да заступају политичке интересе својих бирача, него и да мисле и говоре у њихово име, истовремено брижљиво његујући накарадно становиште да је свака критика њиховог понашања прелажење на страну власти и издаја, тако да је, практично, у Црној Гори постало "опасније" критиковати опозицију него саму власт, а што се на крају претворило у омчу и за ствараоце и за саму опозицију: опозиција се, без темељне подршке стваралачке интелигенције и играјући на туђем терену, нашла у ћорсокаку, а ова, опет, пристајући на позицију коју јој одређује политичка опозиција – пристала је на непостојање. Јер, у крајњем, у чему је разлика између оних писаца, научника и стваралаца који су се ставили у службу власти и оних који слијепом (или невољно, свеједно) повлађују опозицији, када су се и једни и други одрекли себе и свије слободе, осим што они први остварују своје интересе а ови други остају без ичега?

У исто вријеме, с књигом се праве веома уносне трговачко-политичке кампање које доносе и огромне зараде. Подгорички дневник "Вијести" је за двије године штампао и продао на црногорском тржишту

три милиона, наводно јефтиних, књига – дјела највећих свјетских писаца. Књиге су, углавном, купиле, у вријеме предреферендумске кампање, присталице црногорске независности, јер су "Вијести" биле главни билтен суверенистичког блока, и јер су књиге штампане латиницом. У ствари, оне су се највећим дијелом нашле у кућама у којима раније и није било много књига. Одлично су укоричене и дизајниране, али су штампане на најјефтинијем папиру и толико лоше сложене (натрпане) да су готово нечитљиве. Очигледно, то је и за издавача и за купце било најмање важно, јер ни први ни други нијесу рачунали на њихово читање. Првима је било стало до зараде, али и до политичке пропаганде преко продаје листа (до тада маргиналног што се читаности тиче) и наметањем латинице као доминантног писма у Црној Гори, други су то прихватили и, снобовски, украшавали витрине у својим кућама низовима великих дјела свјетске књижевности. Провинцијска менаџерија. Скоројевићко лицјемерје!

У посљедње вријеме нешто слично раде дневник "Дан" и неке издавачке куће са дјелима домаћих класика Његоша, Андрића и др., које, наравно, штампачу ћирилицом и са много више уважавања читалаца, а купце налазе међу присталицама заједничке државе. Тако се, уз солидну зараду, води и нека врста посредне (закашњеле?) евро-полемике између два писма.

Ипак, када су питали уредника једног врло тиражног, невладиног, дневника зашто не покрене неки озбиљан додатак за културу, одговорио је да би му то макар за 20% смањило продају листа.

Чему онда писци у Црној Гори? Осим да и они смишљају рекламне слогане за ТВ спотове?

Слово, август, 2007.

СТИДУЉАК ИЗ ЗАГРАДЕ

(Поводом установљења новог, тзв. црногорског, службеног језика у Црној Гори)

Као што се и могло претпоставити, након што су се представници српског народа у Црној Гори, да би показали своју конструктивност у новој држави (па иако њен настанак никада нијесу и формално признали), прихватили састављања њеног новог устава прије рјешења основног питања – имена језика на коме ће се писати тај докуменат, црногорска власт је, са њеним резервним саставом (ПзП и друге сателитске странке), лако дошла до саркастичног рјешења да се службени језик у Црној Гори назове *црногорски*, а да су у службеној употреби и *српски*, *бошњачки*, *хрватски* и *албански језик*. Конструкција је срочена по истом калупу по коме је 2004. преименован наставни предмет *српски језик – у матерњи* (српски, црногорски, бошњачки и хрватски). Разлика је само у степену манипулације: онда је вријеме још увијек тражило извјесну пристojност, па су ту бестидност покрили смоквиним листом („матерњим језиком“), али пошто су, у међувремену, захваљујући успјешности примјене *Болоњске декларације* на будванском правном факултету, научно доказали да је стид патолошко ортодоксно-бизантинско наслеђе, и њега су макли, па им сад, оно испод, дође као таксена марка којом овјеравају своју националну зрелост и државничку успјешност.

Заборављају само једно: у Европи нема језика на којима није преведена *Библија*, ни књижевности, ни културе. Тачније, превод *Библије* био је сјеме из

кога је израстао сваки данашњи европски књижевни језик. Колико ли треба новопосађеном црногорском стидуљку да би стао међу те језике! Није довољно разголаћити се испред заграде, била она и у новом октроисаном уставу.

Али „које очи чиниле, те и гледале“. Ових дана је једна новинска кућа рекламирала двојезична издања својих књига штампаних на „енглеском и матерњем језику“. (Не знам да ли су шта мијењали од недавно.)

Тако ће ускоро бити и у читанкама: Вук и Даничић су *Библију* превели на црногорски – писаће, и Милош Ђурић (или Томо Маретић, ако им је ближи) Хомера, и М. Комбол или М. Мраовић Дантеа..., и нико се неће зацрвѐнети због тога; нека се црвене они што нијесу питали црногорску власт како се зове језик на који су преводили. (Што јес`, јес` – ни многим професорима српског језика то неће сметати.)

Наравно, сваки језик књижевни, тј. језик културе, има и своју историју, па ће је имати и тзв. црногорски и она ће сезати најмање до непостојећег датума који се однедавно слави као Дан црногорске војске, па ћемо имати и црногорскословенски језик (већ је у уџбеницима уписана тзв. зетска редакција старословенског), и црногорско-црквенословенски, а можда и неки працрногорски, јер културно богатство створено на црногорском није од јуче.

Тако је то кад се име језика изнесе на политичко пазариште, и још се на страначким ћепеницима испише: „компромис“. Јер ко је рекао компромис, рекао је и црногорски језик - име без именованог, празна фасцикла. Тобожња дилема је била само у томе да ли ће се он наћи у загради или изван ње, разголићен или под смоквиним листом. (Требало је смислити и какву-такву перипетију да би се бесквасној причи удахнуло при крају коликогод драматике.)

Наивни су добили што су тражили: компромис „у службеној употреби“ – по мјери њихове невиности. Мислили су да му подижу двери, а испала су вјешала за српски језик и српски народ у Црној Гори; сада би хтјели да поваде ексере које су у њих укуцали.

Сваки је народ на свијету старији од своје државе, исто и његов језик и његова култура (народ ствара све троје и даје им имена према себи), само је у Црној Гори обратно. Па кад је обратно, нека је и на-опако: аутори пикарске новеле (*novela picaresca*) зване Нови црногорски устав, утврдише, у правом постмодернистичком маниру, да је држава творац и народа, и језика, и културе, па ономе што је старије, и важније, и трајније „пређенуше“ имена по ономе што је од данас до сјутра.

Сад слиједи логика: они који прихватају да их је направила држава, уставом и законима (или онај ко је створио државу), лојални су грађани и патриоте, они други, који знају да људи и народи настају на други начин (они су увијек мањина), зна се – преступници су и непријатељи. Њихово родољубље (љубав према свом роду и језику), наравно, није патриотизам (љубав према домовини, отаџбини, држави, посебно њеном творцу), то је национализам, ретроградна анти-еуропска идеологија коју треба забранити. А најбољи начин да се ти непристалци излијече од тога нездравог осјећања је да им се, док су им руке свезане, пред њиховим очима, силују и име, и језик, и култура, и историја – да се све то преименује, деконструираше и прекодира. (Знају наши државоиди како се то ради - научили из америчких филмова.)

Узгред, кад смо код игре и филмова, у неким истраживањима психолози су утврдили да је „плишани медо“ дјеци најдража играчка, зато с њом у наручју најчешће заспивају. Та истраживања су вршена у

Америци, што треба разумјети као да су код нас. Нашој вижлади амерички мезимци су одавно постали мјера свих ствари. Ипак, та се играчка, сигурно омиљена и код нас, овдје, на новоуставном црногорском, смије звати само међед (екавица је строго забрањена, посебно у вртићима), можда ће нека ревносна мама свом објешењаку потепати и међо, од чега малишани streцају и у сну и на јави, а како и не би кад се и одраслима од те језичке „окаменотине“ појачава активност пљувачних жлијезда. Зато би овдје било занимљивије истражити како се према њој односе наши политичари, посебно – има ли истине у ономе што је казао неки психолог „да не може израсти у здраво људско биће онај ко у дјетињатву није имао једног чупавог меду“.

Србистика, октобар, 2007.

ИЗМЕЂУ ХЉЕБА И ЈЕЗИКА – БЕЗ ОБОЈЕ

Почетак, а могао би бити и крај приче

„Када је коначно дошло до тога да се бира између хљеба и језика, ми се опредјељујемо за језик. Због тога ћемо бити избрисани са платних спискова црногорског Министарства просвјете, али, можда, уписани у некакве много важније и трајније именике“.

Ово су завршне реченице мог обраћања грађанима, на трибини *Трећи час српског језика*, одржаној 2. септембра 2004. године у Никшићу, на којој смо, нас девет професора српског језика из четири никшићке средње школе (касније нам се прикључило још 17 колега других струка и један професор српског језика из Херцег Новог), објавили да се, у знак протеста због преименовања *српског језика у матерњи (српски, црногорски, бошњачки, хрватски)* у црногорском школству, повлачимо из наставе све док се та одлука не промијени.

Данас, након три године, тумарам беспослен никшићким улицама и сводим рачун: наша радна мјеста запосјели су наши бивши ученици – доказ колико смо ми били лоши професори, а име српског језика, брише се не само из школских дневника него и из устава црногорског. Анкете разних Владиних пропагатора показују у основи тачан податак – све се више грађана Црне Горе опредјељује за тзв. црногорски језик. Српски цури – као пијесак у пјешчанику...

Овако би могла почети још једна невесела српска прича, коју би, на предлог господина Ивана Не-

гришорца, главног и одговорног уредника *Летописа Матице Српске*, требало да испричам, ако још уопште и има некога ко би хтио да је саслуша. Данас вјероватно не, али, држим - оно што се запише у *Летопис* није само за данас.

Запрашивање и заплашивање

Све режимске телевизијске и радио станице, сви његови штампани медији, потурачи прича по чаршијама и кафанама, међу њима и немали број наших бивших колега, све се то, сјутрадан, дигло да нас оцрни и прикаже плаћеницима опозиционих странака и митрополита Амфилохија (Риста Радовића - како су га они тада, у својој разуларености, ословљавали). Ја сам, у тим кафанама, од Његовог Високопреосвештенства „добрио“, ни мање ни више, него „златне бројанице“!

Никшић је град са великим бројем средњошколаца – има их близу 4000, основаца је бар двапут више. Двије најбројније школе налазе се на супротним крајевима града, па негдје између један поподне, када се завршава прва, и два, када почиње друга смјена у тим школама, сва се та младеж нађе у центру вароши. Набујала младост хоће да се покаже, посебно за лијепих дана, почетком септембра, док је још непотиште-на школским бригама и непогурена под теретом књига, којих је из године у годину, како расту плате у издавачким заводима, све више и све су обимније.

Управо у то вријеме, са пољопривредног добра „*Капино поље*“ узлијеће авион који служи за запрашивање усјева пестицидима и дератизацију сметлишта и, кружећи над градом, септембра 2004, у служби Министарства просвјете, запрашује никшићке ђаке против

њихових професора, бакарићцидима о тзв. Црногорском језику „овјереним“, ништа мање, него именом Ива Андрића!

Истовремено, у полицијској станици професоре саслушавају, по пријави министра просвјете, због наводне завјере против државе и подривања уставног поретка. Навикли да са опозицијом лако излазе на крај, а судећи по себи, мислили су да смо, ако не ванземалци, а оно плаћеници некакве међународне завјереничке организације. (Или нешто горе од обоје.)

Не знам којим језиком говоре моји синови

У суштини, били су бијесни, поприлично и – збуњени. То се видјело и из њихових исхитрених, најчешће противрјечних и нетактичних објашњења и правдања, као што је било инацијско обречање министра просвјете на новинара РТС: „Ви нам (из Србије) нећете одређивати како ћемо ми звати свој језик!“ Или његова изјава да ће преко нове реформисане школе „за десет година створити новог човјека у Црној Гори“, до тврдњи његовог помоћника да никоме не пада на памет да мијења име српског језика, него да су у питању само нека демократска рјешења усклађена са препорукама *Европске заједнице*. Додуше, није заборавио (није му сметало) да припомене како је он некада говорио српскохрватским, па српским, па сад црногорским и да ту нема ништа чудно.

(Тих дана се у Црној Гори заиста десило логопедско чудо: сви службеници Министарства просвјете и Завода за школство, сви директори школа и њихови помоћници, сви посланици владајућих странака, сви уредници режимских телевизија и новина, проговори-

ли су (јавно) први пут својим матерњим *црногорским* језиком!)

Биће упамћена и изјава директора никшићке Гимназије, у једној тв. емисији, да не зна којим језиком говоре његови синови који студирају у Београду.

Па тресну ногом у штицу

У некој анкети, прије петнаест година, на питање чега се највише плашите, на првом мјесту се нашао одговор: *болести и смрти најдраже особе*. Међутим, прије неколико година, на исто питање, одговор је био: *губитка посла*.

Једне вечери, у вријеме када се пожар протеста озбиљно проширио провинцијом Превалитаном, у *Дневнику* државне телевизије, појавио се Pontifex Montenegrinus:

„Немилосрдно примијенити закон!“ – рекао је и – окренуо палац надоље.

Након тога – само нас је 27 било спремно да крочи „на штицу“.

Нуђено нам је, додуше, и да одустанемо.

Као у причи, коју нам је, када сам био у четвртом или петом разреду основне школе, наставница српског језика тражила да научимо напамет. (Нијесам сигуран да се и у садашњим црногорским читанкама налази та прича, још мање – да је данашњи ђаци уче напамет.) Она, у нешто скраћеној верзији, гласи:

Везир ће с прозора: „Ђуља, ево ти барјак царски да ми носиш пред војском на Дрекаловиће!“ И спусти барјак с прозора низа зид. Ђуља ће везиру: „Честити пашо, не допушта ми част да дижем твој барјак на моју браћу!“ Везир спушти конопац покрај

барјака говорећи: „Узми, Буља, барјак пред војском, али конопац на грло!“ Буља: „Помози Боже, хоћу конопац на грло, а не барјак на Куче!“ Пење се на штицу, која је за вјешала начињена. Висећи, барјак окрену иза себе, а конопац на грло намаче. Везир: „Још једном, Буља, вељу: узми барјак царски, да ти не мичу штицу испод ногу!“ Буља: „Сам ћу ја, пашо, маћи штицу, да се не муче твоји Турци. Око тога Буља изговори ово: „Остављам на аманет мога свакога Дрекаловића, а ја умирем за њих весело“. Рече му издајник Пунан Дедин, Ораовац, подругљиво: „На чију кућу врана прди, Буља?“ Буља одговори: „Данас на моју, а сјутра ће на твоју Пунане!“ Па тресну ногама у штицу, те је преврну.

И – више се за нас нијесу занимали. Препустили су судовима да нас докрајче.

И данас траје то мацарење.

Између Исмене и Антигоне

Првих дана застао би на улици (кући су нам само изузетни долазили) да се поздрави с нама понеко од наших бивших колега (неки – кад би нас угледали, брже-боље би се погнуте главе стушили у најближу продавницу или једноставно - прешли на другу страну улице), и онако, зачуђени, као пред лудима, сви су нам постављали иста питања:

„Шта сте учинили? Како сте се могли одрећи посла?“

„А, замислите чега су се све одrekli Св. Сава и Св. Симеон?“ – одговарао сам им, а они би тек онда разрогачили очи.

Други су ишли чак дотле да су нас оптуживали како смо направили услугу режиму, јер смо школе

препустили тзв. „дукљанима“ (сами себе, изгледа, нијесу рачунали ни у шта), а ја сам им одговарао:

„Реците исто кнезу Лазару и Милошу Обилићу. Они су утекли на небо, а народ препустили Агарјанима“.

Тако сам се бранио, у муци, од бивших колега, који су схватили да је Исмена главни јунак Софоклове трагедије, а не Антигона.

Домаћи активисти - против Црне Горе

У вријеме Сајма књига у Београду, октобра 2004, Преосвећени владика Јоаникије нам је омогућио пријем код Његове Светости Патријарха Српског Павла, на чему смо му неизмјерно благодарни.

Како су за ту посјету сазнали новинари из Црне Горе, не знам, али почели су звати од раног јутра. Постављали су иста тривијална питања: „Који је био циљ посјете, и да ли вам је Патријарх нешто обећао?“

„Циљ посјете је посјета – одговарао сам. – Ми, грешна и уцвијељена дјеца, пошли смо свом духовном оцу – да нас утјешу и окријепи“.

Тако је, заиста, и било: нити смо ми што друго тражили од Његове Светости, нити нам је он шта друго могао понудити. Заправо, тражили смо исто оно што тражимо кад идемо код Св. Василија Острошког, а сваки добија колико је у стању да понесе.

Неколико дана касније на цијелој насловној страни подгоричког *Монитора* појавила се наша фотографија са Патријархом, а преко је, крупним словима, писало: СПЦ, САНУ и домаћи активисти – против Црне Горе!

У „топлом зецу“

Сјећам се посебно прве протестне шетње, која је, као и све остале (током више од четири мјесеца), у 18 часова, почела испред зграде СО и текла главном улицом, поред парка, до *Дворца краља Николе*.

Окупио се био знатан број грађана, по мојој процјени око три хиљаде, а на челу поворке ђаци су носили велике паное са натписима: “Вратите нам професоре!“, „Матерњи – језик дрекаваца“ и сл. На једној је чак писало: „42 лавља срца“ – мислило се на број професора који су у том тренутку протествовали у Гимназији. (Морам признати да ми је засметала та инфантилност.) Ношене су и пиштаљке, по узору на чувене шетње београдске опозиције, средином деведесетих.

Али, када смо, у дугој колони, прилазили платоу испред *Дворца*, примијетио сам, са запрепашћењем, како нас тамо, на степеништу, чека најмање двадесетак локалних опозиционих руководилаца, посланика и активиста. Они нијесу били у нашој колони, која је прошла, кроз „топлог зеца“, главном улицом, између шетача (у то вријеме је у Никшићу најгушћи корзо, чак и по невремену), нимало пријатељски расположених према нама!

Са скупа сам се вратио веома потиштен. Знао сам: ако ову нашу битку опозиција стави под свој кишобран, ствар је пропала. Јер, иако се, недавно, на попису становништва 63,9% грађана изјаснило да говори српским језиком, неминовно ће доћи, што због партијске послушности, што због страха и личног интереса, или страначког ината, што због притиска режимске пропаганде, до идентификације становништва са странкама и по језичком питању (свак ће стати под своју страначку заставу) – број оних који су за

српски језик свешће се на оних око 32% колико их се изјаснило да су национално Срби, а на тај проценат свешће се и подршка опозицији. (Ова зла слутња се убрзо почела остваривати, прво на општинским изборима у Никшићу, на прољеће 2005, затим на референдуму 2006, а у потпуности, што се језика тиче – ових дана!).

Страначки пазар

Међутим, опозиционе странке су убрзо почеле лицитирати, и надметати се међусобно, бројем отпуштених професора у својим редовима, ускоро – и на изборним листама у Никшићу, што је, неминовно, у условима потпуне медијске блокаде и напасне режимске пропаганде, створило (прижељкивано!) увјерење да смо ми заиста некакви страначки кунићи. То је посебно притврђено када су, негдје око 20. септембра, странке објавиле како су формирале некакав републички одбор за одбрану српског језика, па још и фонд за помоћ отпуштеним професорима, иако ни од једнога ни од другог није било ништа! Али то је, данима била најважнија вијест режимских телевизија – корпус деликти за њихову оптужбу!

Када се томе дода изненадно враћање у учионице (негдје у исто вријеме!) двије трећине колега који су у почетку били са нама, онда видимо да страх од губитка посла, ипак, није био једини разлог због чега нас нијесу подржали професори из других црногорских градова. (Наравно, ове моје процјене не морају бити тачне, можда би се исто, или горе, а горе тешко да може бити, догодило и без мијешања опозиције. Јер, у крајњем, то никоме није могло бити довољно оправдање за пристајање на лаж и понижење професије.)

Чинили су што су знали

Постојала је нада (и код мене) све негдје до половине новембра, да ће опозиција, кад се већ у потпуности, пред јавношћу, легитимисала као инспиратор и координатор наше побуне, а заиста то није била (да јесте, свеједно бисмо бацили дневнике, али никада не бисмо у томе учествовали, ко би, уосталом, жртвовао свој посао по наговору и за интерес било које странке?), предузети нешто, осмишљено, нешто што би у незадовољном народу покренуло вољу за отпором и функционализовало наше прегнуће. Али све се, нажалост, свело на те протестне шетње, које је упорно, дуже од четири мјесеца, организовао *Одбор за одбрану српског језика* из Никшића. (Додуше, највише су пензионери жалили када су прекинуте.)

Опозиција – или није смјела, или није хтјела, или није знала, или није могла – ја не знам. („Ко не сумња ништа не зна“.)

Тек, ускоро је, без убједљивог објашњења (помало суицидно), организовала пријевремене локалне изборе (иако је она имала власт у овом граду), који су се по њу, разједињену и посваћану, завршили катастрофално.

Тиме је била ријешена не само наша судбина него и исход референдума о самосталности, па, и овај предстојећи, о уставу, којим ће се српском језику одузети статус службеног језика у Црној Гори!

Човјек никада није сам

Ми, данас, често у међусобним разговорима (понекад и јавно), кажемо да смо пуштени низ воду, да нијесмо имали подршку и да смо, напokon, остали

сами, што је углавном тачно. Међутим, имали смо подршку.

Подржали су нас: *Одсјек за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Никишићу* (данас, већ не би, јер су се ствари тамо драстично промијениле), *Одбор за стандардизацију српског језика, Матица Српска, САНУ*, група руководилаца катедри *Филолошког факултета у Београду, Универзитет из Косовске Митровице, Културно-просветна заједница Србије*, која нам је додијелила и изузетну *Вукову награду, Друштво педагога Србије*, такође нам додијелило *Вукову плакету*, владика Јоаникије, митрополит Амфилохије, владика Јован, *Удружење књижевника Републике Српске*, учесници *Дучићевих вечери поезије*, учесници *Ђоровићевих сусрета* из Билеће, низ невладиних организација из Црне Горе, Србије, Републике Српске, *Културно-просветно друштво „Св. Сава“* из Канаде, велики број наших најзнаменитијих књижевника, научника и стваралаца, посебно скоро сви познати лингвисти са наших простора, као и други појединци, и та подршка и дан-данас траје у виду њихове сарадње у нашем часопису *Слово*.

[Он и опстаје захваљујући тој сарадњи, као и помоћи честитих појединаца, међу њима и неких колега (жао ми је што не могу навести имена оних који то из оправданих разлога не желе, али Бог зна), који нам купују и дистрибуирају часопис, организују његове промоције, по црногорским градовима, Београду, итд. Морам посебно истаћи помоћ коју нам је око штампања, у посљедње вријеме, пружило *Српско народно вијеће Црне Горе*, као и, раније, владика Будимљанско-никшићки Јоаникије и владика Диоклијски Јован. Такође, морам нагласити помоћ коју нам у виду праћења нашег рада пружају *Радио Светигора, Дан, Свевиће, Вечерње Новости, Политика*, па, у по-

четку, и *РТВ Београд*. Исто тако, морам нагласити да, иако се ради о једином гласилу на овом простору чији је смисао постојања чување имена српског језика у Црној Гори, а у њему сарађују најпознатији ствараоци са цијелог српског говорног подручја, иза нашег часописа (досад изишло 14 бројева), није материјално стала ниједна установа српска, ни колико да се плати штампање!]

Сабор, а на сабору

Поред бројних писама разним домаћим и иностраним институцијама, обраћања и саопштења (имена адресата тешко да би стала на једну страницу *Летописа*), наш *Актив* се (да бисмо имали какав-такав правни легитимитет који би нам омогућио иступе у јавности, 23. августа 2004. формирали смо и регистровани НВО *Актив професора српског језика*), тих првих мјесеци, бавио организовањем књижевних вечери и трибина на којима су, осим књижевника, учествовали знаменити лингвисти: Милош Ковачевић, Предраг Пипер, Бранислав Брборић, Радмило Маројевић, Михаило Шћепановић, Јелица Стојановић, Драга Божовић, Миодраг Јовановић, Драгана Керкез, затим професори са *Филозофског факултета* из Никшића: Милош Вукићевић, Радојка Вукчевић, Лидија Томић, Горан Радоњић, Драго Перовић, Борис Брајовић итд. Изузетно предавање о језику одржао је и Митрополит Амфилохије.

Ипак, најзначајнија манифестација коју смо организовали, 3. и 4. децембра 2004, био је *Сабор* под називом *Одбрана имена српског језика* а на коме је учествовало преко 150 интелектуалаца, од чега 50 универзитетских наставника. Између осталих, лингви-

сти: Драгољуб Петровић, Мато Пижурица, Радоје Симић, Михаило Шћепановић, Јелица Стојановић, Драга Бојовић, универзитетски професори, математичари: Момо Ушћумлић и Павле Миличић, са *Универзитета Црне Горе*: Радојка Вукчевић, Богољуб Шијаковић, Владимир Пешић, Владимир Јовићевић, у име *Матике Српске* проф. Јован Делић, у име *Удружења књижевника Републике Српске* Зоран Костић, у име *Општине Врбас* пјесник Мирослав Алексић, затим књижевници: Жарко Команин, Милутин Мићовић, Благоје Баковић, Драгиша Мацгаљ, Момир Војводић, Ранко Јововић итд., предуго би, ипак, било да све набројим, нека ми непоменути опросте.

Сви су они, разумије се, дошли у Никшић о свом трошку и конаку.

Богат ручак за све учеснике, у знак подршке и помоћи, припремило је сестринство манастира Св. Лука у Жупи Никшићкој.

То је био и наш најуспјешнији продор у јавност. Осим београдских медија и *ТВ Републике Српске*, која је припремила једночасовну емисију, скуп су, како - тако, морали пропратити и црногорски медији. Усвојена је и декларација, а сва излагања су штампана у другом броју нашег билтена *Распеће језика српскога*.

То је било само то

Многи кажу, име службеног језика је и раније мијењано, почевши од Видовданског устава 1921, српско-хрватско-словеначки, до 1954, српскохрватски, хрваткосрпски итд. Јес' тачно је, и то је претходило овоме данас, али то су била политичка, такође не-научна, рјешења мотивисана историјском заблудом о

заједништву и пропала су. А пропала рјешења су, ваљда, докази како не треба, а не како треба радити.

Међутим, ово што се данас ради у Црној Гори је нешто посебно. Прије свега, није мотивисано тежњом ка заједништву него напротив – подјелама, најтежим и најболнијим – унутар породице. (Нема породице данас овдје, која није подијељена и национално, и вјерски, и језички.) У питању је, у ствари, шовинистички културно-државни пројекат о стварању, како они кажу – новог идентитета Црне Горе, заснованом на историјском, културном и духовном фалсификату, већ уграђен у нови школски систем и нови устав који ће ових дана бити усвојен.

Најава министра просвјете, 2004. да ће кроз нову реформисану школу за десет година створити новог човјека у Црној Гори, а коју је касније покушао закамуфлирати (то се тада још скривало), увелико се остварује!

Мајстори, фалсификатори, раде неуморно, под строгим надзором главног пројектанта, који сигурно не станује у Црној Гори. То најбоље покузују нови наставни програми за тзв. матерњи језик, књижевност и историју и њима одговарајући уџбеници. Њихова научна неутемељеност и нестручност, а посебно тенденција обесмишљавања највиших духовних, естетских и моралних вриједности, увођењем у наставу безначајних књижевних дјела провинцијског карактера и афирмацијом исфрустрираних књижевних импровизатора, наметањем псеудокултуре и псеудо-духовности, незапамћен је атак на науку, на школу и образовни систем, који пријети њиховој потпуној деградацији и урушавању. Већ је, рецимо, написан уџбеник из језика за гимназије у коме стоји да је *Миротлављево јеванђеље* писано тзв. зетском редакцијом старословенског језика! Већ двије године се пише и

Историја црногорске књижевности у чије темеље се, по скорашњој изјави њеног аутора професора Слободана Калезића, уграђује главни фалсификат *Љетопис попа Дукљањина*, али и *Мирослављево јеванђеље!* (О фалсификатима у уџбеницима историје професор Александар Стаматовић је написао повелику књигу, издавач *Српско народно вијеће*, Подгорица, 2007.)

То је оно што смо ми препознали у преименовању наставног предмета *Српски језик и књижевност* 2004, и чему нијесмо хтјели да служимо!

Моја реченица о бирању између хљеба и језика, с почетка овога текста, на то се односила. Просто речено: ми смо, одбијањем да изводимо наставу тзв. *матерњег* језика, одбили да лажући туђу – својој дјечи хљеб зарађујемо, издајући и своју професију, и свој народ и сами себе!

Свака друга интерпретација (или тражење других мотива) нашег поступка, ма од кога долазила, нетачна је.

Дар владике Јоаникија

У Светој земљи, на Маслиновој гори, на мјесту гдје је Христос казао *Оченаш* апостолима, подигнута је црква са истим именом. У њој је, у луку око иконостаса, на алабастерским плочама, на шездесет два језика исписан *Оченаш*. Исписан је и на српском – ћирилицом.

Ово ми је казао, једне безнадне новембарске вечери 2004, док сам промрзао и сам тумарао никшићким улицама, владика Јоаникије, телефоном, право с Маслинове горе.

„Сад се ту, ево, молимо и за вас“ – додао је брижни владика, и онда се веза прекинула.

Док Анђела пали кандило

Дуге су биле три године. Ја и моја супруга смо заборавили како се држи час, и како изгледа примати плату, подмиривати рачуне, ићи у трговину, купити ципеле..., бити прикључен на државни апарат за дисање..., планирати нешто макар за сјутрадан...

Наша мала Анђела, која је, чим је проходила, кренула у протестне шетње и на митинге, ускоро пуни пет година, али не иде у забавиште. Нема ни потребе, а то се и плаћа.

Догодине ће у школу, реформисану - да учи *матерњи* и *црногорски језик*, и да је Св. Сава, (наша Крсна слава), пред чијом иконом већ сама, у први сумрак, пали кандило био окупатор и злотвор над њеним монтенегро прецима.

Троје старије дјеце, све чешће негодују, и све нас мање разумију...

Међутим

Не вјерујем да су уставне формулације (како многи мисле у Црној Гори), осуда на нестајање. Доћи ће вријеме кад ће се име српског језика, са политичког пазаришта и страначких тезги, вратити у простор културе – науке и стваралаштва. И када ће он, са својим десетовјековним културним наслеђем и неисцрпним стваралачким потенцијалом са десетомилионског говорног подручја, неминовно, сву ту провинцијску и малограђанску, локалшовинистичку и помодарску, супкултуралну мутљавину, отплавити.

Јер – не може се ријека кроз дудук натјерати, ма какво му име давали.

А то што се језик Вуков и Његошев овдје, за-
сад, неће звати својим именом, то не значи да се тиме
и свака прича о њему завршава. Није се он звао својим
именом ни у Аустро-угарској царевини, па то није
спријечило Србе (а они су се тамо смјели звати само
наметнутим псеудонимом – Илири), да на њему ства-
рају и пишу, покрећу новине и штампају своје најзна-
чајније књиге, и да од аустријске престонице направе
центар српске културе и књижевности, и то када ни-
јесу имали ниједну своју слободну државу!

Уставна евиденција није једина потврда посто-
јања неког народа, него су то његове културне инсти-
туције и његово стваралаштво, као израз његове уну-
трашње снаге, духовног оптимизма и спремности на
постојање.

Наш часопис *Слово*, који се у почетку звао
Распеће језика српскога, зачетак је једне такве инсти-
туције.

А што се тиче тзв. црногорског језика, на њему
може бити написан и нови амерички устав, али
Оченаш, у цркви на Маслиновој гори, неће никада.

Летопис Матице Српске, децембар, 2007.

НИЈЕСУ ЗНАЛИ ИЗАБРАТИ

(Поводом сврставања српских писаца: Андрића, Ћопића, Кочића, Дучића, Шантића и др., у босанске писце у Кобису. По позиву Р. Братића за Нову Зору)

Досад се знало да се једном народу могу узети земља и његова материјална добра, али како му одузети његово духовно и културно наслеђе, то се тек сад на Србима испробава. Да би, тобоже помирио бивше и садашње Србе, неко се досјетио да у њиховим новим државама изврши подржављење и имена народа, и имена језика, и имена књижевности... Тако да се народ не зове својим именом („Не звао се својим именом“ – има клетва у мојим Бањанима), па ни језик по народу, ни књижевност по језику, ни књижевници по књижевности..., него то све треба именовати по државама, по којима су се већ преименовали бивши Срби. Не може народ сам себе ни вољети (то је посебно недопустиво), може, опет - само обоготворену државу.

Зато ме није изненадило то што је урађено у Cobissu (Кооперативни online bibliографски систем и сервис), јер има и горе:

[У међународном информационом систему за културни и научни развој, чијих се стандарда придржавају све чланице УНЕСКО-а, од 1994. године у свим библиотечким каталозима укинута је одредница „српски језик – латиница“ и од тада се све што је икад штампано „српском латиницом“ одређује као да је штампано хрватским језиком, с тим што ће се накнадно „прекњижити“ и оно што је „српском латиницом“ штампано за претходне 102 године, тј. до појаве Брозовог Хрватског правописа. (Драгољуб Пе-

тровић, Сумрак српске ћирилице. Записи о затирању српских националних симбола, *Нови Сад*, 2005, 62].

А Срби, ко Срби - све упорније пишу латиницом.

И даље: прошле године, негдје у новембру, Парламентарна Скупштина Савјета Европе усвојила је резолуцију у којој се препоручује да се службени језик у Босни и Херцеговини назове према имену државе – *босански* (што су заборавили Херцеговину, може се само претпоставити). По истом калупу се у нови устав Црне Горе уграђује тзв. *црногорски језик*.

Па даље: у новом уџбенику за црногорске гимназије пише да је *Мирослављево јеванђеље* писано тзв. зетском редакцијом старословенског језика (да би се тако ударила подумијента тзв. црногорском језику). Сходно томе пише се и *Историја црногорске књижевности* у чији темељ се, по изјави њеног аутора Слободана Калезића, уграђује, опет, шта би друго, до *Мирослављево јеванђеље* и коју ће чинити, ко би други, до писци, српске књижевности (уколико их не потисну црногорски књижевни акцијаши прије него и постану, ако икад постану, писци). Недавно је овдје објављена едиција *Врхови црногорског романа* у коју је, између осталих, уврштен и роман Миодрага Булатовића (по њима, написан тзв. црногорским језиком!) Да иронија буде већа, ту су га смјестили управо синови и ђаци „доњококотских и горњо-кокотских књижевника“, „највиших неталената свих народа, нација и националних мањина“, како их је он својевремено ознамендарио, смијући се њиховом затварању у црногорске торине. Ових дана се по Црној Гори увелико прославља јубилеј великог „црногорског“ сликара Петра Лубарде, иако је он, слутећи шта ће му чинити послије смрти, оставио завјетно писмо у коме изричито наглашава да је он српски сликар.

Ускоро ће, по истој памети, ако Косово и Метохија постане самостална држава, и добар дио српске средњовјековне и новије књижевности као и цијело српско културно и духовно благо са тог простора, бити сврстано у албанско наслеђе. Наравно, принцип именовања језика и књижевности по држави важи само за оне крајеве који су до јуче били српски и на којима живе Срби које треба обезименити, а њихову књижевност „прекњижити“ другима. То, наравно, неће важити и за Албанце. Неће се на Косову и Метохији албански језик преименовати у косовскометохијски.

Подржављивање језика и културе показало се, очито, послије кама и маљева, као најбољи метод за затирање непожељног српског знамена на просторима нових балканских држава. Сљедећа етапа ће вјероватно бити преправљање не само крштеница него и књига српских писаца, то се у Црној Гори поодавно почело са Његошем.

Докле иде то подржављивање као усређитељско рјешење свих наших неспоразума можемо видјети и из још једног црногорског примјера. Наиме, бунећи се против новог српског закона о двојном држављанству, црногорски званичници као главни аргуменат потезу патриотизам, изједначавајући то осјећање са љубављу према држави, новоствореној Монтенегрини. „Шта је с патриотизмом оних који хоће и држављанство Србије?“ – питају се, али не и шта је с родољубљем, јер, наравно, Срби не смију љубити свој род, него само државу коју им други окоче.

Но, и да се тјешимо: боље што они присвајају наше, јер им фали, него ми њихово.

Међутим, одрицати се свога једнако је неваљало колико и присвајати туђе. А ми знамо да је, на жалост, већ одавно стара дубровачка књижевност и у не-

ким српским институцијама измјештена из каталога српске књижевности.

Зато терба видјети има ли Срба који опслужују тај Cobiss.

Све ми се чини да има, јар како би они тамо без Срба знали овако изабрати?

Србистика, Нова Зора, новембар, 2007.

„НЕ ДА СЕ, АЛИ ЋЕ СЕ ДАТИ“

Невесело је, данас, одавде, из маглуштине дукљанске, подсјећање на годину 1847, можда најзначајнији датум српске културне историје, годину у којој су нам послате четири побједничке (двије међу њима завјетне) књиге: Његошев *Горски вијенац*, Вуков превод *Новог завјета*, Бранкове *Пјесме* и Даничићев *Рат за српски језик и правопис*.

Невесело је то, кажем, подсјећање, у данима када су, овдје, гдје су вјековима коване најважније и најтрајније ријечи српског језика, изведени и посљедњи радови на укидању његовог имена; у данима клоуна и апатије, губљења вјере у смисао сваке даље борбе и дизања руку од ћорава посла, свакаквих отрежњења и разочарења, прегоријевања и гледања свога интереса, признавања реалности и мирења са губитком; у данима најтежих искушења за српски народ и разлога (али, ипак - не и оправдања), за потиштеност и посустајање.

Но, утолико – обавезније и потребније је то подсјећање.

Понајприје зато, што се језик Вуков и Његошев овдје више неће звати својим именом, али то не значи да се тиме и свака прича о њему завршава. Није се он звао својим именом ни у Аустро-угарској царевини, па то није спријечило Србе (а они су се тамо смјели звати само наметнутим псеудонимом – Илири), да на њему стварају и пишу, покрећу новине и штампају своје најзначајније књиге, и да од аустријске престонице направе центар српске културе и књижевно-

сти. (И то када нијесу имали ниједну своју слободну државу!)

Али и зато, што смо се, оборени и ућуткани, згрчили као у болесничкој постели, погубно увјерени да нам је број гласова у Скупштини мјера живљења, а нове уставне одредбе – осуде на нестајање. Но, треба знати да у Вуково вријеме Срби вјероватно нијесу имали ниједн глас у бечком Царевинском вијећу, па су тамо, оцјена је свих историчара, пером урадили за српски народ исто колико „прахом и оловом“ на бојиштима балканским. (Уосталом, донедавно је у уставу црногорском стајало име српског језика, па је ли то, прије три-четири године спријечило гашење српских културних институција у тој држави?)

И зато, што уставна евиденција није једина потврда постојања неког народа, него су то његове културне институције и његово стваралаштво, као израз његове унутрашње снаге, духовног оптимизма и спремности на постојање, која се у српском народу вјероватно никада није тако снажно исказала као те 1847. године.

И зато, што је *Слово*, једино гласило на овим просторима чији је смисао постојања чување имена српског језика у Црној Гори и шире (а тиме и свега онога што нам је објављено 1847), и у коме сарађују најпознатији стручњаци и зналци језика и књижевности са свеколиког српског говорног подручја.

И зато, што су овај часопис, вођени Вуковим примјером, покренули, што га уређују и уз најтеже напоре штампају, они „које је истинска ревност роду (њиховом) ободрила и принудила“ да зажмуре и „главом кроз трње“ „тумарну“, „макар на другу страну сви подерани и крвави изашли“, због чега, данас, дјеца њихова, ни честите вечере немају. (Што су имали, приложили су имену српског језика. Остало је још

само да им се и ова свијећа угаси, и да тако заувјек остану у том трњаку заглављени.)

И зато, што овај часопис и споља и изнутра обавија, маркетиншки непрепоручљив, „старомодан“, Вуков лик. Али ми боље препоруке нашим читаоцима не знамо. И не треба нам, засад.

Најзад, и зато, што вјерујемо да су Вук и Његош и њихов српски језик (иако његово име на црногорском политичком пазаришту недавно није вриједјело ни колико међупрсте индијске конопље), љес-твица којом ће се, из ове дубодолине монтегринске, кад-тад, српски народ опет успети на висине на које су га они извели, далеке, велепобједничке 1847. године.

(Уводник тематског броја „Слова“ посвећеног години 1847)

ЗА ЛАЖНУ ПРИЧУ, ЛАЖАН ЈЕЗИК

*(Неке посљедице инсталисања новог имена
службеног језика у Црној Гори)*

Рјешење питања имена службеног језика у новом црногорском уставу не само што је **апсурдно** – генетски, структурно и нормативно непостојећи језик установљен је као обавезујући, службени језик у држави (за лажну причу, лажан и језик, како би могло и бити друкчије!), него је то ђаволски смишљен план да би се, првенствено кроз школски систем, у најскоријој будућности, исисао и исушио и посљедњи животноворни сок из српског коријена Црне Горе. Ђаволски је него што се у први мах може и помислити!

Наиме, тим рјешењем говорницима српског језика се даје право на „језик у службеној употреби“ као националној мањини (слична формулација је постојала и у досадашњем уставу и односила се на националне мањине), **што је иронија**, јер су они једина већина у Црној Гори (Срби и Црногорци, подједнако), а то би значило да и они, попут, рецимо, Албанаца, имају право на образовање, средства инормисања, судство итд. на њиховом језику, **што је сарказам**, јер подметачи замке добро знају да то никада неће бити примијењено у пракси, нити ће говорници српског језика моћи да се било коме пожале због тога што неће, пошто ће им се увијек цинично казати: ви имате право на „службену употребу“ језика којим говорите, а то је, функционално, комуникацијски, исти онај језик који је и „службени“ у држави. Зашто би се онда правила два система образовања?

Тако ће бити чак и ако се, наврат-нанос, изврши и некаква нова језичка квази-стандардизација (ако изнајме неког из „окружења“ да им то уради, јер се нико озбиљан у Црној Гори у тај посао неће упуштати¹¹), – будући да ће то опет бити само рурална, покатуњена (ту и тамо махализована и подобро романизована) преправка српског књижевног језика, која, и као таква, неће угрозити могућност основне комуникације између оних који тај језик називају једним или другим именом. При том власт, наравно, неће дозволити употребу два језичка стандарда у образовном систему, тако да ће дјеца оних који чувају српски језички идентитет бити **приморана** да свој језик уче по тој **наметнутој, туђој** уредби. Па ће бити као у Калајевој Босни, како каже Петар Кочић: „Наше ријечи, али језик није наш“. А када није језик, нијесу ни мисао, ни осјећање, нијесу ни прошлост, ни садашњост, ни будућност. Заправо, њихова дјеца ће ићи у школу не да уче него да кваре свој језик. Но, ни тада они неће моћи да докажу како им је угрожено право на сопствени језик, јер ће им се опет хладнокрвно казати: ми се и даље сасвим добро разумијемо, а ви сте дужни поштовати кућни ред у кући коју смо вам ми опремили. „Коме се не свиђа, нека иступи“, како рече

---

¹¹ Пошто јој није успјело да за тај посао придобије ЦАНУ и Студијску групу за српски језик и јужнословенске књижевности са Филозофског факултета, Влада је сама формирала некакву карађоз дружину, назвавши је Одбор за стандардизацију црногорског језика, са изричитим задатком да до почетка нове школске године изради, ни мање ни више, него правопис, рјечник и граматику црногорског језика! У тој дружини, наравно, умјесто провјерених стручњака за језичку нормативистику, нашли су се освједочени продавачи интелектуалних услуга и локалшовинистички пеливани, који у свему томе виде само прилику за добре напојнице.

прије двије-три године црногорски министар за глотофагију и друга узгредна недјела.

Уосталом, власт ће се тада присјетити **Повеље Савјета Европе о регионалним и мањинским језицима** (Стразбур 1992), коју је несумњиво, намјерно заборавила приликом састављања уставне формулације о језику, а у којој дословно пише: „Регионални језици или језици мањина значе језике..., који су *различити од званичног језика те државе*, ово не укључује дијалекте званичног језика државе, нити језике миграната“ (Део I, Опште одредбе, члан 1, Дефиниција). Према томе, сасвим је јасно да у Црној Гори постоје само два таква (мањинска) језика: *албански* и *ромски*. Овај други, нажалост, изостављен у новом црногорском уставу – уколико се црногорски Роми на каквом тајном референдуму нијесу одрекли свог у корист црногорског језика! Тешко је вјеровати да су провјерене црногорске демократе намјерно заборавиле његово име, још мање да га, и поред свег њиховог надреалистичког слободоумља, сматрају дијалектом званичног, црногорског језика. Остаје једино претпоставка да можда мисле како су Роми имигранти у Црној Гори, па да ће их, првом згодном приликом, испоручити некој од држава у окружењу. Но, без обзира на то, јасно је да *српски*, *бошњачки* и *хрватски* (чак и када бисмо прихватили сва та нова именовања) нијесу мањински језици у Црној Гори – „не разликују се од званичног“ (под претпоставком да он постоји), а пошто нијесу ни службени (*званични*), формулација о њиховој тобожњој „службеној употреби“ само је провидна политикантска флоскула без икакве вриједности и значења – слијепо цријево, које се, нажалост, наивнима још увијек „продаје за бубреге“.

Да ли је ово својим присталицама – говорницима српског и „осталих језика“, предочио ПзП, прили-

ком уговарања новог устава, и какви су планови у том погледу предводника бошњачког и хрватског народа у Црној Гори, ја не знам, али све ми се чини да је њима било много важније да им се службени језик не зове српски, односно да његовим преименовањем припомогну језичко-културну пометњу већинског становништва у Црној Гори, него до некакве њихове националне језичке афирмације, која им, сама по себи, ништа поспебно не доноси.

Наравно, конструкција *матерњи (српски, црногорски, хрватски, бошњачки)* за име наставног предмета, или нека њена модификација, можда само промијењен редосљед имена у загради, уграђена у школски систем три године прије доношења устава, неће се, макар за извјесно вријеме, мијењати, будући да се управо она показала као најефектнији досад измишљени модел асимилације (и пресеминације), али и најперфиднија злоупотреба дјецe у политичке и идеолошке сврхе икада примијењена у нашем школству.

Она тобоже подразумијева право ђака, односно њихових родитеља, да се слободно изјасне које ће име језика бити уписано у њихова свједочанства, али безобзирна пропагандна машинерија у коју су непосредно укључени директори школа и други наставници, који им, приликом тих изјашњавања, кажу да се могу опредјелити за које хоће име, али уз неизоставну опомену да је (досад су им говорили да ће бити) службени језик у Црној Гори црногорски, учинила је, да се, по неким процјенама, за мање од двије године број дјецe која се изјашњавају за име српски језик смањи за око 20 процената у корист имена црногорски језик. Шта ли ће тек бити за двије-три године? Тај посао око изјашњавања се обично обавља у директорским канцеларијама, па се само може замислити, чему

су све изложени (или чему могу бити изложени) родитељи у таквим ситуацијама!

Дјеца, као природно, најподложнија утицају ауторитета, посебно школе и телевизије, али и средине у којој се крећу, све чешће траже од родитеља, то знам из личног искуства, да им упишу црногорски, јер неће да се издавају, плаше се последица, али се, што је сасвим нормално, код њих јавља и комплекс мањине и посебности, па родитељи, и када су веома чврсти у својим увјерењима, морају да се сагињу, не желећи да своју дјецу излажу таквој непријатности и психичкој тортури. А власт је управо на то и рачунала!

О томе шта се све у тим новим наставним програмима предаје дјечи и шта ће им се тек сада предати, да и не говоримо. Више није никаква новост да се цјелокупно српско културно наслеђе у Црној Гори већ и званично, у школским уџбеницима, преименује у црногорско, а српски народ проглашава вјековним окупатором и угњетачем Црне Горе и Црногораца.

За онај старији дио становништва, који не може бити претопљен у школама, већ одавно је, у кооперацији власти и опозиције, установљен механизам национално-језичке са страначком идентификацијом, па ће, након неколико узастопних катастрофалних пораза опозиције, посебно након доношења новог устава, сви разочарани и који су због својих опозиционих опредјељења, фактички доведени у позицију грађана другог реда, потенцијално постати плијен онога ко ће им (а то су власт и њене сателитске странке), понудити каква-таква рјешења егзистенцијалних проблема што, наравно, подразумијева и њихово довођење у ситуацију да се одрекну и свог културног и језичког идентитета.

Тако ће власт, манипулацијом са именом језика, у врло кратком времену, спровести масовну аси-

милацију скоро двије трећине становништва Црне Горе, а остатку одузети његово културно и духовно наслеђе и „прекњижити“ на другога! Све ће то бити урађено по наводним европским стандардима и награђено од највиших европских институција, иако ни у једној европској држави ни језик, ни култура ни народ нијесу именовани по држави, нити је икада и у једној од њих установљаван, као службени, језик неознат језичкој пракси. Тај наопаки принцип, смишљен је само за новопроизведене балканске државе у којима преостале Србе треба по сваку цијену привољети да се одрекну свога имена и тако изједначе са бившим Србима који су то већ учинили.

Друкчије речено: да нам име на памук исисају!
И то се више тешко може зауставити.

Отпор политичких групација које су досад заступале (или су тврдиле да заступају) српски народ и говорнике српског језика у Црној Гори, лимитиран њиховим страначким интересима и нагодбама за опстанак на политичкој сцени, није дао, нити је као такав могао, а посебно сада не може, дати било какве ваљане резултате. Све што су те странке тврдиле да неће дозволити режиму да учини, и што је било основа њихових програма, не само што су дозволиле него су му, својом егоистичношћу и непринципијелношћу, посебно инфантилним доказивањем свог „европејства“ и умиљавањем разним европским надзорницима и лајчацима, и помогле да учини. Показало се да су ти њихови програми, иако прикључени на фреквенцију најдубље народне емоције, били у ствари импровизације у чију остваривост ни оне саме никада нијесу вјеровале. Зато су их и браниле само до оне границе која није угрожавала њихове групне и појединачне интересе, али која им је омогућавала да годинама вежу за себе, и пасивизирају, народ који се није слагао

с режимским антисрпским програмом и отимањем друштвене имовине, – обезбјеђујући тако себи сигурне мандате у Скупштини, а режиму легитимитет и легалитет за све што је чинио. Био је то заправо дил (договорен или прећутан, свеједно), успостављен наочиглед по парадоксалној, а у ствари по једноставној формули. Наиме, све што је режим бивао грубљи и радикалнији, све што је јаче ударао на народну емоцију, њима је било лакше да играју ту игру, јер су се постојанији, којима је истински стало до свога српског културног и језичког идентитета, морали, како тако, везивати за опозицију, док су се они колебљивији и они за које те вриједности нијесу имале посебан значај, поприлично и они којима је предуго било чекање да опозиција нешто предузме, приклањали власти, омогућујући јој побједу, за длаку, а опозиционим странкама да кривицу за своје поразе и промашаје, сваљује на њих, оптужујући их за кукавичлук, дволичност, поткупљивост и сл. При том оне никада нијесу признале пораз (ни на изборима, ни на референдуму, ни приликом доношења устава – сваки пут су биле изигране, издане и покрадене), али су увијек прихватиле оно што нијесу признале, по оној „и да узмем и да кажем нећу“. Право речено, њихова руководства и нијесу никада ништа ни изгубила, јер су их увијек, послје тих пораза, чекале или посланичке или какве друге функционерске столице и привилегије (уколико у међусобним споровима, понеки преамбициозни појединац не би прешао црту). Поражени су били само они који су их гласали, поражен је народ који је тежио да сачува своју историјску, културну, језичку и етичку аутентичност.

Данас, пошто је власт остварила своје циљеве: приграбила неограничена материјална добра, обезбједила себи несметану владавину, преименовала слу-

жбени језик и културно наслеђе, обоготворила државу односно себе као њеног креатора – те групације и даље сједе у Скупштини, као некаква заостала декорација, као плакати послије представе који више нити шта представљају нити имају коме шта поручити, али, очито, са неугашеном амбицијом да се макар још једном домогну све боље плаћених посланичких мандата.

Сад, веле, неопходно је оснивање српских културних институција, али под њиховим патронатом. Као да то нијесу имале када чинити за посљедњих петнаест година, или као да им је то тада неко сметао, а данас одједном не смета. Још ако би то неко други учинио па им, као окрепу, пружио зготовљено, да се придигну, и да онда и то, у међусобним свађама око процентуалне заступљености и личне промоције, искомпромитију као и све остало.

Наравно да је, у оваквој, безизгледној, ситуацији једини пут за српски народ и говорнике српског језика у Црној Гори да се борба за очување њихове језичке и културне аутентичности, из политичко-страначког простора врати у простор културе (оснивање озбиљних медијских кућа, научних института, часописа и сл.) и повјери њиховој стваралачкој интелигенцији и СПЦ са њеним великодостојницима, али то мора бити строго изван домашаја колективистичко-акцијашке, о-рук свијести која за протеклих петнаест година за то није имала, нити је као таква могла имати – ни слуша ни разумијевања.

Посебно од оних који су спремни да и од иконе направе страначки летак!

Слово, фебруар, 2008.

ЈАНУСОВО ЛИЦЕ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ

*(Поводом емитовања филма о ђачком насиљу у
црногорским школама)*

Истина да се истина не може сакрити, чини ми се, нигдје није тако убједљиво казана као у причи *У цара Тројана козје уши*, а ова се, опет, одавно није тако оживотворила као у недавном случају са емитовањем на интернету анонимног филма о ђачком насиљу у Електротехничкој школи у Подгорици. Само што су у њеној модерној варијанти врбову свиралу замијенила модерна техничка средства. Додуше, разлика је и у томе што нам древна прича не казује ништа о томе како се понашао цар Тројан након објављивања истине о његовим ушима: да ли је био „непријатно изненађен“, да ли је против „свирале“ подносио кривичну пријаву због „нарушавања његовог угледа“ и “претрпљених душевних болова”, да ли је тврдио да „свирала“ не говори истину и да је њен глас монтажа непознатог „режисера“ – злонамјерника, или је, пак, наредио да се побију сви пастирисвирачи, полеме све свирале и затру сви врбаци у његовом царству. Дакле, древна прича се није посебно бавила царем Тројаном и осим тога да је цар имао козје уши и да се та истина није смјела саопштити, ми из те приче ништа више о њему не знамо. Дочим, тројани из ове њене нове варијанте, трудећи се да сакрију и порекну, открише да имају не само козје уши него и Јанусова, али и протејска лица.

Наиме, у спорном филму, колико год он некоме у први мах дјеловао поражавајуће, нема скоро ниједне секвенце која се није могла снимити и у било којој никшићкој средњој школи, а склон сам вјеровати да је слична ситуација и у другим црногорским срединама. Ово тврдим на основу скоро тридесетогодишњег искуства средњошколског професора и за свједоке позивам хиљаде бивших и садашњих њихових ученика као и најмање 80% њихових часних бивших и садашњих професора. И још наводим, као непорециве доказе, хиљаде записа (описа тих сцена) у школским дневницима и у записницима разредних и наставничких вијећа. Уосталом, питајте било кога на улици па ће вам исто потврдити.

Али, и поред тога, Министарство просвјете и његов главни инспектор огласише да су „непријатно изненађени“ оним што су видјели у том филму, што би значило да они за све то досад нијесу знали. („Ни чесни ни свјесни“, што би народ рекао.) Они, дакле, којима је то посао, којима је обавеза да то знају, нијесу знали, а сви други јесу! Ево, да им признамо да нијесу, дочим – има ли онда теже оптужбе за њих од тога признања? Јер, могли су не знати само ако се нијесу интересовали за свој посао и своје обавезе, или ако су им директори, које они постављају и који су њима непосредно одговорни – потурали „потемкинова села“, скривајући истину о ономе што се збива у њиховим школама, тј. о својој неспособности, корумпираниости и безличности.

Међутим, умјесто да, сатјерано у тјеснац (јер је истинитост сцена из филма у међувремену потврђена), и само призна добро му познату истину о агонији црногорског школства, Министарство се, да би скинуло одговорност са себе, прихвата јединог му преосталог, али у његовом ресору, одавно провјереног сред-

ства за ућуткивање – пријетњи и репресије. „Нико неће бити поштеђен и сви ће сносити одговорност!“ – ауторитативно изјављује главни инспектор, а по томе што су одмах услиједила саслушања професора, ђака и аутора филма..., лако је знати да су ти „сви“ сви осим њих самих који би требало да су (а јесу), најодговорнији и који би, коначно, морали да одговоре зашто је, за вријеме њихових мандата, црногорско школство исписало најсрамније странице своје историје, а једна од њих је и тема овога текста.

Посебно су изгледа кивни на аутора филма. Као да је он постављао неспособне, неодговорне и полуписмене директоре по школама, чији су једини квалитативи за те озбиљне послове били њихова партијска послушност и спремност да, по партијској директиви, у позним годинама први пут проговоре својим тзв. матерњим језиком, а не они; и као да је он створио друштвену атмосферу у којој професор чак и не смије да „пријави“ шта му све на часовима раде „татини синови“ јер зна да неће добити ваљану заштиту нити од директора школе нити од Министарства, а себе и своју породицу може због тога изложити највећој опасности, а не они; и као да је он годинама обмањивао јавност бајком о тзв. „школи по мјери дјетета“ и „школи без конфликта“, и као да је он уграђивао у законе, као циљеве образовања, страначке програме, а не они; и као да је његово било да открива узроке насиља у црногорским школама и тражи начин за његово спречавање, а не њихово.

При том, замјењујући тезе – као да је сав проблем у филму, а не у ономе на шта он упућује - и даље остављају сумњу како је он монтиран и неистинит и као доказ наводе једну једину сцену у којој ученици, наводно, не туку професора него ученика, али не кажу у чему је разлика. Значи ли то да није злочин ако уче-

ник удара мочугом по глави (сцена из филма) свога друга из разреда, а јесте ако то чини професору? Ја заиста не знам идентитет актера те сцене (то је за суштину проблема сасвим неважно) и да ли ученици у тој школи туку штаповима, или чиме друго, своје професоре, али знам да су у Никшићу једнога изболи ножем, и знам да су у Никшићу на једнога, и то директора школе, пуцали из пиштоља (о другим сличним облицима савременог еуроатлантског односа према професорима да и не говоримо)! Неће, ваљда, Министарство просвјете и овим подацима бити „непријатно изненађено“ и неће, ваљда, порицати и њихову истинитост. Ја нећу бити изненађен ако се то догоди, па чак ни ако и против мене због овога текстуљка „пукне“ нека кривична пријава, јер добро знам како у Црној Гори пролазе они који говоре истину.

Зато, уколико је потреба да се каже истина разлог настанка овога филма – моје честитке његовом аутору!

Дан, март, 2008.

ИНТЕЛЕКТУАЛЦИ И ТРГОВЦИ

Када год их чујем или прочитам, увијек се запитам да ли су конструкције: *слободан интелектуалац* и *независтан интелектуалац*, плеонастичне, а она: *неангажован интелектуалац* – да ли је контрадикторна, чак и цинична, ништа мање од оне, комунистичке: *поштена интелигенција*? Интелектуалац је, по правилу, и стваралац, а стваралачки чин, шта је ако не остварење слободе, чин одгонетања тајне свијета и смисла његовог постојања, па зар самим тим није сувишно апострофирати слободу и независност актера таквог чина? С друге стране, зар самим тим што посједује одређена знања као и способност критичког промишљања и дубљег сагледавања ствари, интелектуалац није позван да, увијек и на сваком мјесту, свједочи ту способност и то знање, да идентификује лаж и доприноси отклањању заблуда и неспоразума, а посебно у кризним моментима народа или друштва коме припада, као што је и љекар дужан да помогне болесном човјеку не само у својој ординацији и у свом радном времену него и у свакој ситуацији у којој се задеси? Али, опет – шта ако он то не чини? Да ли тим нечињењем поништава самога себе не само у професионалном него и у етичком смислу, и да ли тиме престаје да буде интелектуалац?

Да бих био јасан – ја појам *интелектуалац* не посматрам из угла прости подјеле рада на интелектуални и физички, не гледам ни сталешки – па да издвајам интелектуалце од радника, сељака, војника, итд. За мене је то привилегија („чин и титула“, што би ре-

као пјесник), које треба заслужити и правдати, а може припасти и сељаку и учењаку; за мене је интелектуалац, једноставно – умно дјелатан, просвећен, образован (у складу са етимологијом тих ријечи), човјек, који има свој став и своју мисао, и нико ме неће убиједити да, рецимо, Филип Вишњић или Радован Бећировић нијесу, а да др Менгеле јесте интелектуалац.

Међутим, неспоразум, чини ми се, настаје када поистовјетимо, а то најчешће и чинимо, појмове: *образовање* и *ученост*, *просвећеност* и *школованост*, замијенимо форму за суштину, па за сваког ко је похађао неке високе школе и ко посједује одређену ученост, ко се бави књигама или живи од бављења књигама, или има какву потврду о својој учености, кажемо да је образован човјек, тј. интелектуалац. Наравно, да су ствари постављене како треба, тако бисмо и могли казати, али, пошто су у данашњем нашем трафикантско-трансакцијском језику (других скоро више и немамо) ријечи само етикете испод којих се обично не налази оно на шта оне указују („на језику лаж, под језиком рачуница“), то ни ријечи *учен*, *школован* и *образован*, данас, не морају значити исто, могу бити чак и антоними, тако да *учен* или *школован* не значи обавезно – и *образован*.

Одговор на питање зашто је то тако, треба прије свега тражити у *школском систему*, који, такође по инерцији и проблематично, зовемо *образовни систем*, као што и за *школство* кажемо – *образовање* или *просвјета*, иако се наше школство (уколико је то утјеха – и не само наше), не темељи на образовању – односно изградњи личности, човјековом саображавању ономе чему он једино и треба да се саображава и уподобљава – савршеном *образу* (обрасцу), Богочовјеку („Будите савршени као што је савршен отац ваш небесни“), нити на увођењу у *свјетлост познања* (да бисмо каза-

ли *просвјета* или *просвета*), него на безобразној идеологији и на безличним страначким програмима. Хвалимо се, као највишим цивилизацијским достигнућем, лаичким школама, па су оне управо и постале такве, то значи: несвештене, непосвећене у нешто или нечему, али – и невјеште, невичне, неискусне и нестручне, – школе без слободе, етичности и духовности; школе - моделарнице у којима се, по програмима свјетске глобалистичке централе, а с циљем завођења у „евро-атлантске интеграције“, у људске мозгове сију хаос и смућеноумље; храни самољубље, а успављује савјест и убија самосвијест; величају најнижа људска осјећања, а извргавају руглу и прогоне они који бране часност и поредак; усађују насиље, садизам, лаж, невјерство, издаја, и све што је неприродно и богоборно, а исмијавају и богољубље, и родољубље, и љубав, и пријатељство и правдољубље и истинољубље; од младих људи стварају циники, нихилисти, космополити, грабежљивци и распусници – људи, подложни манипулацијама и спремне на манипулацију.

(Није случајно у народу настала ругалица „Ко ти је крив што си учио школу“!)

Црна Гора је данас једина држава у Европи у чијим школама не само што није допуштена вјеро наука него је забрањена свака вјерска поука. А да би биле што безличније и безобразније, непосвећеније, из њихових учионица су, има већ десет година, уклоњене све слике са ликовима Светога Саве, Карађорђа, Његоша, Николе Тесле и Вука Караџића!

Управо из таквих, лаичких, школа, „лишених – ментално и практично – стручне, моралне и законске одговорности“ (“Ако нема Бога, све је дозвољено“), измилио је онај интелектуални гмаз, који је, намамљен у мрежу политичко-идеолошке канализације, актуелној власти послужио за потурање експлозива

под духовне темеље Црне Горе. Који је у школске уџбенике и младе мозгове уградио дијаболичне чипове попут оних да су „Немањићи (...) освајачи и поробљивачи Црне Горе“, да су „Карађорђевићи (...), србијанска династија, (такође) поробљивачи Црне Горе“; да су „Обреновићи (...), србијански владари, водили империјалистичке ратове и спроводили великосрпски хегемонизам (- а Црногорци водили јуначке, ослободилачке ратове -)“; да је слика Петара Лубарде *Косовски бој*, „сликарев обрачун са косовским митом, а слика *Битка на Вучјем долу*, „величање црногорске борбе за слободу“, „да је Његош геноцидан писац“, а „Андрић писац за служавке“, да је *Горски вијенац* „ум...дам...ам...би...ну...но...на...ша...ра...“ (Према: В. Велаш – *Карневалски бјесови*, – књига се штампа у часопису *Слово*.)

Из таквих школа изишла је и она камелеонска врста, која се, да би сакрила своју духовну празнину („Кад не знаш, а ти ћути, неко ће мислити да си паметан“), завлачи у љуштуре тзв. неекспонирања, а које се покрива тобожњом посвећеношћу послу и узвишеношћу позива, и та мимикрија, тај медиокритетски кукавичлук, та ситна шићарцијска психологија, постају, све више, правило понашања, штавише – то се, данас, у Црној Гори, прокламује и намеће, као апсолутна етичка норма – доказ практичне мудрости и највиши интелектуални домет. „Ћути, да те не чују, ћути да те не виде, ћути и гледај свој посао! Гледај, али се њиме не бави!“

Зато, данас, у Црној Гори, имамо научнике и професоре, који ћуте, који неће, у име науке, дакле, истине (јер наука је истина, ако је наука) којој су посвећени (ако су посвећени?) да изнесу (изложе – експонирају) свој став, да устану у одбрану те науке и те истине, иако је она нападнута, иако се она злоупотре-

требљава и кривотвори на најгори могући начин; имамо историчаре и правнике и друге *учене* људе, којих се не тиче, рецимо, отимање имовине Митрополије Црногорско-приморске, и који су равнодушни пред насиљем на Косову и Метохији, или пред уништавањем умјетничких дјела као што је недавно рушење *Каменог града* у Никшићу! (Није тачно да би то било бављење политиком, него је у питању кукавичлук и слијепа послушност политици, тј. неслобода и трафиковање!)

Па како онда за те људе, којима није стало до гажења елементарних етичких, правних и научних принципа, који изигравају „слијепе код очију“, можемо казати да су слободни и независни, односно – да су интелектуалци?

Зар бисмо баштована, који неће да чува своју башту, који прије подне уређује своје леје, окопава и залива своје засаде, а поподне мирно гледа како му то неко гази и уништава, звали тим именом, или, опет, зар бисмо за љекара, који прије подне брине о здрављу својих пацијената, а поподне учествује у производњи и растурању дрога или шверцом оружја, казали да је љекар?!

Слобода је мјера интелектуалности интелектуалаца, њиховог образовања, и знања и њихових стваралачких способности – њиховог талента, али и мјерило остварења човјековог уопште.

Као што је и етичност, уосталом, јер слобода без етичности, била би распусност и свашточинство.

Зато кажем да је људе који се баве науком, културом, учитељским или неким сличним занимањем, али без етичке досљедности према суштини онога чиме се баве, било да су у питању они легализовани, из јавних установа – сервисери власти или, пак, они из сиве зоне – црноберзијанци, услужни свакоме

ко их потражи уз одређену цијену, најпросто логичније звати продавачима интелектуалних услуга, или тако некако, него интелектуалцима.

Знам да је ове моје тврдње могуће оспоравати безбројним примјерима знаменитих људи и великих стваралаца, за које влада мишљење да су били и кукавице и превртљивци, понекад и прворазредне битанге. Међутим, иза њихових, можда, великих недјела стоје велика дјела, а иза ових о којима ја говорим и за које кажем да не заслужују да их зовемо интелектуалцима, не знам колико стоји оно прво, али знам колико не стоји ово друго.

***

Наравно, у Црној Гори има повелик број интелектуалаца који су, и поред многих искушења, остали досљедни и себи и својој струци, етичким и научним принципима, и који су и данас „со земљи“. Њима се не може приговорити да им је недостајало воље, знања и храбрости да се јавно супротставе културно-државном концепту „нова Црна Гора“, наметнутом од непросвећене, необразоване – новокомпоноване (у дословном значењу те ријечи) политичко-економске елите, у ствари, транзицијских и ратних лифераната који су, уз помоћ НАТОавијације, прије десетак година посвојили Црну Гору, с дугорочним задатком да је претворе у велико монденско забавиште, балкански Лас Вегас, а да би се то постигло, да би било прихваћено, потребно је и сав народ (то је циљ концепта), привољети да се претвори у циркусанте и опслужитеље богате бјелосвјетске и домаће клијентеле. (Ако од „трагичног јунака косовске мисли“ стварате тзв.

„новог човјека“, који се одриче свог историјског, културног и језичког бића, то не може бити ништа друго до пајац који се бестидно руга самоме себи.)

Ослоњен на провинцијску фасцинацију комерцијално-забављачком представом евро-америчких цивилизацијских достигнућа, тај концепт је (у складу са таквом перцепцијом смисла постојања), неминовно водио псеудокритичком превредновању, а онда и пре-семинацији културног, историјског и етичког наслеђа Црне Горе, тј. тријебљењу из памћења народа свега онога што би у будућности будило његову самосвијест и самопоштовање, па је природно што је управо међу интелектуалцима наишао на најозбиљније противнике.

Међутим, умјесто да у њима препозна истинске савезнике, да им омогући присуство на јавној сцени, одакле их је власт правовремено уклонила, и да им, као стручњацима, и без страначке сујете, препусти првенство у вођењу коријените расправе о идентитету и духовном усмјерењу Црне Горе, званична политичка опозиција је, заслијепљена површним политичким прагматизмом, у њима видјела само случајног сапутника који може бити користан једино уколико буде инструментализован и потчињен њеним страначким интересима.

За разлику од власти која формално никада није „ишла испред“ њој наклоњеног и за то економски али и неограниченом промоцијом добро стимулисаног и уважаваног дијела „интелигенције“, чак се, ту и тамо, привидно спорила са његовим максималистичким програмима, али је не штедећи, под маском улагања у културу, финансирала њихову имплементацију, опозициони политичари су пошли супротним путем, па су се напросто, „трупачке“ уплели у „посао“ интелектуалаца – научника и стваралаца, а њих, причом о

„заједничком циљу“, али који је остварљив само политичким средствима, потисли у други план, односно у позицију да им, „добровољно“, али без икаквог „признања“ и уважаења, својим стваралаштвом, као нечим узгредним и другоразредним, буду аргати у борби за власт, при том гушећи и омаловажавајући сваку њихову иницијативу и сваки њихов самосталан искорак, све што претходно није прошло кроз страна-чка цједила.

И док је ауторитарна власт пажљиво градила привид своје инфериорности, и „реформског“ заостајања, у односу на „интелигенцију“ која ју је подржавала, придобијајући колебљиве, несигурне, каријеристе и профитере (безмало сав универзитет, Академију наука, разна умјетничка удружења), у свему неостварена опозиција је све видљивије и све похлепније истицала своју тобожњу супериорност у односу на интелектуалце који су се, (страначки организовани или не), нашли насупрот власти, узимајући им и оно мало простора који им се, с времена на вријеме, нудио на строго контролисаној јавној сцени, што је код њих, природно, производило апатију, апстиненцију и сумњу у смисао сваке даље борбе и жртвовања. (Не треба заборављати да су интелектуалци, у централизованим, етатистичким системима, какав је Црна Гора, по правилу, економски зависни од власти и државних институција и није им било свеједно да гледају како се, послје сваког изборног или референдумског пораза, појачавају градитељске активности и домаћински афинитети опозиционих функционера, док њихове плате, радна мјеста, друштвени статус и егзистенција породица бивају све несигурнији.)

Искрено речено, опозиција је, од првог дана, борбу за очување аутентичног, српског, језичког, културног и духовног идентитета Црне Горе, подредила,

потурила као подупорањ сопственој борби за освајање власти, а то у нашим условима (чак и када није тако), значи – јагми за стицањем богатства и друштвеног престижа. Због тога је, будући да су то два међусобно суштински супротстављена процеса, који се остварују чак и у различитим равнима људског постојања, и једну и другу унапријед изгубила. Суштина борбе за очување идентитета, појединца или колектива, је у досљедности, у истрајности, у неприхватању промјене (промјена је сама собом поништење), у здравом конзервативизму, и она се води у интелектуално-етичкој и стваралачкој равни, док је трка за влашћу и богатством, управо трка за промјенама, новотаријама, посебно у економски и цивилизацијски заосталим друштвима која траже преображај и искорак у ново по сваку цијену, и она се, наравно, води у економско-политичком простору. Прво се добија жртвом, друго – отимањем (историјски оправданим или не, свеједно), па је сваки покушај упрезања ова два настојања, будући да се она међусобно не подупиру и не упарују него ограничавају и укидају, и прављења од њих некаквих молерских стуба на којима би се „дојахало до Цариграда“ (што је, у својој кратковидости и страначкој посесивности, покушала црногорска опозиција), унапријед осуђен на неуспјех. Тачније, такве неприродне конструкције, заправо су опасне подвале којима се до краја обесмишљавају значај и функција интелектуалаца у друштвеном животу.

У конкретном случају то нас је и довело у ситуацију да полемику о неким кључним, чисто научним питањима у Црној Гори, углавном, воде људи без иједне ваљане референце за тај посао, и да се она, издвојена из природног контекста струке и науке, напokon, ставе у исту раван са дневнополитичким питањима (рецимо: питање имена језика и питање поре-

ских стопа), и да се о њима на истом мјесту и на исти начин одлучује – у Скупштини, а не у Академији наука – прегласавањем, а не на основу научне аргументације, и са унапријед урачунатим компромисом као кључем успјеха у сваком трговачком послу.

Тиме је, као у најбољим комунистичким временима уравниловке, глас лаика и неписменог грађанина, чак и у вези са научним питањима, постао раван гласу стручњака, што је најтежи облик гажења и обемишљавања и науке, и струке и сваког стваралаштва.

И за то ће, ако и ни због чега другог, актуелна црногорска опозиција одговарати пред судом историје!

Свевиће, мај, 2008.

НИКШИЋКА ВУКОДЛАКОЛОГИЈА

Недавно је, заправо: пред сам почетак уписа нових студената, Наставно-научно вијеће Филозофског факултета у Никшићу, након што је Студијски програм за српски језик и јужнословенске књижевности на истом факултету, већином гласова својих чланова, одбио захтјев бившег министра просвјете Слободана Бацковића да се та катедра, нуклеус високог образовања у Црној Гори, преиначи у катедру (или ти – по болоњски – студијски програм) за тзв. црногорски језик и јужнословенске књижевности (што је требало да буде завршни чин расрбљења црногорског културног и духовног бића) - у процијепу између науке и политике - предложило „компромисно“ рјешење: да се, засад, задржи катедра за српски, под истим именом, али да се оснује и катедра за црногорски језик, што је Сенат Универзитета убрзо и усвојио.

Споља гледано, то многима може дјеловати као разумно, прагматично и одговорно рјешење. Говорници српског језика могу бити и задовољни што се, ето, ипак сачувала бар та посљедња матица српске културе и србистике, која им подгријава наду да у Црној Гори није баш све за њих изгубљено и растемељено, а нарочито зато што је у јавности била створена атмосфера да је њено укидање готова ствар. Напокон, може се то посматрати и као, каква-таква, побједа разума и науке над политичком вољом и идеолошким сљепилем, што се ријетко дешава на овим просторима.

Међутим, ако мало боље погледамо, видјећемо да се и ту, опет ради о политикантском марифетлуку са истим концепцијским полазиштем које је претходило преименовању српског језика у црногорским школама и касније – установљењу тзв. црногорског као службеног у новом уставу, а чији је крајњи циљ, како год се коме чинило – уништење те институције. Јер све док она буде постојала и док се око ње буду сабирала водећа имена српске лингвистике и филологије, ковачи лажних језика, идеолошки трафиканти и страначке кириције, окупљени око мјесечарске фантазмагорије зване монтенегристика, не могу имати миран сан.

Наиме, иако су сви признати лингвисти, наши и инострани, и сва лингвистичка наука, негирали, тј. научно доказали (најодлучније на прошлогодишњем симпозијуму *Језичка ситуација у Црној Гори – норма и стандардизација*, одржаном у Црногорској академији наука и умјетности), неоправданост тезе о постојању црногорског језика, како са лингвистичког тако и са сваког другог (историјског, културолошког, итд.) становишта, Наставно-научно вијеће никшићког факултета га је (без обзира на добре намјере и одлучност ставова већине његових чланова да се сачува Катедра за српски језик), давањем сагласности за оснивање таквих, научно неутемељених, студија (без програма, без уџбеника, без стручне литературе, без часописа, без стручног кадра, чак и без најављене кодификације непостојећег али Уставом проглашеног језика, без, дакле, икакве претпоставке за озбиљно студирање), ипак, признало, негирајући тиме смисао властитог имена и постојања. (А и за то је била потребна већина!)

Није чудно што је већина чланова једне научно-образовне институције заступала оно што је на-

учно оправдано и утемељено, али како то да се, опет већина из истог скупа, založila и за оно друго? Очигледно, нека је, али каква – сигурно не мала, мањина допуњавала обје већине. (Неки су, наравно, гласали против овакве одлуке, јер су били против оснивања Катедре за црногорски, а други – јер су били против опстанка Катедре за српски језик.) Тако је, лисичјим прескакањем (у стилу “напријед пете, а позади прсти“) провидна страначка нагодба у Скупштини Црне Горе коначно добила званично признање и од, за то питање, најкомпетентније научне установе у држави, а то је оно што је њеним креаторима још недостајало и до чега им је, у ствари, једино било и стало. И сад, без обзира на чињеницу што се то на(под)метнуто „признање“ ни по каквој логици не може сматрати признањем науке, они ће њиме с правом махати као таквим. Прогласиће га крштеницом тзв. монтенегристике, боље рећи – некромантије и волшебништва, јер, у чему би, принципијелно гледано, била разлика (у научно-теоријском и научно-методолошком смислу), да је та, или нека друга, научна институција, на сличан начин и у сличним околностима (захваљујући некој, унутар себе, научно амбивалентној мањини), признала постојање вјештица, вампира и вукодлака, па пристала на оснивање студијске групе за вјештичарење, вампирологију и вукодлакологију, односно за валетање, прегасивање и заварчивање, као компромис (и залог) за опстанак, рецимо, философског или медицинског факултета?

С друге стране, ко је год, макар и привирио на врата било које средње школе, зна (или би морао знати на основу елементарне логике) да је свака наука прво одређена својим предметом и да науке без предмета нема, што значи ни студија, ни студијског програма, чак ни болоњског. А да га овај, новоосновани

течај у Никшићу, нема, рекао је и сам његов предлагач, наводећи у образложењу свог предлога, да ће се те пригодне, назови студије разликовати од постојећих само у једном или два предмета (тај сигурни ће се звати савремени црногорски језик, а за онај могући још нијесу смислили име). То је само собом доказ да су ковачи тзв. црногорског језика, међу њима многи са тога факултета, дубоко свјесни истине о његовом непостојању, те да, и поред све њихове домишљатости, не могу измислити садржај макар пет основних предмета које имају све филолошке студије: прије свега – историју, фонетику, морфологију и синтаксу језика (нема па нема, има само – страначки програм и политички задатак), па да би прикрили (и одгодили) своју неминовну компромитацију (која је већ и услиједила, самим тим што су се - на првом конкурс за упис на те студије - пријавила само три кандидата, иако је тражено петнаест + пет), пред науком и јавношћу (политика и њени симулакруми су једно – наука и стварност друго), пристају тобоже на компромис по принципу: ево, ми прихватимо да постоји оно што постоји, али и ви, с друге стране, прихватите онда да постоји оно што не постоји.

И ту се крије тајна: предлагачи оваквог „компромисног“ рјешења, не би сачували Катедру за српски језик из поштовања према њој и њеном имену, нити науке ради, него само зато што у овом тренутку не могу, а неће никада ни моћи, утемељити ону – за црногорски, па им ова дође као паразитска подлога на коју су покушали прилијепити тај отровни лишај, тај црни пришт, звани Студијски програм за црногорски језик, надајући се да ће је он, ипак, уз, одавно обе збијеђену и разрађену, државну политичко-пропагандну логистику, веома брзо расточити, што се, с обзиром на планирано наметање некакве нове језичке

стандардизације, те притисак на дјецу и родитеље који траје већ годинама, начин запошљавања итд., може лако и догодити. Довољно је, рецимо, у условима наше економске биједи и духовне приземности – они на то и рачунају – да предност при запошљавању добију студенти са течаја тзв. црногорског језика (узгред – биће то углавном кандидати из накнадних уписних рокова који се ни на које друге студије не буду могли уписати), да им се обезбиједи стипендије, сигурна пролазност на испитима и сл., па да се на студије српског више мало ко уписује. А за то је, чини се, све већ и припремљено: тзв. црногорски језик је „службенији“ у држави од оних који су у „службеној употреби“, што би, по њима, требало да значи и „обавезанији“ у школама, његово „познавање“ је, по новом закону, услов за добијање црногорског држављанства (то не важи и за српски и остале из уставног депоа „у службеној употреби“), а та његова „стандардизација“, већ од септембра, наређено је, постаје саставни дио свих наставних програма у школама.

Па ко ће онда, гдје и зашто, запошљавати професоре српског језика? (“Образовање без запошљавања нема смисла” – изјави недавно пред ТВ камерама представник Министарства просвјете, заборављајући да је управо обратно: да без образовања нема запошљавања, осим у друштвима заснованим на шверцу, превари и криминалу, какво је одавно постала независна држава Црна Гора, у којој, по тврдњи председника националне академије наука (ЦАНУ), „нема ниједног патента који није креиран изван ње“. Неће га ни бити све док о смислу образовања буду овако размишљали они који њиме руководе, и док се кључним научним институцијама, од стране власти, буду наметали (и подметали) бесмислени страначки пројекти

као што је оснивање Студијског програма за црногорски језик на никшићком Филозофском факултету.)

На крају, властодршци ће, ако се то догоди, ако Катедра за српски језик, захваљујући њиховим притисцима, једног дана заиста остане без студената, казати: ето, нијесмо је ми укинули него се она сама од себе угасила. (Они су демократе и легалисти, они не забрањују и не укидају, они само – уништавају.) И то ће прогласити коначном побједом тзв. црногорског над српским језиком у Црној Гори!

Зато су протести (у главним емисијама тзв. јавног сервиса, и другдје), што се ова зихерашка преферанспартија није завршила након првог дијељења, незнавених (а нестрпљивих, да што прије добију обећане им пиксле и напојнице) крупијеа и кибицера (који у црногорским националшовинистичким играма, ипак, нијесу одмакли даље од таблића), у најмању руку гротескни, да не кажем – помало и лешинарски. А валетање о тобожњој комплементарности програма за тзв. црногорски (и за какве му драго) и српског језика (непостојећег са постојећим), и у склопу тога потурање преименованих наставних планова за предмете Студијског програма за српски језик као планова за студије тзв. црногорског језика – само је конвертитски цинизам (и фрустрација што нијесу успјели да укину катедру на којој су и сами студирали, стекли научна звања и предавали) неколицине дојучерашњих професора српског језика, којима, пошто су се одрекли и својих звања и своје професије, безнадно изгубљеним у мрежи политичке канализације, није ни преостало ништа друго до ругање и са истином, и са науком и са свеколиким вриједностима живота и стварања, а у ствари – понајвише са самим собом. (Све је релативно, све је дозвољено. „Васкрсења не бива без смрти“,

а „ко васкрсне, частићу га кафом“!) Благо школи која те родила!

Наравно, ова шибицерска логика (и посувраћена памет) не би смјела да поколеба младе талентоване људе, свјесне свог српског језичког и културног идентитета, и своје историјске одговорности, па да одустају од студирања српског језика и књижевности. Јер, за разлику од непостојећег црногорског, како рече проф. Јелица Стојановић, „српски језик има своју историју, културу и традицију“, он је „истина и наука и једина права будућност Црне Горе“. И, опет, за разлику од новоустановљеног течаја за тзв. црногорски језик, Катедра за српски језик на Филозофском факултету у Никшићу има, а имаће и убудуће, и „стручни и научни кадар, и дугу традицију и континуитет“ – она „има шта да понуди својим студентима“, који ће моћи да раде и своја знања шире, не само у духовно осакаћеној Црној Гори (у којој, ипак, већина грађана говори српским језиком и, шта год ко тренутно мислио и намјеравао, њима нико неће моћи ускратити право школовања на том језику), него и на свеколиком десетомилионском српском говорном подручју (ако рачунамо само оне са српском етничком самосвијешћу), на коме су настала, и на коме ће настајати, и многа, између најзначајнијих, дјела свјетске културне баштине. Они би требало да знају да ће управо њима, прије свих, припасти част и обавеза да буду чувари духовних темеља истинске Црне Горе. А то није мало! Студирати данас, у Црној Гори, српски језик и књижевност равно је свештеном – подвижничком чину и они који се буду за то определијелили унапријед су запослени у предузећу у коме се добијају највише плате.

Оно се зове – српски језик!

САДРЖАЈ:

1. Ми предајемо етику и естетику	17
2. Ти поведи кога хоћеш свога	22
3. Од немила до недрага	25
4. Ко ће, ако нећете ви?	31
5. Ријечи охрабрења	34
6. Његош пјесник и они пјесници	38
7. Не, у моделарнице	44
8. Страх од језика	47
9. Писмо без одговора	53
10. Провинцијска чаура кукавичлука	55
11. Хоће мртво умјесто живога	58
12. Опадник и опаднути	64
13. Шестојезично залуђивање народа	66
14. Безимена професија(1)	70
15. Безимена професија (2)	77
16. Језик може што не могу политичари	82
17. Црногорска смердљаковштина	86
18. Новоцрногорски лингвоцид	90
19. Ковачи лажних језика	93
20. Испод језика	95
21. Или, или...?	99
22. Умјесто руке помирења – шаком у нос	101
23. Науку под ноге, или – напослетку долазе варвари	104
24. Чему писци у Црној Гори?	106
25. Стидуљак из заграде	112
26. Између хљеба и језика – без обоје	116
27. Нијесу знали изабрати	132
28. Не да се, али ће се дати	133
29. За лажну причу, лажан језик	139
30. Јанусово лице Министарства просвјете	147
31. Интелектуалци и трговци	151
32. Никшићка вукодлакологија	161

CIP – Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

821.163.4-92

МАТОВИЋ, Веселин

Ковачи лажног језика / Веселин Матовић. –
Подгорица : Књижевна задруга Српског народног
вијећа, 2008 (Пријепоље : Графокартон). – 169 стр. ;
20 cm

Тираж 300. – Учионица није мјесто за национално
пребројавање ученика – или зашто сам одложила
дневник / Радмила Митрић-Матовић: стр. 11-15.

ISBN 978-9940-535-06-3

COBISS.CG-ID 13152784